

**Almanya'ya Türk Göçünün 50. Yılında
Türk – Alman İlişkilerinin
Dünü, Bugünü ve Geleceği**

04-05 Mayıs 2011

Ankara

Konrad
Adenauer
Stiftung

İÇİNDEKİLER

Selamlama ve Açılış _____	5
<i>Jan SENKYR</i>	
<i>Konrad-Adenauer-Stiftung Türkiye Temsilcisi</i>	

Açılış Konuşması

Türk İşçi Alımı Anlaşması'nın 50 Yılı – Geriye Dönük Bir Değerlendirme _____	7
<i>Dr. Eckart CUNTZ</i>	
<i>Almanya Federal Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi</i>	

Avrupa-Türkiye İlişkilerinde Almanya'nın Rolü _____	13
<i>Dr. F. H. Burak ERDENİR</i>	
<i>T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği,</i>	
<i>Genel Sekreter Yardım</i>	

İkili İlişkilere Almanya'daki Türk Göçmenlerin Katkısı _____	19
<i>Mehmet KÖSE</i>	
<i>T.C. Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı,</i>	
<i>Başkan Yardımcısı</i>	

Avrupa Bağlamında Türk- Alman İlişkileri _____	25
<i>Karl-Georg WELLMANN</i>	
<i>Milletvekili ve CDU/CSU Meclis Grubu Dış Politika Uzmanı</i>	

Bölgesel Bağlamda Türk-Alman İşbirliği İmkanları _____	31
<i>Suat KINIKLIOĞLU</i>	
<i>AK Parti Çankırı Milletvekili ve Dış İlişkiler Başkan Yardımcısı</i>	

Türk-Alman Parlamenterler Grubunun İkili İlişkilere Katkısı _____	37
<i>Dr. Mustafa ÜNAL</i>	
<i>AK Parti Karabük Milletvekili, TBMM Türk-Alman Dostluk Grubu Başkanı</i>	

Türk ve Alman Üniversitelerinin İşbirliği Projeleri _____	41
<i>Prof. Dr. Ziya ŞANAL</i>	
<i>Türk-Alman Üniversitesi Kurucu Rektörü</i>	

DAAD' nin Türkiye ve Almanya Arasındaki Akademik Alışverişe Katkıları _____	51
<i>Dr. Nilgün YÜCE</i>	
<i>DAAD Bilgi Merkezi Direktörü ve A.Ü. Öğretim Üyesi</i>	

Türkiye'deki Alman Girişimlerinin Geleceği _____	55
<i>Dr. Ümmehan DERİCİOĞLU</i>	
<i>Alman-Türk Ticaret ve Sanayi Odası Genel Sekreter Yardımcısı</i>	

Almanya'daki Türk Girişimler ve Girişimciler _____	61
<i>Vural ÖGER</i> <i>Girişimci, Alman-Türk Vakfı Başkanı</i>	
Özgürleşme ve Entegrasyon: Almanya'daki Türk Kadın Göçmenler _____	65
<i>Serap ÇELEN</i> <i>Kuzey Westfalya Eyaleti Sağlık Bakanlığı Basın Sözcüsü</i>	
Türkiye'de Katolikler ve Dinler Arası Ortak Yaşam _____	75
<i>Lorenzo PIRETTO</i> <i>Fransızken Kilisesi Rahibi, İstanbul</i>	
Avrupa'da Göç Dolayısıyla Ulus Ötesi Sosyal Alanların Oluşumu _____	83
<i>Prof. Dr. Ludger PRIES</i> <i>Ruhr Üniversitesi Bochum, Sosyal Bilimler Fakültesi</i>	
Geriye Göç Üzerine Bir Alan Araştırması _____	91
<i>Doç. Dr. Nail ALKAN</i> <i>Gazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü</i>	
50 Yıl Sonra Göç Üzerine Aykırı Düşünceler: Ulusötesiliğin Ötesini Düşünmek _____	95
<i>Yrd. Doç. Dr. Levent SOYSAL</i> <i>Kadir Has Üniversitesi, İletişim Fakültesi Dekan Yrd.</i>	

Selamlama ve Açılış

Jan Senkyr

Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Bilim ve Uzmanlar Kurulu
Başkanı Sayın Prof. Ihsan Bal
Sayın Büyükelçi Dr. Eckart Cuntz,
Sayın Milletvekilleri,
Ekselansları,
Saygıdeğer Hanımefendiler ve Beyefendiler,

Türk-Alman ilişkileri iki ülkenin siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlarında geleneksel olarak önemli bir rol oynamaktadır. Ancak ilişkiler bu yıl medya ve toplumun algılamasında bilhassa ön planda olacaklar. 31 Ekim 2011 tarihinde, Türkiye ile Federal Almanya Cumhuriyeti arasında imzalanan İşgücü Anlaşmasının 50. yıldönümü kutlanacaktır. Sonucunda milyonlarca Türk vatandaşının işgücü olarak göç ederek çoğunlukla uzun süreler boyunca Almanya'da kaldığı veya yerleştiği bu Anlaşma, Türk-Alman ilişkilerini kalıcı olarak etkilemiştir. Bu Anlaşma, iki ülkeyi birbirine sıkı sıkıya bağlayan emsalsiz bir insani ve ekonomik kaynaşmanın başlangıcıydı.

1960'lı yıllardan bu yana Almanya'ya gelen ve orada yeni bir yurt edinen bu insanlar olmasaydı, Almanya'nın bugünkü görüntüsü farklı olurdu. Ancak artık Türkiye'de de, kendileri veya aile bireyleri Almanya'da hayat tecrübesi toplamış olan milyonlarca insan yaşamaktadır. Ülkelerimiz arasındaki göç hareketleri hala devam etmekle birlikte, birkaç yıldır Almanya'dan Türkiye'ye göç eden Türklerin sayısı Türkiye'den Almanya'ya göç eden Türklerin sayısını aşmış bulunmakta.

Türk-Alman İşgücü Anlaşmasının bu yıl kutlanan 50. yıldönümü vesilesiyle, Türk-Alman ilişkilerinin mevcut durumunu uluslararası bir konferans çerçevesinde görüşmek ve tartışmak istiyoruz. Konrad-Adenauer-Stiftung ile Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu USAK tarafından ortaklaşa düzenlenen iki günlük bu etkinliğin, çift taraflı ilişkilerin çok taraflı siyasi, ekonomik, kültürel ve bilimsel boyutlarını çözümlemesi ve geleceğe yönelik perspektifler sunması öngörülmektedir. Bu amaçla Almanya ve Türkiye'den bazı üst düzey ve deneyimli konuşmacı davet ettik: Kendi deneyimlerinden

bahsedecek olan milletvekilleri, diplomatlar, işadamları, din adamları ve akademisyenler.

Ayrıca konferans salonunun fuayesinde, Türk-Alman ilişkilerinin insani boyutunu çok özel bir şekilde ele alan ve görselleştiren bir sergi sunulacaktır. Almanya ve Türkiye’de yaşayan bazı genç sosyal bilimciler, gazeteciler ve sanatçılar tarafından başlatılan ve her iki ülkenin birçok şehrinde başarıyla sergilenmiş olan “Gurbet Günlerinden Anılar” başlıklı bu proje, Federal Hükümetin Göç ve Uyumdan Sorumlu Devlet Bakanı Prof. Maria Böhmer’in himayesinde olup, Ernst-Reuter İnisiyatifinin bir parçasıdır. Sergide 14 yaşlıca kadının, İstanbul’da yaşayan yedi Alman kadın göçmenin ve Berlin’de yaşayan yedi Türk kadın göçmenin yaşamları ve günlük hayatları resim, metin ve film şeklinde gösterilmekte ve anlatılmaktadır. Kadınların deneyimleri, iki ülkenin metropollerinde yaşayan göçmenlerin kaderlerine kişisel bir bakışı mümkün kılıyor. Bu şekilde konferansımızın konusuna sanatsal bakımdan etkileyici bir boyut kazandırdığımızı düşünüyoruz.

Bu vesileyle Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumuna, Bilim ve Uzmanlar Kurulu Başkanı Sayın Prof. Ihsan Bal’a ve zamanında USAK Koordinatörü olarak Konferansın hazırlanmasına katkıda bulunan Sayın Prof. Sedat Laçiner’e olağanüstü işbirlikleri için gönülden teşekkür etmek istiyorum. Ayrıca bütün konuşmacılara ve bilhassa da, yoğun çalışma tempolarına rağmen bu konferansa katılmaya razı olan milletvekillerine şükranlarımı sunmak istiyorum. İki günlük etkinliğimizin bütün katılımcılar için ilginç ve verimli geçmesini diliyorum.

Açılış Konuşması

Eckart Cuntz

Türk İşçi Alımı Anlaşması'nın 50 Yılı – Geriye Dönük Bir Değerlendirme

Konrad-Adenauer-Stiftung tarafından düzenlenen "Almanya'ya Türk Göçünün 50. Yılı: Türk-Alman İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Yarını" konulu uluslararası konferans çerçevesinde sizlere hitap edebilmek benim için büyük bir onurdur.

Bunun için Konrad-Adenauer-Stiftung ile katılımcılara teşekkür eder, başarılar dilerim.

30.10.2011 tarihinde Federal Almanya ile Türkiye arasında imzalanan İşgücü Anlaşmasının 50. yılı dolacaktır. Bunun değerinin özellikle takdir edilmesi gerekir. Zira aslında gösterişsiz bir yapıya sahip olan ve nota vasıtasıyla gerçekleştirilen bu anlaşma ile Türkiye'den Federal Almanya'ya eşi benzeri bulunmayan bir göç dalgası başlamış ve insanlar belirsiz bir geleceğe doğru cesaretle yola çıkmıştır. 50'li yıllara kadar Almanya'ya ve genel olarak Avrupa'ya yaşanan işgücü göçü nispeten düşüktü. 1961 yılında Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının sayısı, çoğu üniversite öğrencisi olmak üzere 7.000 civarındaydı. Günümüzde ise Almanya'da yaşayan Türk kökenli insanların sayısı yaklaşık olarak 3 milyon olup, bu insanlardan neredeyse 1 milyonu Alman vatandaşlığına geçmiştir. Ayrıca Türk hükümetinin verdiği bilgilere göre Türkiye'de yaşayıp, hayatlarının bir kısmını Almanya'da geçirmiş olan insanların sayısı yaklaşık olarak 4 milyon. Yani adeta bir sarkaç hareketinden söz edebiliriz. Bahsettiğim bütün bu insanlar ülkelerimiz üzerinde biçimlendirici etkide bulunarak ve zenginleştirerek, Almanya ile Türkiye arasındaki yakın insani, ekonomik, kültürel ve de siyasi kaynaşmaya katkıda bulunuyorlar.

İşgücü Anlaşması Almanya için klasik bir kazan-kazan durumuydu:

II. Dünya Savaşı sonrasında ekonomik gelişme gösteren Almanya, gide-
rek artan bir işgücü ihtiyacı olduğundan dolayı daha 1955 yılında İtalya ile
benzer bir işgücü anlaşması imzalamıştı. Akabinde 1960 yılında Yunanistan ve İspanya, 1961 yılında da Türkiye ile imzalandı. 1968 yılına kadar Portekiz (1964), Tunus (1965), Fas (1963) ve Yugoslavya (1968) ile de anlaşmalar imzalanmıştı.

Türkiye de, Almanya'da mesleki deneyim edinen işçilerin yurda dönme-leriyle birlikte Türk iş piyasasına ve ülkenin sanayileşmesine olumlu kat-kılarda bulunacaklarını beklediğinden, Almanya'ya işgücü göçüne büyük ilgi duyuyordu. Bundan dolayı Türkiye de 60'lı yıllarda Almanya'nın ya- nında örneğin Avusturya (1964), Belçika (1964), Hollanda (1964), Fransa (1965) ve İsveç (1967) ile işgücü anlaşmaları imzalamıştır.

50 yıl önce Almanya, yurtdışında iş arayan Türklerin %80'inin birinci tercihiydi ve ilgi çok büyüktü. 1961 ile 1973 yılları arasında 2.659.512 kişi Almanya'da çalışmak üzere başvuruda bulunmuştu. Alman Çalışma Dairesinin sadece bu iş için İstanbul'da açılan bir dış şubesi, söz konusu dönemde 648.029 kişiyi işe yerleştirmişti. İşe yerleştirilenler arasında çok sayıda vasıflı işçi ve yaklaşık olarak %20'lik hatırı sayılır bir oranda ka- dın vardı. Türk işçilere Alman işverenler nezdinde rağbet vardı. Örneğin Köln'deki Ford fabrikalarında sayıları 12.000 civarında olan Türk işçileri bütün çalışanların üçte birini oluşturmaktaydı. Türk işçileri, başta imalat sektöründe olmak üzere Almanya'daki ekonomik mucizeye önemli bir kat- kıda bulunmuşlardır. Aktif işgücü alımının devam ettiği yıllarda da çok sa- yıda Türk - aralarında turist vizesiyle gelenler de olmak üzere - iş piyasası tarafından şükranla kabul edilmiştir. Bunlara bir de 80'li yıllardan itibaren sayıları giderek artan ilticacılar da eklenmiştir.

İşgücü alımı programları 12 yıl sonra 1973 yılındaki küresel petrol kri- zi ve ona eşlik eden ekonomik durgunluk esnasında durdurulduğunda, o zamana kadar Almanya'ya giden sözde "misafir işçilerin" bildiğimiz kada- rıyla sadece yaklaşık olarak yarısı Türkiye'ye dönmüştü. Kalanlar ise, gün geçtikçe ailelerini de Almanya'ya getiren birer yurttaş oldu. Bu gerçek, Almanya'da beklenilmeyen bir durumdu. İsviçreli yazar Max Frisch'in 1975 yılında ifade ettiği bir söz o dönemdeki durumu gayet güzel açıklıyor: "Al- manya işgücü istedi, gelenler ise insandı".

Farklı kültürlerle ait insanların kaynaşması uzun vadeli bir süreçtir. Çalış- ma hayatındaki Türk-Alman işbirliği başından itibaren iyi yürürken, birlikte yaşam her iki tarafın çabalarına rağmen o kadar sorunsuz şekillendirile- medi. Almanların yaşam alışkanlıkları ve hayata ilişkin görüşleri ile Türk göçmenlerin alışkanlıkları ve görüşleri arasında kısmen de olsa muazzam farklar vardı. Buna bir de çok büyük dilsel iletişim sorunları eklenmişti. Bu alanda birçok olumlu gelişme kaydedilmiş olmasına rağmen, eskiden de var olan bazı sorunlar bir şekilde günümüze kadar ulaşmıştır.

Günümüzde ise bu "göçmen nesil" çocukları, torunları ve torunlarının çocuklarıyla birlikte toplumumuzun ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Okula gidiyor, meslek veya üniversite öğrenimi görüyor, çalışma hayatına

dâhil oluyor, derneklerde, semtlerinde veya siyasette faaliyet gösteriyorlar.

Bu insanlar bize sadece en sevdiğimiz hızlı yemeğimiz olan Döner Kebabı veya lahmacunu getirmekle kalmadı, şehirlere özellik katan çok sayıda küçük ve orta ölçekli şirket kurdular.

Hâlihazırda Türk kökenli insanlar tarafından kurulan yaklaşık olarak 75.000 başarılı şirket yılda ortalama olarak 35 milyar Avro ciro elde etmekte ve dünya çapında kayda değer sayıda kişiye iş imkânı sağlamaktadır. Sadece Almanya'da bu tür şirketlerde çalışan insan sayısı yaklaşık olarak 400.000.

Almanya'da önemli siyasi görevler üstlenen Türk kökenli insanlar artık olağan hale gelmiştir: Federal Parlamentoda 5, Eyalet Parlamentolarında ise 25 Türkiye kökenli milletvekili faaliyet göstermektedir. Türkiye kökenli bir de Eyalet Bakanı bulunmaktadır. Almanya'daki birçok üst düzey sporcu, film yapımcısı, müzisyen ve sanatçıdan da söz edilebilir: İsimleri Türkçe olsa da, hayatlarının odak noktası Almanya'da bulunan ve kendilerini orada iyi hissedilen insanlar. Onlar atalarının değerleri ve gelenekleri ile yeni memleketleri Almanya'nın değerleri ve gelenekleri arasında denge kurmayı başardılar. Almanya'daki bütün insanların bunu başarmasını umuyoruz.

Özellikle de toplumsal hayata aktif olarak katılan insanlar örnek işlevi görürler. Bu bağlamda Almanca öğrenimine kilit bir rol düşmektedir. Çocukların eşit eğitim ve kariyer fırsatlarına sahip olabilmelerinin tek yolu, daha okula başlarken iyi seviyede Almanca bilgisine sahip olmalarıdır. Gerçek anlamda bir toplumsal birlikteliğin oluşmasının yegâne yolu da, ortak bir dile sahip olabilmekten geçer. Göçmen kökenli çocuk ve gençlere yönelik dil eğitiminin Almanca bilgisi konusunda görülen mevcut eksikliklerin giderilmesi amacıyla erken yaşlarda teşvik edilmesi gerektiğine ilişkin anlayış Almanya'da yer edinmiş bulunmaktadır. Nitelikli Türkçe derslerinin daha yaygın bir şekilde verilmesi gerektiğine yönelik anlayış için de aynısı geçerlidir.

Okulu meslek eğitimi diploması veya Temel Ortaöğretim diploması ("Hauptschulabschluss") almadan terk eden Türkiye kökenli gençlerin sayısının çok fazla yüksek olduğu da tespit edilmiştir. Göçmen kökenli birçok Türk genci mevcut potansiyellerine rağmen çoğu zaman yüksek öğrenime devam etme imkânı sağlayan okullarda veya üniversitede okumama kararı alıyorlar. Bu konuda öğretmenler daha aktif hale gelmelidir. Ancak ebeveynler de, çocuklarının eğitim fırsatları üzerinde şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla etkide bulunmalı ve öğrenimlerine destek olmalıdır.

Federal Hükümet 50 yıl sonra da hala güncelliğini koruyan bu konuda birkaç yıldır yoğun çaba harcamaktadır. 2005 yılından bu yana federal

çapta uygulanacak olan bir göç politikasına ilişkin sistematik yaklaşımlar geliştirilmiş olup, yoğunlaştığı başlıca alanlar dil, eğitim, meslek eğitimi ve iş piyasası olan söz konusu politikanın temel ilkesi talep ve teşvik etmektir. Örneğin çocuk bakım evlerinde, dilsel sorunları olan çocukları desteklemeyi ve okul hayatına eşit fırsatlara sahip olarak girmeyi sağlayan Almanca testleri erkenden uygulanmaktadır. Tam gün hizmet veren çocuk bakım evleri ile tüm gün eğitim verilen okulların yaygınlaştırılması ve yabancı ülkelerden edinilen mesleki diplomaların tanınması konularında da süreç hızlandırılarak, Almanya'daki göçmen kökenli insanlara yönelik gerçek anlamda fırsat eşitliği sağlanması hususunda katkıda bulunmaktadır. Almanya'daki entegrasyon kursları ve planlanan entegrasyon anlaşmaları da bu bağlamda görülmelidir.

Dile getirmek istediğim bir başka örnek ise 2006 yılından bu yana Şansöyelik makamında her sene düzenlenen Entegrasyon Zirvesidir. "Birbiri-miz hakkında değil, birbirimizle konuşmak" parolasıyla ulusal bir entegrasyon planı geliştirilmiş olup, bu plan çerçevesinde entegrasyon alanında faaliyet gösteren aktörlere yönelik 400'ü aşkın tedbir ve yükümlülük belirlenmiştir. Göç, Mülteciler ve Entegrasyondan Sorumlu Federal Görevli makamının Entegrasyondan sorumlu Devlet Bakanlığına dönüştürülmesi de, başarılı entegrasyonun Almanya için temel bir mesele teşkil ettiğini göstermektedir.

Almanya'da yaşayan ve uzun süreli ikamet iznine sahip Türk yurttaşları ve diğer yabancı ülke vatandaşlarının, seçme ve seçilme hakkı ile memuriyete giriş imkânlarının kısıtlı olması dışında esas itibarıyla Alman vatandaşları için de geçerli olan bütün hak ve yükümlülüklerle sahip olması özellikle önem arz etmektedir. Gerçek bir fırsat eşitliğinin daha uzağında olsak da, Türk vatandaşlığıyla ilgili bir ayrımcılık mevcut değildir.

Müslümanlar elbette ki, örneğin aynı Hıristiyanlar veya Yahudiler gibi Almanya'da dinlerini özgürce ifa edebilirler. Günümüzde Almanya'da yaklaşık olarak 2.500 cami ve 2.250 imam faaliyet göstermektedir. İmamlar 2010 yılından bu yana dini eğitimlerini Almanya'da da alabilmekte: Tübingen, Osnabrück ve Münster kentlerinde İslami ilahiyat merkezleri oluşturulmakta olup, bu merkezlerde bilimsel esaslı bir üniversite eğitimi verilmektedir. Diyanet'in, Frankfurt kentinde birkaç tane İslami ilahiyat kürsüsü faaliyet göstermektedir. Bu gelişmelerden hareketle, İslam'ın Almanya'da giderek büyüyen bir rol oynadığını söyleyebiliriz. Büyük dünya dinlerinin bütünleştirici gücünden faydalanma imkânına sahibiz.

Almanya'da her yıl düzenlenen İslam Konferansının hedefi, Almanya'da yaşayan Müslümanlar ile Alman Devleti arasındaki diyalogu teşvik etmek-

tir. Bu Konferans kurulmasından bu yana örneğin Entegrasyon hususunda yürütülen tartışmalardaki muhtelif görüşlerin çok daha belirginleşmesine yol açmıştır.

En önemli nokta şudur ki, uyumlu ve saygılı bir şekilde birlikte veya yan yana yaşamak için her gün çabalayanlar, farklı kültürlere sahip insanların ta kendileridir. Başarılı entegrasyon ve birbirini karşılıklı olarak kabul etme, sadece göçmenlerin değil, çoğunluk toplumunun da sürekli olarak aşması gereken bir engeldir. Türkiye kökenliler ile Alman kökenliler arasındaki çok sayıdaki komşuluk ilişkilerinden veya dostluklardan, çok kültürlü ve dinler arası evliliklerden bahsedebiliriz. Fakat bilhassa önemli olan insanların birbirleri hakkında bir şeyler öğrenmeyi, önyargılardan arınmayı veya iftar yemekleri ve Noel gibi anıları, çoğu kez yapıldığı gibi birlikte kutlamayı istemeleridir.

Türk göçmenler diğer ülkelerden gelen göçmenler ile birlikte Almanya'yı daha çoğulcu ve kozmopolit hale getirmiş, bizlere de arkadaş, meslektaş, aile efradı, tanıdık ve komşu olmuştur. Bizde özel bir mutluluğa vesile olan 2011 yılında bundan dolayı 50 yıldır birlikte yaşamamızı Almanya ve Türkiye'de düzenlenen çok sayıda etkinlikle kutluyoruz. Bu vesileyle Alman Büyükelçiliği olarak Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığından sorumlu Devlet Bakanı ile birlikte 16 Mart tarihinde Ankara Garında nostaljik bir buharlı lokomotif seferi düzenledik. Goethe Enstitüsünde Nisan ayı sonuna kadar, Almanya'daki ilk günlere ilişkin anıları canlandıran nesnelere "Gurbet Günlerinden Anılar" konulu ortak sergide sergilenmiştir. Ayrıca başka etkinlikler de düzenlenecektir.

İki günlük süre boyunca kapsamlı Türk-Alman ilişkilerinin bütün önemli boyutlarına ışık tutacak olan konferansa devam etmeden önce, o zamanlar cesur ve korkusuzca yeni bir dünyaya doğru yolan çıkan insanlara saygılarımı sunmak istiyorum. O günlerde öncülük eden bu insanlar olmasaydı, Almanya kültürel, ekonomik ve de insani anlamda bugün olduğu noktada olmazdı. Diğer taraftan yıllarca Almanya'da yaşadıkten sonra Türkiye dönen çok sayıda göçmen ve evlatları var. Bu insanlar Almanya'da edindikleri deneyimleri ve anılarını eski memleketlerine getirerek Türkiye'de toplumsal hayata zenginlik katıyorlar. Ortak geleceğimiz için bu emsalsiz ilişkiyi geliştirmeye devam etmek istiyoruz.

Konuşmamın sonuna gelmiş bulunuyorum. Sizlere, Türk-Alman ilişkilerinin karmaşık yapılarına ilişkin derinlemesine bir tablo çizebildiğimi umuyorum.

İlginiz için teşekkür eder, sizlere ve Konrad-Adenauer-Stiftung'a başarılı bir konferans dilerim.

Burak Erdenir

Avrupa-Türkiye İlişkilerinde Almanya'nın Rolü

Almanya'ya Türk Göçünün 50. Yılında Türk-Alman İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği Kongresi, Rixos Grand Ankara, 4 Mayıs 2011, 10:30

- Sn. Büyükelçi, değerli hocalarım değerli konuklar, öncelikle USAK ve Konrad Adenauer Stiftung olarak düzenlenen bu kapsamlı etkinliğe ABGS olarak davet edildiğimiz için teşekkür ediyorum.
- İki gün boyunca çok şey tartışılacak, benim de konu başlığım Avrupa-Türkiye ilişkilerinde Almanya'nın rolü. Uzmanlık alanım gereği bu konuya ilişkin olarak AB perspektifinden bir sunuş yapmak istiyorum.
- Türkiye'deki çağdaşlaşma sürecinin en önemli unsurlarından bir tanesi Türkiye-Almanya ilişkileri olmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemi, askeri ve teknik iş birliği ve Alman askeri görevlilerin Türk ordusuna verdiği bilgi desteği Türk modernleşmesinin bir bakıma temelini olmuştur.
- Daha sonra Atatürk dönemine baktığımızda Alman bilim adamlarının önemli katkıları olduğunu görüyoruz. Örneğin, Ankara'nın Atatürk Bulvarı ana ekseninde şekillenen kent planı Alman mimar ve şehir planlamacısı Hermann Jensen tarafından yapılmıştır.
- Ayrıca Nazizm'den kaçan bilim adamlarının, sayılarının azlığına rağmen, pek çok farklı alanlarda Türk bilimine yaptığı katkıları da mutlaka anmak gerekir.
- Türkiye'nin AB sürecinde, Almanya'nın çok farklı bir rolü olduğunu da görmek gerekir. İkinci Dünya Savaşı sonrası toparlanma döneminden sonra ve özellikle 1980'ler ve 1990'lı yıllarda Almanya'nın Türkiye'nin AB ile ilişkileri yönünden önemi büyük olmuştur.
- 1997 Lüksemburg Zirvesi'nde ilişkiler donduktan sonra 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin aday olarak ilan edilmesinde o dönemde Alman hükümetinde yaşanan değişikliğin oynamış olduğu rol önemli bir unsurdur.
- Daha sonra müzakerelerin başlama sürecinde de Almanya'nın desteği olmuştur. 2005 yılında müzakerelerin başlamasında da bu unsurun önemi-

ni görüyoruz ancak şunu da belirtmek gerekir ki günümüze baktığımızda 35 faslın 18'inin kilitlendiği bir noktada üzülerek Almanya'nın da sorumluluğunu belirtmek durumundayım.

- Almanya sadece tek bir faslı, işçilerin serbest dolaşımı faslını bloke ediyor gibi gözükse de aslında Almanya'daki siyasi irade daha farklı olsaydı Türkiye üyelik müzakerelerinde şu anda olduğundan çok daha ileri bir noktada olabilirdi.
- İkinci Dünya Savaşı sonrası, Almanya ve Avrupa'nın yeniden inşa süreci ile Türkiye'nin Avrupa Birliği macerası paralel bir seyir izlemiştir. Ancak, Almanya'ya Türk göçünün 50. Yılında, hala o zamanki paradigma ve terminoloji ile bir analiz yapmamız mümkün değildir.
- 50 yılda çok şey değişmiştir, Avrupa Birliği, Almanya ve Türkiye günümüzde 50 yıl öncesine göre çok farklı noktalardadır, bu sebeple de yeni bir söyleme ve paradigmaya ihtiyacımız var.
- Türkiye 1960'lı yıllarda, Almanya'ya işçi gönderirken de Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyelik başvurusu yaparken de tamamen iktisadi saiklerle hareket eden bir ülke konumundadır.
- Kişi başına düşen gelir 400 Dolar seviyesinden, günümüze baktığımızda 10.000 Dolar seviyesine gelmiştir ve Türkiye 1 trilyon Dolarlık bir ekonomiye yaklaşan bir ülke konumundadır. Dünya'da gelişmekte olan önemli ülkelerden biri olarak gösterilmektedir.
- Burada vurgulanması gereken başka bir husus da Türkiye'nin yılda %7-8 büyürken bu ülkelerden farklı olarak Avrupa Birliği'ne aday ülke konumunda olduğudur. Avrupa Birliği adaylığı çerçevesinde Türkiye mevzuatını değiştirmek, çevre alanından gıda güvenliğine kadar çok farklı alanlarda reformlar gerçekleştirmek durumundadır. Türkiye ekonomisi yılda %8 büyürken üzerinde dar bir ceket olduğunu da unutmamak gerekir. Türkiye'nin büyümesi önemli bir başarı olarak algılanmalıdır.
- Kaçınılmaz olarak, son elli yılda yaşanan bu değişimin Avrupa Birliği'ne etkisi olacaktır. Almanya'ya Türk göçü noktasında da elli yıllık deneyime baktığımızda, karşılıklı etkileşimden ve sosyo-ekonomik dönüşümden bahsetmiş oluyoruz. Çok güzel hikâyeler de yaşanmış fakat yaşananlar genelde olumsuzluklarla anılıyor. Sn. Büyükelçi'nin İsviçreli yazara atıfta bulunarak söylediği "biz işgücü istedik insanlar geldi" sözü aslında bu süreci çok güzel özetliyor.
- Almanya, Türkiye'den giden göçmenler tarafından bir acı varan olarak anılıyordu fakat zaman içinde bu durumun entegrasyon düzeyinin artmasıyla kaçınılmaz olarak değişmeye başladığını görmekteyiz.
- Entegrasyonda bahsederken de üzerinde durulması gereken önemli bir

nokta birbirleriyle çok karıştırılan asimilasyon ve entegrasyon kavramları.

- Başbakanımız, Almanya’da yaptığı konuşma sırasında, asimilasyon insanlık suçudur dediğinde inanılmaz tepkiler almıştı. Bu tepkileri gösterenler tarafından ya asimilasyonu insanlık suçu olarak görülüyor ya da asimilasyon kavramı bilinmiyor.
- İkinci Dünya Savaşı acılarını yaşayan bir Almanya’nın asimilasyonu onayladığını düşünmek mümkün olmadığı için demek ki burada bir kavram kargaşası mevcut. Ben asimilasyonun gerçekten bir insanlık suçu olduğuna inanıyorum ve politikaların da bu çerçevede geliştirilmesi gerektiğine inanıyorum. Türkiye’den Almanya’ya giden bir insanın kimliğini, benliğini bırakıp orada yaşamasını istemek çok yanlış olacaktır.
- Asimilasyon, entegrasyon ve dışlanma arasında bir üçgen var, entegrasyon yoksa bu dışlanma sonucuna gidiyor, Avrupa’nın pek çok ülkesinde gettolarda ve varoşlarda bu dışlanan insanların oluşturduğu mahalleler mevcut. Dolayısıyla bu kavram kargaşasını ortadan kaldırmamız lazım.
- Bir başka taraftan, sadece toplum içi değil toplumlararası entegrasyon da konumuz gereği önemli bir yer teşkil etmektedir.
- Alman İstatistik Kurumu verilerine göre, Türkiye’den Almanya’ya göç 2002 yılında 57.000 kişi seviyesinden 2009 yılında 30.000 kişi seviyesine düşmüş durumdadır ve aynı zamanda Almanya’dan Türkiye’ye göç de bu civarda gerçekleşmiştir. Bu durum Türkiye’de insanların kendi anavatanları geliştikçe, demokratikleştikçe dönmek istemelerinin bir neticesi olarak karşımıza çıkmakta.
- Günümüzde 1960’lardaki gibi bir ekonomik seviyeye sahip bir Türkiye ve Türklerin büyük bir istekle iş için Almanya’ya gitmeye çalıştıklarını söylemek doğru olmaz. Bir entegrasyon süreci yaşanıyor ve Türk vatandaşları da bu sosyo-ekonomik gelişim sayesinde Almanya ile karşılıklı olarak iş ve seyahat imkanları kazanıyor.
- Bu noktada çok önemli bir unsur da vize konusunda ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda Türkiye, bu konudaki pozisyonunu çok net olarak ortaya koymuştur. ABAD’ın Soysal kararı ve Almanya’nın kendi iç mahkemelelerinin en son Hannover ve Münih İdare Mahkemelerinin kararları neticesinde Türk vatandaşlarına uygulanan vizenin hukuki bir meşruiyeti de kalmamıştır.
- Fakat vize muafiyeti maalesef gerçekleşmiyor. Soysal davasından sonra Komisyon’un hazırladığı belgelerde üye ülkelere Katma Protokol yürürlüğe girdiği tarihte Türkiye’ye vize uygulanıp uygulanmadığı sorulmuştu, buna maalesef sadece iki ülke, Almanya ve Danimarka cevap verdi. Do-

layısıyla bir vize muafiyet süreci başladı ama Almanya, vize muafiyetini uygulamak için vize muafiyet belgesi istemeye başladı. Ankara'daki başvurulardan bize çok şikâyet geliyor ve şikâyetlerin esasını vize muafiyet belgesi almanın vize almaktan daha zor olduğu oluşturmaktadır.

- Yaptığımız bu güzel konuşmaların yanında, özellikle vize konusunda adım atmamız gerekiyor. Özellikle, Türkiye'nin geldiği konum ve vatandaşların ulaştığı refah seviyesi düşünüldüğünde bu konuda iki tarafın da, ama özellikle AB ve üye ülkelerin adım atması gerektiğine inanıyoruz.
- Başka bir istatistik vermek istiyorum. 2002-2010 yılları arasında Türkiye'de Alman vatandaşları 17.270 taşınmaz mal satın almış ve bu sayıyla üçüncü ülke vatandaşlarının gayrimenkul alımlarında ikinci sırada yer alıyorlar. Bu, binlerce, on binlerce Alman vatandaşının, hayatlarının en güzel dönemi olan emeklilikte gelip Türkiye'ye yerleştiklerini ve Türklerle Almanlar arasında entegrasyonun mümkün olduğunu göstererek ortaya çok güzel bir örnek sunuyor.
- Göçle ilgili saptamalarımı yaptıktan sonra, ileriye dönük olarak da bazı noktaları vurgulamak istiyorum. Türkiye'nin AB sürecinde Almanya'nın rolünden bahsederken, iki tane sorun da karşımızda duruyor. İlki, AB ülkelerinde ekonomik krizin yarattığı işsizliğe kadar uzanan sıkıntılar zinciri ve ikincisi de aşırı sağın yükselişi. Yabancı düşmanlığını körükleyen, daha liberal yeni bir aşırı sağ yükseliyor. Eskisi gibi anti-semitist, eşcinselleri ve kadınları suçlayan-dışlayan bir sağ değil. Bu yeni aşırı sağın tek düşmanı Müslümanlar ve Türkler. Dolayısıyla, AB'nin 50 senelik başarı öyküsünü devam ettirebilmek için, ben her türlü olumsuzluğa rağmen bunu bir başarı öyküsü olarak görüyorum, bu iki sorunu aşması lazım.
- Başta da söylemeye çalıştığım üzere yeni bir paradigmaya ihtiyaç var fakat bunu oluşturabilecek iki ülke var, bunlardan biri Almanya diğeri ise Türkiye. Türkiye AB'nin gelişimine katkı sağlayacak diye düşünüyorum. Bunu hep "kazan-kazan formülü" olarak görüyoruz. AB'nin yeniden tanımlanması, buna "yeniden inşası" demeyelim çok iddialı olur fakat AB'nin geldiğimiz noktada yeniden tanımlanmaya ihtiyacı olduğu çok açık. Avrupa'da yükselen sağ partiler, sadece anti-göçmen politikalar değil aynı zamanda anti- AB politikalar da güdüyorlar. Yeniden tanımlama çerçevesinde Türkiye'nin üyeliği bu açıdan da çok büyük önem kazanıyor
- AB ya eski muhafazakâr politikalarını tercih ederek içine kapanacak ya da açılacak ve bu tanımlamada Müslüman toplumu içine almayı kabul edebilecek noktaya gelecek.
- Almanya Cumhurbaşkanı, İslamiyetin Avrupa'nın bir parçası olduğunu

söylemiştir. Bunun gerçekten Avrupa'nın bir gerçekliği, AB'nin gerçekliği olduğunu ortaya koyacak asit testi Türkiye'nin AB üyeliğidir diye düşünüyorum.

- Bu noktada Almanya'nın büyük rolü var. Almanya belki ilk defa AB tarihinde tek başına bir lokomotif olarak ortaya çıktı. 1960 ve 70'li yıllarda İkinci Dünya Savaşı'nın sıkıntılarını aşan Almanya bu krizden sonra artık tek başına AB'nin en önemli gücü olduğunu ortaya koydu. Bence Türkiye'nin AB'ye tam üyelik müzakerelerinin önünün açılması noktasında Almanya'ya büyük sorumluluk düşüyor.
- Aşırı sağın yenilmesinde de Almanya'nın büyük rolü olduğunu düşünüyorum. Savaş sonrası Alman kimliği birçok sorunu aşmış ve bence Avrupa'daki en sağlıklı kimliklerden bir tanesi haline gelmiştir. Göçmenlerin de bunda mutlaka etkisi olmuştur. Geçmişten alınan derslerin de buna etkisi olmuştur. Hem ekonomik olarak, hem de kültürel ve tarihsel olarak Almanya'nın Türkiye'nin önünü açma rolünü üstlenebileceğine inanıyorum. Tabi AB'ye üye olmuş bir Türkiye'nin de ekonomik dinamizmi ile ilerideki krizlerde Almanya'nın en önemli müttefiki olabileceği çok açık.
- AB'yi yeniden tanımlamak, yeni bir paradigma oluşturmak tabi ki kolay değil, insanların kafalarında tabiri caizse Berlin duvarları var. Berlin duvarlarının birer birer yıkılması gerekiyor, bu kolay bir süreç değil fakat Almanya ve Türkiye'nin bir işbirliği içinde bu sorunları aşabileceğini düşünüyorum.
- Beni dinlediğiniz için teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Mehmet Köse

İkili İlişkilere Almanya'daki Türk Göçmenlerin Katkıları

Konrad-Adenauer-Stiftung ve Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu'nun ortaklaşa düzenlemiş olduğu Almanya'ya Türk Göçünün 50.Yılında Türk-Alman ilişkilerinin dünü, bugünü ve geleceği konulu konferansı vesilesiyle meseleyle ilgili görüşlerimizi aşağıdaki gibi özetlemeye çalışacağız.

Almanya-Türkiye ilişkileri 50 yıldan çok daha eskilere dayanmaktadır. 50 yıllı sınırlanamayacak, yüzyıllara uzanan bir ilişki ve tarihsel geçmiş vardır. İki ülke II. Viyana Kuşatmasından sonra dolaylı veya direkt olarak herhangi bir şekilde karşı karşıya gelmemiştir. Bu geçmişi tasnif edecek olursak üç ana başlıkta tanımlayabiliriz. 1800'lü yıllarda Almanya'nın Osmanlı Devletine askeri ve ulaştırma sektöründeki katkılarını ve teknolojik bilgi desteğini görüyoruz. Silah arkadaşlığı olarak tanımlayabileceğimiz bir sonraki dönem I. Dünya Savaşı'nda aynı grupta İtilaf Devletlerine karşı savaşılan dönem. Son olarak, üçüncü dönemde ise II. Dünya Savaşı sonrası Almanya'nın ekonomik kalkınmasına katkıda bulunan Türkiye'yi görüyoruz. Bu üç dönem içerisinde biz bugün, 50 yıllık süreçte Türk toplumunun, Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilere ve Almanya'nın gelişimine katkısını ele alacağız.

1961 yılında başlayan işgücü anlaşmasıyla Türk insanının Almanya'ya gidiş süreci önceleri tanımladığımız bir şekilde misafir işçi ve bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç sürecinin birinci dönemi olarak ifade edebileceğimiz 1970'li yıllara kadar ki süreçte Almanya'daki Türk toplumunun çoğunluğunu, %80ler civarındaki oranını, bekâr ve erkekler oluşturuyor. Bu insanlar eşleri ve çocukları Türkiye'de iken kendileri Almanya'da bir birey olarak yaşam sürdürdüler. 1970'li yıllarda Almanya'nın da önünü açmasıyla birlikte aile birleşimleri oluyor, eşleri, çocukları geliyor ve bir aile haline geliyorlar. Bu aile birleşim sürecinin kendi içerisinde artıları eksileri elbette ki var. Çocukların eğitim süreçlerinin söz konusu olması, ailelerin daha farklı ihtiyaçlarının ortaya çıkması gibi meselelerin baş gösterdiğini görüyoruz. Çünkü artık yurtlarda kalan bireylerden değil toplumun içerisinde yer alan, apartmanlarda, yaşayan ailelerden bahsediyoruz. Ben de o dönem Alman-

ya' ya gitmiş bir işçi ailenin çocuğuyum. 1971 yılında, Berlin' de, Kreuzberg' de doğdum. İkinci dönem olarak da görülebilecek bu dönemde aileler çoğalıyor ve 1980lerden sonra bu aileler artık bir topluma dönüşüyorlar.

Bugün karşımızda Almanya' da yaşamakta olan yaklaşık üç milyon nüfuslu bir Türk toplumu vardır. Fakat tahminlere göre Almanya'da bugün var olan Türk toplumundan çok daha fazlası geri dönmüş olanlardır. 3-4 milyon Almanya' da varsa bu rakamın iki katı da Türkiye' ye geri dönmüş durumdadır. Geri dönenler ve ailelerini de dikkate aldığımızda On milyondan fazla vatandaşımız göç sürecinde yer almıştır.

Başlarda bu hareketlilik iki devlet tarafından da geçici olarak düşünülen bir göç hareketiydi. Bu geçicilik düşüncesi dolayısıyla da yeterli veya gerekli ilgi, alaka ve kurumsallaşma sağlanmadı. Bu hem Alman tarafı için geçerli, hem de Türkiye tarafı için geçerlidir. 1980lerde artık Türk toplumu orada geçici toplumdaki kalıcı, yerleşik topluma dönüştükten sonra 1990larda Almanya'da yeni tartışmaların başladığını görüyoruz. Bu tartışmalarda daha çok toplumsal ve sosyal boyut ön plana çıkıyor. Türkler artık burada kalıcılar ve burayı vatan olarak görüyorlar. Daha önce Türkiye'de almış oldukları evleri satıp, Almanya'da ev alıyor, işyerleri açmaya başlıyorlar. Almanya da buna karşılık göçmen varlığını kabul ediyor ve buna yönelik kendince bazı tedbirler almaya başlıyor.

Tabii, bu dönemde ortaya atılan tartışmalarda, entegrasyon, uyum gibi kavramlar en temel kavramlar olmuştur. Yeni toplum, farklı kültür, farklı etnik grup ve bunların Almanya toplumuna birey, aile ve toplum olarak uyumu konuşulmaya başlanmıştır. Şu an Almanya' da yaklaşık olarak 3 milyona yakın bir Türk toplumu vardır. Bu toplumun önemli bir kısmı artık ikinci ve üçüncü nesil durumundadır. 500 bine yakını ilkökulu ve lise 35 bine yakını üniversite düzeyinde öğrenim gören, yaş ortalaması 29,5 civarlarında genç ve dinamik bir nüfus. Önemli oranda artık işveren, istihdam yaratan bir toplumdaki bahsediyoruz. Bu toplum siyasette de kendisini gösteriyor. Örneğin Federal Parlamente'da Türkiye kökenli 5 milletvekili, 2 Eyalet Bakanı mevcut durumda. Sayın Bilkay Öney'in Baden-Württemberg' te bakan olarak atanmasıyla birlikte 2 eyalet bakanı, 6 eyalette de 28 eyalet milletvekili var. Özetle artık Almanya içerisinde siyasi, kültürel ve sosyal hayatta Türk toplumu bütün katmanlarıyla var ve var olmaya da devam ediyor.

Bu aşamada entegre olma veya Alman toplumuna, sistemine, hukuk düzenine uyum sağlama noktasında çok ciddi bir sorun olduğunu düşünmüyoruz. Artık 50 yıllık bu süreçten sonra, bunun sağlandığını, gerçekleşmiş olduğunu, en azından mevcut uygulama örnekleriyle görüyoruz. Enteg-

rasyon gibi, uyum gibi kavramsal tartışmaların artık bir sonraki aşamaya geçmesi gerekir. Entegre olmak mekanik bir tanımdır ve düzene uymak var olana uyum sağlamaktır. Bunun içine eğer kültürel dönüşümü de katarsanız bu entegrasyonu katılaştırmak olur veya asimilasyon olur.

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 2011 Şubat ayında Düsseldorf'da yaptığı konuşması sonrası bir Alman gazetesi Sayın Başbakan "katı entegrasyona karşı" diye bir ifade kullandı. Başbakanın asimilasyona karşı oluşunu katı entegrasyon karşıtlığı olarak tanımladı. Bu anlamda entegrasyonun içeriğinin farklılaştığını görüyoruz. Tartışmaları ve ortaya atılan savları analiz ettiğimizde Alman kamuoyunu yönlendirenler entegrasyon kavramını bizimle aynı anlamda kullanmıyor. Dolayısıyla artık bu kavramsal kargaşayı ortadan kaldırmak ve konuşulacaksa fırsat eşitliğini katılım eşitliğini ve karşılıklı uyumu konuşmak gerekir. Evrensel hukuk, insan hakları bağlamında ayrımcılık dışlama gibi sorunlara çözüm bulmak için neler yapmamız gerekir bunları konuşmamız lazım.

Kanaatimizce entegrasyon diye bir mesele yoktur, artık bu aşılmıştır. Fırsat eşitliği denilen sorunun üzerinde düşünmemiz gerekiyor. Alman firmalarının Türkiye' de bulunan yatırımları, firmaları, Türkiye'nin Almanya'daki Türk kökenli firmaların yatırımları iki ülke arasındaki ekonomik ticaret hacmini 30 milyar dolarlara yaklaştırmış durumdadır. Bir diğer örnek Türkiye' de bulunan Alman toplumdur. Artık Alman kökenli insanlar da Türkiye' de yaşamaya başlamıştır Resmi rakamlar her ne kadar on binler civarında gösterse de özellikle Güney bölgelerimizde yerleşik 50-60.000'lerin üzerinde bir Alman nüfusu vardır. Toplumlar karşılıklı olarak birbiriyle çok daha içli dışlı olmaya başlamıştır.

Bizim bu aşamada üzerinde düşünmemiz gereken mesele potansiyeli nasıl yüksek voltaja taşıyabiliriz sorusudur. Oturum başkanı sayın Profesör İhsan Bal hocamızın aktardığı gibi bir potansiyel var, yüksek potansiyel var ancak şu an düşük voltajda. Almanya'daki Türk toplumu açısından bu düşük voltajın nedenlerini konuşmamız gerekir. Hem Türkiye olarak bizim hem de Almanya hükümetinin yapması gerekenleri veya yapılanların ne derece yeterli olduğunu konuşmamız gerekir. Eğer doğru yaklaşım sergilersek, oradaki Türk varlığının, iki toplumun, iki ülkenin hem ikili ilişkilerde hem de bölgesel ilişkilerdeki geleceğine katkısının çok daha fazla olacağını hepimiz biliyoruz. Bu yüzden toplumun meselelerine biraz daha doğrudan yaklaşmamız, toplumsal meseleleri sorun olmaktan, problem olmaktan çıkarmamız gerekiyor. Bugün Almanya' da yaşayan toplumun en önemli meseleleri hepimizin bildiği gibi eğitimde fırsat eşitliği meselesi, hepimizin bildiği sosyal ve kültürel haklarının kullanımı, çifte vatandaşlık gibi konu-

lardır. Bu konularda artık birbirimize karşı empati kurarak daha olumlu yaklaşmamız gerekir.

Almanya Büyükelçisi sayın Eckart Kunt Almanya'daki Türkleri kastederek "Ben oradakileri Almanyalı olarak görüyorum, onlar Almanya için çalışıyorlar" dedi. Doğrudur ancak aynı zamanda bu insanlar Türkiyeli ve Türk kökenlidir. Biz o toplumu hem Türk hem de Alman olarak, hem Türkiyeli hem Almanyalı görmeyi tercih ediyoruz.

Ocak ayında Devlet Bakanı sayın Faruk Çelik ile Berlin'e bir çalışma ziyareti esnasında Alman Bakan Sayın Maria Böhmer bir Türk yazardan alıntı yapmıştı. Türk yazarının ifadesi şu şekildeydi: Beynim Almanca, kalbim Türkçe konuşuyor. Ne kalpten ne beyinden vazgeçilmelidir İkinin bir arada olması gerekir. Dolayısıyla çifte vatandaşlık konusunda artık Almanya, bugün 60'a yakın ülkeye verdiği istisnayı Türkiye için de uygulaması gereklidir. Birçok yerde sorun olarak karşımıza çıkan bir mesele bu çifte vatandaşlık konusu. Kaldırılması gerekir. Avrupa Birliği ülkeleri, İsviçre gibi 60'a yakın ülke bu istisnadan yararlanmaktadır. Ancak bu ülkelerin içlerinde Türkiye maalesef yoktur.

Diğer bir mesele aile birleşim vizesi konusudur. Aile birleşim vizesi almak için başvurulara dil şartı getiriliyor. Bu dil şartı Türkiye hariç neredeyse hemen hemen hiçbir ülke için uygulanmıyor. Avustralya'dan Güney Kore'ye kadar uygulanmıyor ancak Türk toplumuna uygulanıyor. Bir diğer mesele ise vize öncesi bir şart olan uyum kursları meselesidir. Bunlar aslına bakarsanız Türk toplumuna yaklaşımı ortaya koyuyor. Almanya' da 5 milyon civarında Müslüman var. Bunun yaklaşık 3 milyondan fazlası Türk, Türkiye kökenli. Buna rağmen biz hala din dersi yetkisini, anayasal hak olan dini kurumların, müesseselerin tanınması meselesini tartışıyoruz 1946 Anayasasında bu bir hak olarak verilmiş ancak Müslüman toplum henüz bu hakkı alamadı. Sürekli önüne engeller çıkartılıyor. Almanya' da yeniçağ dinleri dediklerimizin bir kısmı aldığı halde Müslümanlar bunu henüz alamadılar. Bu noktada daha olumlu yaklaşılması gerektiğini düşünüyoruz. Avusturya'da böyle bir sorun yok çünkü Avusturya'da 1912 yılında bu sorun çözülmüş. Ancak Almanya' da bu problem hala var. 5 milyona yakın Müslümanın meselelerini çözmek için daha yapıcı yaklaşmamız gerekiyor.

Almanya'da, 2006 yılından itibaren, İslam Konferansı çalışmaları başlatıldı. Bu önemli bir adımdır. Müslüman toplumu anlama noktasında Almanya'nın başlatmış olduğu bir girişimdir. Ancak bu çalıştaylarla ilgili olarak genel endişe bunların güvenlikten sorumlu İçişleri Bakanlığı bünyesinde yürütülmesidir. İçişleri Bakanlığının sorumluluk alanı daha çok güvenlidir. Zaman zaman yapılan çalıştay konularına da baktığımızda oradaki Türk

ve Müslüman azınlığına güvenlik eksenli yaklaşıldığını görüyoruz. Bu tür çalıştayların daha olumlu sonuç verebilmesi için hem katılım konusunda dışlayıcı değil kapsayıcı olma, hem de içerik konusunda tanımlamaya değil daha çok anlamaya yönelik yaklaşmanın ve bunları sosyal bir bakanlık bünyesinde yürütmenin daha faydalı olacağı açıktır.

Ele aldığımız bu konular çözülemeyecek değil aksine kısa zamanda çözülebilecek, sorun olmaktan çıkartılabilecek konulardır. Türkiye'nin bölgesel ve küresel düzlemde geldiği noktayı da göz önünde bulundurduğumuz zaman potansiyeli yüksek voltajda değerlendirerek, bundan sonra daha önce ifade ettiğim üçüncü aşamadan dördüncü aşamaya geçebiliriz. Almanya'nın Türkiye'ye katkısı, silah arkadaşlığı, Türkiye'nin Almanya'ya katkısı dönemlerini takiben, 4. aşama olabilecek bölgesel ve küresel düzlemde barış, huzur ve refah için Türkiye-Almanya kol kola vermesiyle çok daha verimli sonuçlar alabiliriz.

Karl-Georg Wellmann

Avrupa Bağlamında Türk- Alman İlişkileri

Saygıdeğer Hanımefendiler ve Beyefendiler,

Bana burada tanınan konuşma fırsatı için çok teşekkür ederim. Adenauer Vakfına da şükranlarımı sunuyorum. Benim adım Karl-Georg Wellmann. CDU Federal Meclis Grubu ve Dış İlişkiler Komisyonu üyesiyim. Doğum yerim ve seçim bölgem olan Berlin'de yaşıyorum.

Bugünkü tartışmada da görüldüğü üzere Türk-Alman ilişkileri tarihi bir süreçte gelişmiştir. Türkiye'nin Almanya ile olan ilişkilerinin, AB'nin geriye kalanıyla olan ilişkilerine kıyasla sadece tarihi sebeplerden dolayı bile en yakın ilişkileri olduğunun söylenebileceğini düşünüyorum. İki ülkenin ortak tarihi 18. yüzyıla kadar uzanır. Hatta bugün Büyükelçiden öğrendiğimize göre, daha 1000 yıl öncesinde, Kayser Friedrich I. Barbarossa döneminde Almanlar burada faaliyet göstermiş. Türk Savaşlarının olduğu dönemi bir yana bırakırsak, ortak tarihimizin daha çok bilinen dönemi son 150 yılda, yani İmparatorluk Şansölyesi Bismarck'ın dönemin tabiriyle Şark Meselesi denilen olayı yoğun bir şekilde olumlu sonuçlandırmaya çalıştığı 1878 yılındaki Berlin Kongresinden bu yana gerçekleşmiştir. Türkiye'deki Alman askeri danışmanlar ve Bağdat Demiryolunun inşası Türkiye'yle aramda özel bir bağ oluşmasını sağlamıştır. Zira büyükbabam o dönemde Alman Ordusunda hizmet vermiş, müttefik olarak Türklerin saflarında yer almış ve Bağdat Demiryolunda nöbet tutmuştu. Birinci Dünya Savaşının sonlarına doğru ise Fransızlara esir düşmüş, ancak gemiden atlayıp Boğazın sularından özgürlüğe yüzmüştür. İşte bu yaşananlar ailem ile Türkiye arasında son derece özel ve tarihi bir bağ oluşturmuştur.

Türkiye'nin Nasyonal Sosyalist dönemde çok sayıda Alman mülteciye kucak açmış olması da bizim için son derece önemli bir konu başlığıdır. Berlin'in 1945 yılından sonra göreve gelen büyük Belediye Başkanlarından biri olan Ernst Reuter, Türkiye'de, burada, Ankara'daydı. Ayrıca Ernst Reuter'in şehir planlamacısı olduğunu belirtmeliyim. Bildiğim kadarıyla Ankara'nın planlanması sürecine son derece yoğun katkıda bulunmuştur. Türkiye'nin bu insanları alıp getirmesi çok akıllıca bir hareketti. Zira bu şekilde ülkeye bilgi, uzmanlık bilgisi getirmiştir. Bizler de, Nazi döneminde çok sayıda insanın kabul edildiği ve bu dönemde hayatta kalma imkânına

kavuştukları için Türkiye'ye büyük şükran borçluyuz. Eğer yanlış bilmiyorsa İstanbul'daki ilk üniversiteyi kuran kişi de bir Alman profesörüydü. Gördüğünüz gibi Almanlar ile Türkler arasında çok sayıda tarihi bağ var.

Bugün Almanya, Türkiye'nin Avrupa Birliği içerisindeki en önemli ticaret ortağıdır. Almanya'da yaşayan üç milyon Türk, ülkedeki en büyük göçmen grubunu teşkil ediyor. Berlin'in, yaklaşık olarak 200.000 kişilik Türk veya Türk kökenli nüfusla Türkiye dışındaki en büyük "Türk" şehri olduğu söyleniyor. Bu nüfus şekillendirici bir etkiye sahiptir. Bizler bu insanları ülkeye misafir işçi olarak çağırdık, onlar da kültürlerini getirdiler. Bugün Berlin'in her köşesinde bir dönerci bulabilirsiniz. Yani yemeklerini ve yaşam alışkanlıklarını da getirdiler. Berlin halkı bunu çok seviyor. Az önceki röportajda da belirttiğim gibi, Alman ev hanımları iyi sebze almak istedikleri zaman Türk manavlarını tercih ediyorlar, çünkü en iyi malı bulabileceğiniz yerlerden birisi Türk manavlarıdır.

Almanya'ya gelen Türk göçmenlerin büyük bölümü kalıcıdır. Özellikle de üçüncü ve dördüncü nesilde Almanya'yla olan kültürel bağların Türkiye'yle olan bağlardan çok daha büyük olduğunu görüyoruz. Şahsen büyük sporcularla arkadaşlığım var: Örneğin Cengiz Koç, Alman olimpiyat takımı için de dövüşmeye karar veren Türk kökenli bir Dünya Kik Boks şampiyonudur. Türk kökenli olan Cengiz Koç, "Türkiye'ye aşığım ve orada tatil yapmayı seviyorum ama sürekli olarak orada ikamet etmek istemiyorum. Artık Almanya'nın bir parçasıyım." diyor. Böyle düşünen birçok kişi var.

Entegrasyona ilişkin bütün sorunlar çözülmemiş olmakla birlikte, Alman halkı olarak bunu bir fırsat ve zenginlik şeklinde algılamalıyız. Her şeyin bağlı olduğu asıl sorun eğitimidir. Alman devleti bu konuda çok şey yapmalıdır. Ancak Türk ve Türk kökenli ebeveynlere tam sorumluluk düşmektedir. Türk ebeveynleri olan altı yaşındaki bir çocuk okula başladığında, eğitim fırsatlarından yararlanabilmek için bütün çocuklar gibi Almanca konuşabilmeli ve anlayabilmelidir. Almanya'da zorunlu eğitim vardır. Eğer bir çocuk da neredeyse hiç Almanca bilmiyorsa, bu çocuk yaşama ve öğrenme fırsatlarından yararlanamaz. Türk kökenli bu çocukların benzer şartlar altında yaşayan Alman çocuklarıyla aynı eğitimden geçmelerini istiyoruz. Üniversiteye gitmelerini, mühendis, avukat ve işadamı olmalarını istiyoruz. Tersini düşünelim: Ailemde Almanca konuşuyor ve Türkiye'ye göçmeyi düşünüyorsam çocuklarım, Türk okuluna gitmek için Türkçe öğrenmelidir. Bunun milliyetçilikle veya aşırı Alman milliyetçiliğiyle bir ilgisi yoktur. Bunun, Almanya'da genç Türk kökenli neslin hayattaki fırsatlardan yararlanabilmesiyle bir ilgisi vardır. Dediğim gibi bizler, yani Alman devleti de çok şey yapmalıdır. Okul öncesi dönemde, anaokullarında, çocuklar daha üç

veya dört yaşındayken dil testleri yapılabilmesi, dil derslerinin çocuklar daha okula başlamadan, altı yaşlarındayken anaokullarında verilebilmesi ve çocukların hazırlanması için büyük paralar harcayarak çalışmalara daha o dönemde başladık.

Değınmek istediğım bir konu daha var. Tartışma etkinliğine katılanlardan birisi de daha önce - Bay Köse'ydi galiba - söylemişti. Türk hükümetiyle aramızda biraz rahatsız edici bir görüş ayrılığı var. Başbakan Erdoğan'ın 13 Nisan tarihinde Strazburg'daki Avrupa Konseyinde yaptığı konuşmayı dinledim. Yaptığı uzun konuşmasında, asimilasyonun insan haklarına aykırı olduğunu söylemişti. Bence ayrı tellerden çalışıyoruz. Almanya'da hiç kimse yabancı kökenli, Türk kökenli insanlardan kültürel veya dini kimliklerinden vazgeçmelerini istemiyor. Büyük Friedrich 250 yıl önce şöyle demiştir: "Ülkeye Türkler getirmek ve onlara camiler yapmak istiyoruz." O Prusya'ya insanlar getirmek istiyordu. Otuz Yıl Savaşından sonra birçok köyün boşalması üzerine: "Bütün Almanya'dan insanlar getirmek istiyoruz. Türkler de getirmek istiyoruz. Sadece dürüst insanlar olmaları gerekir. Buraya gelip yerleşsinler." Günümüzde de Türk göçmenlerden kimliklerinden veya dinlerini ifa etmekten vazgeçmelerini istemiyoruz. Zaten Almanya'da sürekli olarak yeni camiler inşa ediliyor. Ancak Almanya'da sürekli olarak kalmak istemeleri halinde bilhassa genç Türk neslin hayatın fırsatlarından yararlanabilmesi amacıyla Alman, Türk kökenli Alman olmalarını istiyoruz. O zaman Müslüman olabilir ve dinlerini istedikleri ve doğru buldukları gibi ifa edebilirler. Türkiye'deki seçim kampanyaları sona erdikten sonra da bu konuda yine daha sakin ve nesnel bir tartışma yürütebilmeyi umuyoruz.

Ancak Alman tarafının yaklaşımına da eleştirel yaklaşıyorum. Konuya çoğu zaman yeterince fark gözeterek bakamıyoruz. Fakat Türkler de - bunu Türkiye'de olduğum için söylemiyorum - Türkiye hakkındaki resmin çok basit bir yapıya sahip insanlar tarafından şekillendirildiğini anlamalıdır. Yani 60'lı yıllarda basit işgücü olarak gelen ve kısmen hala Almanya'da bulunan insanlar. Ben hep şöyle derim. Eğer Almanları, tesadüfen sarhoş olduklarında Mallorca kumsalındaki davranışlarına göre değerlendirirseniz, Almanlarla münasebete girmek istemiyoruz dersiniz. İlgili ülkeyle ilgili düşüncelerimiz çoğu zaman önyargılar tarafından şekillendirilmiş ve kısmen de olsa, günümüzün modern Türk toplumunun tipik bireylerinden olmayan ve İstanbul veya Ankara'da karşılaştığımız insanlara benzemeyen insanlar tarafından oluşturulmuştur. Ancak Almanlar da daha fazla çabalayarak olaylara farklı açılardan yaklaşmalıdır.

Olayları yakından incelediğinizde daha Osmanlıların bile Konstantinopolis'i fethettiklerinde birçok önyargının aksine çok daha dindar ve hoşgörülü ol-

duklarını görürsünüz. Osmanlı tebaasının yarısı Müslüman olmayıp farklı dinlere mensuptu. Rum-Ortodoks Kilisesi de bize, dinin ifası noktasında sorun yaşamadıklarını doğrulamıştır. Geçmiş asırlarda zaman zaman sorunlar yaşanmış olmakla birlikte, kurum olarak Hıristiyan Kilisesi sorgulanmamıştır. Türkiye’de son yıllarda Hıristiyan din adamlarına, rahiplere veya misyonerlere yönelik saldırılar gerçekleştiyse, bu saldırılar dini taraflarca veya herhangi bir dini örgüt tarafından değil, aşırı milliyetçi örgütlerce gerçekleştirilmiştir. Bunun dinler arası bir ihtilafı hiçbir ilgisi yoktur.

Vize politikasına da – bu konuya daha önce değinilmişti - eleştirel yaklaşıyoruz. Almanya’da dış politikayla ilgilenen siyasetçiler olarak vize politikasının liberalleştirilmesinden yanayız. Türkiye için de aynı görüşteyiz. Çünkü şu anda uygulanmakta olan sistem, Almanya’ya gelmelerini istediğimiz insanları engellememize veya gelmelerini zorlaştırmamıza yol açmaktadır. Bu sistemle suçluları veya organize suç örgütlerini, Almanya veya başka Avrupa devletlerine gelmek için başka yollar buldukları için zaten caydırıyoruz.

Erdoğan Strazburg’da, Türkiye’nin AB’ye AB’nin de Türkiye’ye ihtiyaç duyduğunu söyledi. Bence haklı. Türkiye’nin AB üyeliği basit bir mesele değil. Ancak iki ülkede de fazlasıyla kısa vadeli düşünüldüğü kanısındayım. Fazlasıyla kısa vadeli ve fazlasıyla duygusal. Buna ilaveten Türk Dışişleri Bakanı veya Başbakanının seçim kampanyasında söylediği sözler duyulduğunda, doğal olarak insanlarımızın birçok önyargısı doğrulanmış oluyor. Bu konuyu şimdi daha fazla derinleştirmek istemiyorum.

Türkiye, Sıfır Sorun Dış Politikası olarak adlandırdığı bir dış politika izliyor. Bütün komşularına iyi davranmak istiyor. Bu politikayla ekonomik bakımdan son derece başarılı olmakla birlikte, bu şekilde uzun vadede siyasi başarı yakalamanın mümkün olup olmadığını sormak istiyorum.

Türkiye, bölgede düzeni sağlayan bir güç olabilir. Ancak bunun ön koşulu, Türkiye’nin hem Atlantik aşırı desteğe hem de Avrupa’yla bağlara sahip olmasıdır. Türkiye’nin hâlihazırda izlediği dış politikanın zayıf noktaları var. Daha şimdiden çıkar çatışmaları söz konusudur. Örnek olarak Suriye ve İsrail’i verebiliriz. Biriyle dost olduğumda öbürüyle artık değilimdir. Suriye’deki takınılacak her türlü siyasi tavır zordur. Gelişmelerin nasıl sonuçlanacağını, geleceğin neler getireceğini bilmiyoruz. İsrail de, Amerikan dış politikasının Yakın Doğu’daki büyük referans noktasıdır. Bu noktada Türkiye için çıkar çatışmaları söz konusudur. Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki ihtilaf da örnek gösterilebilir. İlişkilerim biriyle iyiyse öbürüyle iyi ilişkilere sahip olamıyorum. Türkiye’nin dış politikası, Avrupa Birliği içerisinde yürütüldüğü takdirde çok daha büyük etkiye sahip olabilir. Türkiye tek

başına olduğu sürece dış politikasının da sınırları olur. Bundan dolayı da, Türkiye'nin AB üyeliği meselesini karşılıklı çıkarlarımız doğrultusunda tanımlamamız gerektiğini düşünüyorum. Almanya'nın ve diğer Avrupa devletlerinin çıkarlarının ABD, Çin ve belki de ileride Hindistan ve Brezilya gibi büyük aktörler karşısında herhangi bir rol oynayabilmesi için, ekonomik ve siyasi bakımdan birleşmeliyiz. Aksi takdirde dünyada marjinal bir rol oynayacağız. Avrupa Birliği içerisinde mali krizle münferit devletler olarak karşılaşmamız halinde neler olabileceğini düşünmeye cesaret bile edemiyorum. Çok daha zor durumda olurduk.

Avrupa'nın Rusya karşısındaki ağırlığını da düşünüyorum. Bu konu, Türkiye'yi de ilgilendiren bir konudur. Türkiye'nin, enerji politikasına ilişkin konular da dâhil olmak üzere, Rusya'yla tek başına mı müzakere etmesi daha kolaydır yoksa Avrupa Birliğinin bir parçası olarak mı?

Almanlar olarak son yüzyılda acı bir şekilde öğrendiğimiz bir şey varsa, o da, batılı devletler topluluğunun sürekli bir parçası olduğumuz ve hangi ittifaka ait olduğumuz konusunda şüpheye yer olmadığıdır. Büyük ekonomik başarıları da düşünüyorum. Dünya ihracat şampiyonuyuz. Ekonomi, Türkiye için de önemli bir konudur. Sizler de, iş adamlarınız da döviz kuru riskiyle karşı karşıya kalmak istemiyor, kesin anlaşmalar imzaladıkları, hukuk güvenliğinin ve net koşulların hüküm sürdüğü ülkelere ihracat yapmak istiyorlar. Gelecekte bütün bunlara önemli stratejik çıkarların ekleneceğini düşünüyoruz. Nabucco boru hattı Türkiye üzerinden geçecek. Türkiye önemli bir enerji hub'ı (merkezi) olacaktır. Bundan dolayı Türkiye'yle yakın işbirliği içerisinde olmak çıkarlarımızı doğrultusundadır.

Türkiye Arap dünyası ve Kuzey Afrika'daki bütün geçiş ülkeleri, Tunus, Mısır ve belki de Suriye için örnek olabilir. İslam'ı ve modern dünyayı bağdaştırmanın ve modern dünyanın beklentilerine layık olmanın mümkün olduğunu gösteren bir örnek. Türkiye bu ülkelere, İslam diniyle demokratik laik bir devletin aynı yapı içerisinde bulunabileceğini göstermektedir.

Söz konusu ülkelerle ilgili olarak Türkiye'nin yumuşak gücünden faydalanmak ve Türkiye'yle birlikte Arap dünyasındaki bu ülkelerin dönüşümlerini desteklemek çıkarlarımızla örtüşmektedir.

Özetlemem gerekirse. Avrupa dış politikası ve güvenlik politikası alanlarında olabildiğince yakın işbirliği içerisinde olmamız gerektiğini düşünüyorum. Söylediklerimden de anlayabileceğiniz gibi, Türkiye'nin AB üyeliğini destekliyorum. Bu görüşümle de yalnız değilim. Federal Parlatmentonun Dış İlişkiler Konseyi Başkanı Ruprecht Polenz Türkiye'nin AB üyeliğinden yana. Hatta kısa bir süre önce, Türkiye'nin neden AB üyesi olması gerektiğine ilişkin bir kitap yazdı. Şansölyenin son konuşmalarına baktığımda ise, be-

lirli bir düşünme sürecinin başladığı yönünde bir izlenime sahip oluyorum.

Eski bir atasözü vardır: Müzikten daha hızlı dans edilemez. Bütün seçmenlerimizi bu sürece dâhil etmek zorundayız. Sizler Türkiye’de, bizler de Almanya’da. Ancak seçmenlerimizi, bu birlikteliğin iki taraf için de doğru ve anlamlı olduğu hususunda sürekli olarak ikna edebilmek için birlikte çok daha fazla başarılı olabiliriz.

Suat Kınıklıoğlu

Bölgesel Bağlamda Türk-Alman İşbirliği İmkanları

Guten Morgen meine Damen und Herren,
Es ist ein Vergnügen mit der Konrad-Adenauer-Stiftung hier zu sein. Herr Laschet, Herr Wellmann und Herr Senkyr es ist ein sehr großes Vergnügen hier mit Ihnen zu sein.

Herşeyden önce sözlerime başlarken Konrad-Adenauer-Stiftung ve Ankara'daki güzide düşünce kuruluşlarımızdan bir tanesi olan USAK'a bugün beni konuşmacı olarak davet ettikleri için çok teşekkür etmek istiyorum.

Benin için bu toplantının ayrı bir anlamı var çünkü ben de 1965 yılında Almanya'ya giden Gastarbeiter birinci jenerasyonunun çocuğuyum. Üstelik Almanya'nın Duisburg şehrinde Alman sanayileşmesinin ve demir-çelik sanayinin merkezi olan bir yerde dünyaya geldim. Ve hayatımın ilk oniki yılını Almanya'da geçirdim. Dolayısıyla Almanya göçünün başlamasının 50.yıl dönümünde burada konuşmak bana ayrıca haz veriyor. O yüzden Konrad-Adenauer-Stiftung'a ve USAK'a çok teşekkür etmek istiyorum.

Ben aslında konuşmamın temelini bana görev verilen bölgesel bağlamda Türk-Alman işbirliği imkanlarına ayırmıştım ama Sayın Wellmann'ın konuşmasından sonra 1-2 noktaya öncelikle temas etmek istiyorum daha sonra ana konuya geçmek istiyorum.

İlk olarak tabi ki asimilasyon ve entegrasyon bağlamında yıllardır devam eden yanlış anlama meselesine açıklık getirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Ben Sayın Başbakanımızla Avrupa'nın değişik şehirlerinde, resmi ziyaretlerde birlikte oldum. Birçok yerde yaptığı konuşmada da yanındaydım. Bu tartışma aslında biraz içi boş bir tartışma çünkü aslında iki taraf da üç aşığı beş yukarı aynı şeyi söylüyor. Sayın Wellmann da aktardı tabi ki Alman hükümeti doğal olarak Almanya'ya göç eden Türk vatandaşlarının veya Türk kökenli Almanların Almanca dilini iyi öğrenmelerini istiyorlar ki sosyal mobiliteleri artsın ve toplum içinde daha iyi yerlere gelsinler ve bir entegrasyon sorunu olmasın. Bu konuda hemfikiriz zaten. Burada bunun aksini iddia etmek açıkçası ne bir siyasetçi ne de akıl ve mantıkla alakası olan bir insan için çok mümkün değil. Almanya'da yaşayan, daha doğrusu Avrupa'da yaşayan bütün ülkelere Başbakanımızın temel mesajı

bulduğunuz ülkelerin dilini öğrenin ve sosyal statü kazanın, sivil toplum örgütlerinde, profesyonel hayatta başarılı olun ama Türk olduğunuzu, Türk kimliğinizi, dininizi unutmayın. Buradaki mesaj çok net ve açık. Yani kimse orada entegre olmayın, oranın bir parçası olmayın, oradaki entegrasyon çabalarını mukavemet edin gibi bir argüman içinde hiçbir zaman olmadı ama tabi ki aslında bu tartışmanın bu denli yüklü olmasının sebebi Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki müzakere süreci. Bu süreçte yaşanan zorlukların getirdiği bir yük var ve belki de çok nötr olması gereken bir tartışmanın daha farklı bir çerçevede gelişmesine sebep oluyor.

Ayrıca, Sayın Wellmann Türk dış politikasında bazı sıkıntılara atıf etti. Bu konuya da açıklık getireyim. Buradan da tabi ki konumuza, ana konumuza giriş yapmak istiyorum. Türk dış politikası bana göre paradigmatik bir değişim yaşadı. Yani Avrupa Emareleri 1980 yıllarda başlamakla birlikte aslında 2002 yılından bu yana uygulanan, Sayın Dışişleri Bakanımızın artık çok yaygın olarak bilinen "Stratejik Derinlik" kitabıyla çerçevesi çizilen ve Türkiye'nin Balkanlar, Karadeniz, Kafkasya, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz ve Kuzey Afrika'yla angaje olması gerektiğini, bu bölgelerin tam kesişme noktasında olduğunu, Türkiye'nin tarihsel, kültürel olarak bu bölgelerle ilgili özel ilişkileri olduğunun altını çizen bir siyaset anlayışı var.

Sekiz yıldır böyle bir siyasetin tam olarak yerine oturması, o siyasetin tam olarak anlaşılabilmesi sadece Türkiye'de değil o siyasetin muhattap olduğu o bölgelerde de doğru algılanması açısından çok yeterli bir süre değil. Ülkeler bu tür siyasetleri on yıllar içerisinde icra ederler. Sonuçlarını da o zaman içerisinde görmek gerekir. Doğrudur gerçekten Kuzey Afrika'da başlayan Arap Baharı ve bununla ilişkili değişim ve devrim hareketleri sınırimıza kadar dayanmıştır. Suriye'de hakikaten Sayın Wellmann'ın da belirttiği gibi hepimizi sadece Türkiye'yi değil bütün Avrupalıları, Amerikalıları ve bölgeyi gerçekten zorlayan ve sonu nereye gideceği henüz halen belli olmayan bir devrim ve değişim süreci içerisindeyiz. İnşallah Türkiye yakın çevre ve yakın komşuluk siyaseti çerçevesinde Suriye'ye telkinde bulunmaya devam edecek ve Suriye'de, Suriye halkının bunun altını çizmek istiyorum Suriye halkının rejimi ile ve liderleriyle barışık olabileceği bir yaşam ve siyasal statünün gelişmesine katkıda bulunacak.

Konumuza gelmek gerekirse konunun daha iyi anlaşılması ve Türkiye ile Almanya'nın bölgesel çerçevede nerelerde, nasıl işbirliği yapabileceği daha iyi anlaşılabilmesi için bence en önemli noktalardan bir tanesi tabi ki Türkiye'nin komşuluk siyasetinin iyi anlaşılması. Türkiye'nin komşuluk siyaseti bağlamında tarihsel, kültürel ve iyi niyetli ilişki ve kimliğinden dolayı biraz önce sıraladığım bölgelerle özel ilişkilerinin, Türkiye için fırsat yarat-

tığını düşünüyorum ve Türkiye doğal olarak kendi ulusal çıkarlarını takip etme boyutunda ve anlayışındadır. Türkiye, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı, dengelerin değiştiği güvenlik ve jeostratejik kimliklerin yeniden belirlendiği bir dönemde böyle bir duruma cevap verme durumunda kaldı ve bu siyaseti geliştirdi.

Söylediğim gibi bunu sadece de AK Parti iktidarı ile ilişkilendirmenin doğru olmadığını düşünüyorum. 1980'li yıllarda rahmetli Özal akabinde İsmail Cem ile birlikte burada aslında bir devamlılık sözkonusu. Ama bir gerçek var. Sayın Davutoğlu ve AK Parti hükümetin iktidarı döneminde bu siyasete doğru entellektüel ve prensipler çerçevesinde bir çerçeve verilmiştir ve artiküle edilmiştir. Dolayısıyla daha iyi anlaşılması sağlanmıştır. Bu bağlamda da ben bu siyasetin doğruluğuna inanıyorum. Türkiye ve Almanya'nın nasıl bir arada çalıştığını veya çalışmadığını görmek açısından birkaç bölge örneği vereceğim.

Örneğin Balkanlarda Türkiye ve Almanya'nın özellikle Yugoslavya'nın dağılması konusunda farklı yaklaşımları oldu. O zaman bildiğiniz gibi Almanya'nın Hırvatistan'a yönelik özel bir siyaseti söz konusuydu fakat orta ve uzun vadede sanırım hem Almanya hem Türkiye Balkanlar'da, ki Balkanlar Türkiye ve özellikle AB içinde Almanya açısından iki tarafın da nüfuz projekte edebildiği bir alan, yani Almanya için de bir komşuluk alanı Türkiye için de bir komşuluk alanı. Dolayısıyla burada İngilizcede kullanılan "contested neighbourhood" ifadesi var yani üzerinde yarış edilen veya rekabet edilen komşuluk alanı. Ancak, Almanya ve Türkiye, Balkanlarda, Karadenizde, Ortadoğuda aslında temel olarak aynı değerler bağlamında çalışıyorlar. Bu değerler nedir? İstikrar, karşılıklı bağlılığı artması, ekonomik kalkınma ve siyasal öngörülebilirlik yani olayların öngörülebilir olması.

Karadenizde de aynı durumun söz konusu olduğunu söyleyebilirim. Karadenizde Özal ile Alman Dışişleri Bakanlığı'nın geçmiş dönemde Karadeniz'de bir Karadeniz kimliğinin oluşması konusunda bazı çalışmaları ve toplantıları oldu. Bazılarına biz de katıldık ama Karadeniz bölgesinin doğal olarak hem Türkiye'nin hem Almanya'nın ortak yaklaşım gösterebilecekleri bazen de görüş ayrılıkları olabileceği bir alan olduğu konusunda şüphe yok. Diğer yandan, Türkiye ile Rusya ve Almanya ile Rusya ilişkisine de dikkat çekmek gerekir. Rusya her iki ülke için de özel bir ortak. Bildiğiniz gibi Gerhard Schröder döneminden başlayarak, o dönemde özellikle yoğunlaşan Almanya-Rusya ilişkileri oldukça gelişmiştir. Türkiye'nin de 500 yıllık bir çatışma döneminde 14 savaştan ve önemli toprak kayıplarından sonra 2000'li yılların başına yaklaşırken Rusya'yla artık yeni bir ilişki tasavvur ettiği bir dönem başlamıştır. Artık bugün her ne kadar çoğu enerji

gideri olsa da Türkiye'nin birinci ticaret partneri olmuş olan Rusya Federasyonu ile Türkiye'nin özel ilişkileri olduğu gibi Almanya'nın da özel ilişkileri vardır. Bu özellikle transatlantik platformlarda bazen özellikle Amerikan tarafından daha mihokon yeni muhafazakar siyaset anlayışının başat olduğu zamanlarda öne çıkıyor, Çünkü böyle platformalarda Türkiye ve Almanya daha mutedil Rusya'nın daha fazla angaje edilmesi gerektiği ve anlaşılması gerektiği yöünde yaklaşımlar ortaya çıkıyor.

Ortadoğu konusunda ise artık hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen bu bölgede de aslında Türkiye ile Almanya siyasetleri arasında 1990'lı yılların ikinci yarısına kadar önemli bir benzerlik var. Hem Almanya hem Türkiye aslında mümkün olduğu kadar Ortadoğudan uzak durmayı, oradaki olayların tarafı olmamayı ve karmaşanın parçası olmamayı yeğlemişlerdir. Fakat Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ve 1990 yılların 2. yarısından itibaren artık yaşanan olaylara taraf olmak bu bir lüks ve tercih olmaktan çıkıp artık bir zorunluluk haline gelmişti ki bu günlerde bunu söylemek çok anlamlı çünkü bildiğiniz gibi artık Ortadoğuda olup biten herşey küresel bir dünyada ve bölgelerin bu kadar çok iç içe geçtiği bir dönemde gerçekten hepimizin yakından ilgilendiği ve içinde olduğu olaylar olmaya başladı.

Ortadoğuda özel bir tezat var. Tabi Almanya için İsrail ve ona karşı olan tarihsel sorumluluğun özel bir konumu var. Bizim için de Filistin tam anlamıyla tarihsel ve özel bir sorumluluk getiriyor. Her ne kadar aynı tarihsel sorumlulukluktan bahsetmesek de sonuçta Türkler için ki bunlar kamuoyu yoklamalarında müteakip defa kanıtlanmıştır Filistinliler çok özel bir anlam ifade ediyor ve Filistin davası ve Filistinin kaderi Türkler tarafından özel olarak takip ediliyor. Sanırım Almanya açısından da İsrail ve Yahudilerin bölgedeki kaderi ve yaşamsal mücadelesi aynı şekilde özel olarak takip ediliyor.

Özetlemek gerekirse gerçekten orta ve uzun vadede bizim için ve bu toplanti açısından bana göre anlamlı olan Almanya'nın Avrupa'nın en önemli ve en kuvvetli ülkelerinden biri olduğu ve özellikle Balkanlar, Kuzey Afrika, Akdeniz bağlamında Türkiye'yle özellikle Türkiye'nin komşuluk siyaseti devam ettiği sürece, belirli alanlarda işbirliğinin gerekli olduğu ki aslında Sayın Wellmann'da tarihsel boyutta bunun altını çizdi. Türkiye'yle Almanya arasında böyle bir işbirliğinin yapılabilmesi için zaten çok önemli tarihsel bir boyut var ve bu yönde anlayış var. Ayrıca göçün getirdiği jenerasyon ve milyonlarca insanın Almanya'yla benim gibi ve eminim bu odada oturan başkaları olduğu gibi kişisel bağlantıları da var. Ya seyahat etmişizdir ya orada yaşamışızdır ya akrabamızın birisi orada kalmıştır.

Dolayısıyla bölgesel dış siyasetin işbirliği ile koordinasyon halinde olması açısından etkileşimi bir fırsat olarak görüyorum. Görüş ayrılıkları yok mu? Tabii ki var. Ne yazık ki Türk-Alman ilişkileri göç ve entegrasyon sorunu daha büyük ve daha kapsamlı işleri, daha nötr ve duygusal veya daha az dramatik bir şekilde tartışmamıza fırsat vermiyor. Alman iç siyasetinde göç ve entegrasyon sorunu ne yazık ki çok önemli bir unsur. Bunda sanırım özellikle 70'li ve 80'li yıllardaki göç ve entegrasyona Alman tarafındaki bakış açısının da önemli katkısı olduğunu düşünüyorum.

Bu bağlamda önümüzdeki dönem özellikle bu sahada çalışan insanların çok şanslı olduğunu düşünüyorum çünkü gerçekten bölgelerin eğrildiği, devrimlerin büyük rejim değişikliklerinin olduğu bir devirden geçiyoruz. Türkler olarak Almanlar olarak bu gelişmeler karşısında istikrar ve insanların barış ve refahına katkı sağlayacak şekilde siyaset geliştireceğimizi umuyor, sözlerime son verirken tüm katılımcıları sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Dr. Mustafa Ünal

Türk Alman Parlamenterler Grubunun İkili İlişkilere Katkısı

Muhterem Hanımefendiler

Değerli Beyefendiler

Hepinizi, Türk-Alman Parlamenterler Dostluk Grubu Başkanı olarak, şahsim ve Dostluk Grubu üyesi arkadaşlarım adına saygıyla selamlıyorum. Sizlere, iki gün önce telefonla görüştüğüm Alman-Türk Parlamenterler Dostluk Grubu önceki Başkanı sayın Kossendey'in sevgi ve selamlarını da sunmak istiyorum. Hiç şüphem yok ki, şimdiki Başkan sayın Claudia Roth hanımefendi de buradaki katılımcılara sevgi ve selamlarını iletmemi isterdi.

Sözlerime, Parlamenterler Dostluk Grubunun ikili ilişkilere katkısını ifade açısından, Başkanlık görevine seçilmemin hemen akabinde, sayın Kossendey'den aldığım 25 Şubat 2008 tarihli Türkçe olarak yazılmış tebrik mektubundan bir alıntı yaparak başlamak istiyorum.

“Umarım gruplarımız arasındaki verimli çalışmalar ve yakın işbirliği Türkiye ile Almanya'nın bu önemli dönemdeki diyalogunun daha da pekişmesinde ve artmasında yardımcı olacaktır.”

Amacı, iki dost ulus parlamentoları arasındaki yakınlaşmayı sağlamak, ülkeler arasındaki dostluğun geliştirilmesine yardımcı olmak üzere, parlamentolar arasındaki ilişkileri geliştirmek ve uluslarımızın fertleri arasında yakınlaşmayı, samimi işbirliğini pekiştirmek olan Dostluk Grubu Başkanı sayın Kossendey'e, bu teklif ve temennileri için huzurlarınızda da sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Bu teklif ve temennilere, ikili ilişkilere katkının boyutunu dile getirmeleri açısından burada yer vermenin gerekli olduğuna inanıyorum. Federal Almanya Büyükelçisi sayın Dr. Eckardt Cuntz' a da ülkelerimiz arasındaki ilişkilerin pekiştirilmesi konusunda her an Dostluk Grubumuzun yanında olması ve çok değerli yardımları için teşekkür ediyorum.

Son 50 yıldır Almanya ile Türkiye arasında gelişen beşeri ilişkiler yoğun bir şekilde yürütülen duygusal ve medya etkili sert müzakerelere konu olmakta ve bu durum da uluslarımızın fertleri arasındaki yakınlaşmayı sağlama açısından iki ülkenin Dostluk Gruplarına önemli görevler yüklemektedir. Almanya'da yaşayan ve ikimilyonsekizyüzünü aşkın Türk ve Türk

asılı Alman vatandaşından dolayı bu iki ülke arasındaki ilişkilerin başka hiçbir başka ülke ile olan ilişkilerle kıyaslanamayacağı aşıkardır. Bu denli önemi haiz ikili ilişkilerde olumlu adımların atılabilmesi, her şeyden önce, gerçeklerden hareket etmeye ve görüşme ve söylemlerin de karşılıklı hoş-görü, kabul ve dostluk çerçevesinde sürdürülmelerine bağlıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecinin iki ülke arasındaki ilişkilerde Dostluk Gruplarına çok önemli misyonlar yüklediği de hepimizin malumudur.

Yukarıda kısaca belirtilen hedeflere ulaşmak ve her iki ülke parlamento üyelerinin çalışmalarına ışık tutmak amacı ile, Dostluk Grubumuz sık sık Alman Parlamenterler ve Federal Almanya Meclis Komisyonları ile görüşmeler yapmış ve karşılıklı ziyaretlerde bulunmuştur. Örneğin, 27 ila 29 Mayıs 2009 tarihleri arasında Türk Alman Dostluk Grubuna mensup bir heyet, Alman-Türk Parlamenterler Dostluk Grubunun davetlisi olarak, Almanya Federal Cumhuriyeti Parlamentosunu ziyaret etmiş ve Federal Meclis Dışişleri Komisyonu, Alman Türk Parlamenterler Dostluk Grubu, sayın Federal Meclis Başkanı, Federal Meclis İnsan Hakları ve İnsanı Yardım Komisyonu, Federal Meclis Savunma Komisyonu, Kültür ve Medya Komisyonu, AB İşleri Komisyonu, Çevre, Doğayı Koruma ve Nükleer Santral Güvenliği Komisyonu ile görüşmeler yapmıştır. Bu görüşmelerde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş süreci, Türkiye ile Almanya arasındaki dostluk ilişkisi, kültür alışverişi, Almanya'da yaşayan Türklerin sorunları ve uyum çalışmaları, Aile Birleşimi, Vize, Türkiye'de İnsan Hakları, Demokratikleşme ve Hukuk Devleti alanlarındaki gelişmeler gibi konularda görüş alışverişinde bulunulmuştur.

2009 yılında sayın Gunther Krichbaum başkanlığındaki Federal Meclis Avrupa Birliği İşleri Komisyonu Dostluk Grubumuzu ziyaret etmiş ve bu ziyaret esnasında sayın Başkan ülkelerimiz arasındaki Dostluk Grupları faaliyetlerini her zaman desteklediklerini, bu tür temasların gelecekte de devam edeceğini söylemiştir. Genel olarak Avrupa Birliği sürecinin ve ülkemizde gerçekleştirilen demokratik gelişmelerin görüldüğü toplantı son derece verimli olmuştur.

Dostluk Grubumuz 2009 yılında Federal Meclis Kültür ve Medya Komisyonunu Ankara'da misafir etmiş Komisyon üyeleri ile Tarabya Projesi görüşülmüş, her iki tarafın parlamenterleri de yoğun sanatçı alışverişinin iki ülkenin kültürel seviyesini yükselteceğini ve oluşturulacak Sanat Akademisi'nin Türk ve Alman sanatını birbirine yaklaştıracığını, var olan önyargıların erimesine vesile olacağını vurgulamışlardır. İki ülke arasındaki kültürel alışverişe ve farklı kültürlerin uyum içinde iletişimime vurgu yaptığım konuşmamdan iki paragrafı, müsaadelerinizle, sizlere de aktarmak istiyorum.

“Kültürel alışveriş okullar yanında, özellikle de medya vasıtasıyla oluşmaktadır. Almanya’da yaşayan Türkler bu kültürel alışverişi Almanca ve Türkçe olarak iki dilde takip edebilmektedirler. Yoğun milliyetçi ve zaman zaman fanatik dini karakter taşıyan bir kısım Türk basını Almanya’da yaşayan Türklerin üzerinde her zaman olumlu bir etki oluşturmamaktadır.

Bu husus Alman medyası ve Almanlar için de geçerli olmaktadır. Özellikle Alman televizyonlarının Türkiye hakkındaki yayınları, çoğu zaman yeterli ve gerekli araştırma yapılmaksızın, altyapısız ve yanlış olması hasebiyle, olumlu kültür alışverişine çok da pozitif katkıda bulunmamakta, bilakis önyargı çukurlarını derinleştirmekte ve düşmanlığı körüklemektedir. Oysa ki farklı kültürler, ancak hoşgörü ve önyargısız kabul ile birbirleri ile uyum içinde bir iletişime girebildiklerinde yeşerip çiçekler açabilmektedir. Karşılıklı anlayış ve hoşgörünün oluşması hususunda, Deutsche Welle ile TRT’nin 2006 yılında yapmış oldukları ortak yayın anlaşmalarına ilaveten, TRT ile ZDF arasında da yapılmasının faydalı olacağı kanısındayım. Türkiye’de kurulacak olan Türk Alman Üniversitesi’nin de bu konudaki rolüne işaret etmemiz gerekmektedir.”

O dönemde bu Komisyonun üyesi olarak misafirimiz olan sayın Claudia Roth hanımefendi bugün Alman-Türk Parlamenterler Dostluk Grubu Başkanıdır.

08 Ekim 2009 tarihinde Aşağı Saksonya “EUROPAUNION” Grubunun 35 kişilik bir heyetle Ankara’da Türk-Alman Dostluk Grubunu ziyareti de, tanışma ve karşılıklı görüş alışverişinde bulunma içerikli olması hasebiyle, ikili ilişkilere katkısı açısından burada anılmalıdır.

24 Mart 2010 tarihinde Königsbrunn Belediyesinin daveti üzerine, Dostluk Grubu Başkanı olarak, Königsbrunn İş Adamları kahvaltısında 60’ a yakın iş adamına verdiğim ve Türkiye’nin artık sadece sevilen bir tatil ülkesi değil, aynı zamanda ve özellikle de 2003’ ten bu yana, yabancı yatırımcılar için ekonomik önemi giderek artan bir yatırım ülkesi olduğuna ilişkin konferansı da bu meyanda zikretmemiz gerekmektedir. Bu konferans, “Die kulturelle und wirtschaftliche Bedeutung der Türkei für Bayern, Deutschland und die Europäische Union” konulu olması itibarı ile, iki ülke arasındaki kültürel ilişkiler konusunda da, katılımcıların da soru ve katkıları ile, geniş görüş alışverişine sahne olmuştur.

2010 yılının Mayıs ayında ülkemizde çeşitli incelemelerde bulunan Landesgruppe Niedersachsen der CDU/CSU-Bundestagsfraktion ile 04 Mayıs 2010 tarihinde İstanbul’daki buluşmamızı müteakiben şahsıma gönderilen teşekkür yazısındaki şu ifadeler de ikili ilişkilere katkıyı dile getirmektedir. “Wir haben während unserer Zeit in İstanbul so viele Gesprächspartner

besuchen dürfen, so dass ich mir das Urteil erlauben kann, dass das Gespräch mit Ihnen eine perfekte Abrundung für unser Programm dargestellt hat. Nochmals vielen Dank für Ihren interessanten Vortrag und die neuen Ansichten, die wir dadurch gewinnen konnten. Die Mitglieder der Landesgruppe Niedersachsen sind mit so vielen positiven Eindrücken und interessanten Informationen aus der Türkei zurückgekehrt.“

Dostluk Grubumuz Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti-Türkiye Parlamentolarası Dostluk Grubu ile de çok yakın temas halindedir. Almanya ile Türkiye arasındaki dostluğun çok özel anlamına işaret eden KRV-Türkiye Parlamentolarası Dostluk Grubu Başkanı sayın Carina Gödecke hanımefendi, 2 Şubat 2011 tarihli mektubunda, ülkelerimiz arasındaki iletişimin geliştirilmesi için elimize geçen her fırsatın değerlendirilmesine dikkat çekerek 2012 yılında Türkiye'ye bir seyahat planladıklarını ve Dostluk Gruplarımızın bir araya gelmesinden büyük bir sevinç duyacağını belirtmiştir. Kuzey Ren Vestfalya Meclisi Başkanı ve Başkanvekillerinin bu yıl başlarında Dostluk Grubumuzu ziyaretleri esnasında da aynı dilek ve temennilerin dile getirilmiş olmasından duyduğumuz memnuniyeti burada sizlerle paylaşmak isterim.

Hepinize beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz için teşekkür ediyor ve en derin saygılarımı sunuyorum.

Ziya Şanal

Türk ve Alman Üniversitelerinin İşbirliği Projeleri

Çok sağolun sayın başkan,
sayın vekilim, saygıdeğer katılımcılar,
bugün buraya misafir konuşmacı olarak davet edilip size Türk-Alman Üniversitesi hakkında biraz bilgi verebilme imkanını bana sağladıkları için Konrad-Adenauer-Stiftung temsilcilerine ve sayın başkana teşekkürlerimi iletmek isterim.

Önce çok kısaca kendi şahsım hakkında bilgi vermek istiyorum, çünkü bir üniversitenin kuruluşu haliyle rektörün kimliği ile de biraz alakalı olan bir konu. Ondan sonra da üniversitemiz hakkında detaylı bilgiler iletmek istiyorum sizlere.

Bendeniz Türkiye’ de liseyi 1973 senesinde bitirdikten sonra bugünkü konumuz olan işçi göçünün Almanya’ya götürdüğü bir işçi ailesinin çocuğu olarak Almanya’ya gittim. Orada yüksek tahsilimi ve doktoramı tamamladıktan sonra uzun yıllar sanayide çalıştım. Daha sonra akademisyen olarak yükseköğretime geçtim ve 9 yıl profesörlük yaptıktan sonra, devletin tevdi ettiği bu yeni görevi kabul edip, 37 senelik bir Almanya ikametinin sonunda TAÜ’nün kuruluşunda Kurucu Rektör olarak görev aldım.

Akademik manadaki Türk-Alman işbirliği aslında uzun bir maziye sahiptir. Bugün bazı konuşmacılar da buna temas ettiler. 20. yüzyılın başlarında İmparatorluk Almanya’sından gelen bazı hocalar Darülfünun’da (bugünkü İstanbul Üniversitesi) akademik işbirliğini ilk örneklerini veriyorlardı. Bunlar o zamanın Osmanlı İmparatorluğu’na gelip hizmet gören az sayıdaki insanlardı. Bu akademik hizmetlerde biraz da I. Dünya Savaşı’ndaki Türk-Alman savaş ortaklığının etkisinin olduğu muhakkaktır. Ciddi bir ölçekte ilme katkı yapacak insanlar ancak 1933 yılından itibaren, Almanya’daki nasyonal sosyalizmin iktidarı ele geçirmesiyle birlikte, Türkiye’ye gelmeye başladılar. Böylece hem nitelik hem de nicelik olarak gelen bilimcilerde önemli bir artış oldu. Bunlar arasında en önde gelenlerden birisi de daha önce Sayın Wellmann’ın da bahsettiği şehir planlamacısı Ernst Reuter’di. Reuter Türkiye’de 1935’ ten 1946 yılına kadar 11 yıl kaldı ve daha sonra Berlin’de Eyalet Başkanlığı yaptı. Onun oğlu olan Edzard Reuter de gençlik

yıllarını babası ile birlikte Türkiye’de geçirmiş ve Türkçeyi öğrenmiştir – E. Reuter bir müddet öncesi Daimler firmasının yöneticisi konumundaydı.

Ernst Reuter ismini yeniden canlandırmak ve bu isim etrafında iki ülkenin işbirliğine yeni bir ivme kazandırmak için 2006 senesinin Eylül ayında, İstanbul’da o zamanki Dışişleri Bakanımız olan şimdiki Cumhurbaşkanı sayın Abdullah Gül ve o zamanın Almanya Dışişleri Bakanı olan sayın Frank-Walter Steinmeier bir protokol imzalıyorlar. Bu protokolün adı ‘Ernst Reuter Girişimi’. Gayesi kültürler arası diyalogu canlı tutmak, ilerletmek, yüksek bir düzeye çıkarmak; böylece iktisat, medya, kültür ve bilim alanlarında Almanya ile Türkiye arasındaki işbirliğini artırmak. Gene bu mealde, öğrenci ve öğretim üyesi mübadelesi yapmak ve ortak etkinlikler düzenlemek te hedefler arasında bulunuyor.

Türk-Alman işbirliği akademik manada tabii ki sadece bu projeye sınırlı değil. Alman üniversiteleri ile Türk üniversiteleri arasında çoktan beri ikili çalışmalar ve anlaşmalar bazında bilimsel ortaklıklar devam etmektedir. Buna elbette sizler de üniversitelerinizde çok yakından şahitsinizdir.

Toplu manada ve belirli bir sistematik içerisinde ortak bir üniversite kurarak bu işbirliğine yepyeni bir hüviyet kazandırmak fikri Ernst Reuter Girişimi dediğimiz deklarasyonla birlikte başlıyor. Akabinde iki tarafın heyetleri (Türkiye’den YÖK, Dışişleri Bakanlığı, çeşitli üniversiteler ve bilimciler olmak üzere) ortaklaşa müzakereler ve çalışmalar yaparak bir anlaşma metni hazırlıyorlar. Anlaşmanın paydaşları, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve YÖK; Almanya’dan da bunların muadili olan üç kurum: Almanya Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Bilim Bakanlığı ve masamızda oturan Nilgün Hanımın da mensup olduğu kurum olan DAAD (Alman Öğrenci Mübadele Servisi).

İşte bu çalışmaların sonucunda ortaya çıkan anlaşma metni 30 Mayıs 2008 tarihinde Berlin’de, o zamanın Türkiye ve Almanya Dışişleri Bakanları olan Ali Babacan ve Frank-Walter Steinmeier tarafından imzalanarak resmîlik kazanıyor. Bu anlaşma çerçevesinde kurulacak olan Türk-Alman Üniversitesi ile işbirliği yapacak Alman üniversite sayısı bugün itibari ile 26, artı DAAD. DAAD’nin fonksiyonu Alman tarafında bu işleri koordine etmek. Bunu yapabilmek için Alman ortaklarımız tarafından bir de Konsorsiyum kuruldu. Bu konsorsiyuma toplam 26 Alman üniversitesi üye, bunlardan 5 tanesi öncü üniversite (“federführend”) olarak görevli. Bunlar Berlin Teknik Üniversitesi, Berlin Hür Üniversite, Potsdam Üniversitesi, Köln Üniversitesi (ve Münster Üniversitesi) ve Heidelberg Üniversitesi. Bielefeld Üniversitesi de altıncı öncü üye olarak dil okulunu kurmak ve yönetmekle sorumlu olan üniversite. Bu 6 üniversite Almanya’da diğer üniversitelerle olan irtibatı sağlayan ve gerekli organizasyonu üstlenen üniversiteler.

Türk-Alman Üniversitesi önemli bir proje, çünkü daha önceki konuşmaların da temas ettikleri gibi Almanya Türkiye'nin en önemli ticari ortağı durumunda. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 30 milyar Avro'nun üzerinde, ki bunu her iki ülkenin nüfusuna böldüğümüzde (kundağa olan bir küçük bebek bile dahil olmak üzere) Almanya'daki kişi başına yılda 375, Türkiye'deki kişi başına yılda 400 Avro'luk bir alışveriş söz konusu. Bu az bir rakam değil. Öyle tahmin ediyorum ki 2023 senesinde Cumhuriyetimizin 100. Yıldönümünde bu rakamın iki katına çıkması muhtemeldir.

Türkiye'de 4.300 civarında Alman firması faaliyet göstermekte; bundan çok daha fazlası Türk işçilerinin Almanya'da kurmuş oldukları işletmeler. Bunların hepsine 'firma' demek tabii ki doğru olmaz, çünkü bunların içerisinde dönerciden tekstilciye, seyahat bürosundan inşaat şirketine kadar geniş bir yelpazede çok çeşitli firmalar var. Sabahleyin bu firmaların ünlü bir temsilcisi aramızdaydı (Vural Öger Bey). Bu firmaların iş hacmi çok yüksek olan rakamlarla ifade edilmektedir. Dolayısıyla bu proje bizzatı iki hükümetin de çok önem verdiği bir proje durumunda; ancak bu işi sadece ekonomik düzeye indirgemek de doğru olmaz. İki devletin bu üniversiteye verdikleri görevlerden birisi de kültürel bazda da bir köprü fonksiyonunu üstlenmek. Zaten Türkiye kendisini, konumu itibarı ile, Müslüman olan Ortadoğu ile Hristiyan olan Batı dünyası arasında köprü olarak tarif eden bir ülke. Günümüzdeki Arap dünyasındaki olumlu gelişmelerde de Türkiye'nin rolünü açık görüyoruz.

İşte Türk-Alman Üniversitesi bu potansiyelin daha çok gelişmesinde bir akademik platform oluşturuyor. Daha da yüksek bir seviyeye ulaşabilmesi için öğrencileri, bilim insanlarını bir araya toplayan, iki ülke arasında öğrenci ve araştırmacı mübadelesi ile her iki ülkenin menfaatine olmak üzere katkılarda bulunacak olan bir üniversite projesi.

Türkiye, ortalama yaşta genç bir nüfusa sahip olan bir ülke ve yüksek kabiliyette çalışkan çok sayıda öğrenciye sahip. Bunların bir kısmı lise mezuniyetinden sonra, bir kısmı da lisans veya yüksek lisans eğitimlerini tamamladıktan sonra doktora yapmak için yabancı ülkelere gidiyorlar. Türk-Alman Üniversitesi oturduktan, yerleştikten sonra, yani dört dörtlük bir üniversite haline geldikten sonra (elbette bunun için zamana ihtiyacımız var, hemen yarın bu pozisyonda olacağız demek gerçekçi bir beklenti olmaz) ileri teknoloji ve yüksek bilim standardında bir eğitimi öğrenciler üniversitemizde alabilecekler. Böylece Türkiye ile Almanya arasındaki ilişkilerde de yapıcı rol alacak ve söz sahibi olacak daha etkin, daha kabiliyetli ve daha geniş perspektife sahip olan insanlar yetişecektir. Bu eğitim yelpazesi teknik, fen, hukuk, iktisat, kültür, siyaset ve hatta Avrupa Birliği konularında geniş bir alana uzanıyor.

Almanya bildiğiniz gibi -tabiri caiz ise- geçimini ileri teknoloji ürünleri ihrac ederek sağlayan bir ülke. Dünyanın en iyi otomobilleri, en iyi makineleri, en dayanıklı makineleri Almanya'da yapıyor, bu bir hakikat. Yani teknolojiye dönük bir para kazanma modeli olan bir ülke. Şu an ihracatta bugün itibariyle dünya üçüncüsü. Birkaç yıl öncesi birinci durumdaydı ancak şu an birinciliği Çin'e kaptırmış vaziyette, arkasından Amerika Birleşik Devletleri geliyor, Almanya da üçüncü sırada. Bunun elbette sebepleri de var. Çin'in agresif ihracat politikası ve gelişmekte olan diğer ülkelerin (Hindistan'ın, Brezilya'nın) rekabeti Almanya'yı geçmiş yıllardaki konumundan üçüncülüğe getirmiş vaziyette, hatta böyle giderse beşinci veya altıncı olma riski de var. Çünkü Hindistan ve Brezilya da önemli gelişmeler kaydetmekte olan ülkeler. Almanya'nın yaşlanan bir nüfus ortalaması ve demografik problemi var: Az sayıda genç insana karşı çok sayıda yaşlı insan; yani yaş piramidi normal piramid şeklinden çıkmakta; ortada daha da ciddiyet kesbeden bir problem mevcut. Alman gençleri, lise sonrası eğitimlerinde genelde mühendislik ve teknolojiye çok tıbbi, hukuku, sosyal bilimleri, kültürel bilimleri, turizmi ve ekonomiyi seviyorlar. Türkiye'deki en başarılı gençlerimiz -istatistiklere baktığımızda- teknik ve mühendislik branşlarını ve tıbbi tercih ediyorlar.

Burada iki ülkeyi de ilgilendiren ilginç bir kombinasyon var. Bilgiye susamış olan Türk gençleri ile bilim ve teknolojiye dünya önderlerinden olan Almanya'nın bilgi birikimini bir araya getirip harmanladığınızda bu projenin ne kadar faydalı olabileceği, her iki ülke için de ne kadar yararlı olabileceği kendiliğinden görünüyor. Kısaca söylemek gerekirse, Türkiye'nin dinamizmi ile Almanya'nın bilgi birikimini kucaklaştıran, harmanlayan bir proje bu üniversite projesi. Demin de temas ettiğim gibi bu meselenin sadece teknolojik boyutta görülmesi ve değerlendirilmesi doğru olmaz. Bunun bir de kültürel boyutu var, siyasal boyutu var. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan bir ivmeyle Anglosakson kültürü, "American Way of Life" dediğimiz dünya görüşü, dünyada çok yaygınlaştı ve 20. yüzyılın ilk yarısında önemli bir konuma sahip olan ve bilim dili olan Almanca'yı global ölçekte geri bir plana itti. Dolayısıyla Almanya'nın da -anlaşılabilir şekilde- Almanca'yı ve kendi kültürünü dünyada etkili ve önemli kılabilmek için belli bir devlet politikası var. Tıpkı Fransa'nın, İtalya'nın, Türkiye'nin böyle politikaları var olduğu gibi.

Almanya'da 3.000.000 civarında Türk yaşıyor. Alman-Türk ilişkileri bildiğiniz gibi bazen canlı, hatta bazen biraz fazla canlı, biraz yüksek tansiyona sahip mahiyet arz edebiliyor. İşte bu üniversitenin yerine getirmek istediği fonksiyonlardan, misyonlardan birisi de kültürler arası diyalogun

arttırılması yoluyla iki ülkenin etkileşimini müsbet manada etkilemek, buna katkıda bulunmak.

Bu genel girişten sonra şimdi, üniversiteyle ilgili daha teferruatlı bazı bilgilere giriyorum. Türk-Alman Üniversitesi bir Türkiye Cumhuriyeti devlet üniversitesidir. Bir vakıf tarafından -benzeri bir isimle- İzmir’de kurulacağı söylenen daha sonra da İstanbul Silivri’de kurulacakmış diye basında haberleri çıkan özel bir üniversite projesi ile uzaktan yakından hiçbir alakası yoktur. Üniversiteye Türkiye’nin katkıları, araziyi vermek, binalar ve teçhizat dahil olmak üzere tüm alt yapıyı kurmak ve daha sonra da üniversitenin sürekli giderlerini karşılamaktır. Maaşlardan tutun, en basit ihtiyaçlara kadar gerekli sürekli giderleri karşılamak Türkiye Cumhuriyeti’nin taahhüt ettiği bir konudur. Almanya’nın katkısı, Almanya’dan buraya kısa veya orta vadeli öğretim üyesi ve okutman göndermek, öğrencilerimize ve mezunlarımıza -mesela doktora veya araştırma yapmak isteyen, hatta bu maksatla Almanya’ya gitmek isteyenlere- burslar vermek, ve bir de Bielefeld Üniversitesi’nin katkısıyla dil okulunu kurmak.

Üniversitenin akademik hedefi, kuruluş anlaşmasında da açıkça belirtildiği gibi, -erişilebilecek, mümkün olabilecek en yüksek seviyede- eğitim ve araştırma yapmak. Bunun için önce tabii ki lisans eğitimi lazım, bunun üzerine yüksek lisans geliyor ve doktora programları geliyor. Yani üç basamağın üçünde de üniversite etkin olmak istiyor. Araştırmaya çok büyük önem verilmesi beklenmekte ve bizim önde gelen görevlerimiz arasında TAÜ’yü bir araştırma üniversitesi yapmak var.

Adı da zaten Türk-Alman Üniversitesi olduğu için, eğitim sosyal dallarda, kültür dallarında ağırlıklı olarak Almanca olacak. Belki de tamamen Almanca olacak. Bunlar henüz %100 daha karar verilmiş konular değil. Hangi dil hangi oranda eğitimde rol oynasın sorusu, Alman tarafıyla yaptığımız ve devam etmekte olan görüşmelerin gündemini oluşturmakta. Hukuk bölümünde ağırlıklı dil Türkçe, ikinci dil Almanca. Bu üzerinde mutabakat sağlanmış olan bir konu. Sosyal ve kültürel dallarda -dediğim gibi- çok büyük bir ihtimalle Almanca eğitim dili olacak; gene iki tarafın da temayülü üzerine teknik ve fen bilimlerinde -beklenenin aksine- eğitimi İngilizce yapmak istiyoruz; çünkü İngilizce dünyanın teknoloji lisanı durumunda, teknolojinin ‘Lingua Franca’sı; o bakamından hem Türk tarafında hem de Alman tarafında bu konuda bir istek olduğunu görüyoruz, ama kati nihai kararlar henüz daha verilmemiştir.

Peki öğrencilerimiz Almanca veya İngilizce bilmiyorlarsa ne olacak? Bu bir problem değil. Bu üniversite sadece Almanca bilenlere veya sadece İngilizce bilenlere yönelik bir üniversite değil, gerek Türkiye’den müracaat

edecek olan gerekse herhangi bir başka ülkeden müracaat edecek olan tüm öğrencilere açık olan bir üniversite. O dili bilmiyorlarsa, bir yıl lisan hazırlık sınıfına giderek o dili öğrenecekler. Gerek Almandada gerekse İngilterede yetersiz olanlara dil eğitimi verilecek (hatta Almanya'da 50 sene-den beri yaşamakta olan işçi ailelerinin Türkçeleri yetersiz olan çocuklarına bile -onları bu üniversiteye kazandırabilmek için- Türkçe kurslar vermeyi düşünüyoruz).

Mezunlarımız mümkün olduğu ölçüde ortak veya çift diploma alacaklar. Ortak diplomadan anladığımız şu: Bir diploma düşünün üzerinde hem Türk-Alman Üniversitesi yazılı olacak, hem de Almanya'daki 26 ortak üniversite-den birisinin ismi olacak (o programı hangi üniversiteyle birlikte yürütüyorsak onun ismi). Diyelim ki Heidelberg Üniversitesi'yle bir kültür programı yürütüyoruz, o zaman orada onun ismi geçecek. Çift diplomadan kasıt şu: Mezunlar 2 tane diploma alıyorlar; bir tane Türk-Alman Üniversitesi'nden, bir tane de mesela Heidelberg Üniversitesi'nden. Bu konular henüz müzakere halinde olan ve detayları kati sonuca ulaşmamış olan konular.

Kuruluş kanunu gereği 5 fakültemiz var. Bunlar Mühendislik, Fen Bilimleri, Hukuk, İktisadi ve İdari Bilimler, ve Kültür ve Sosyal Bilimler fakülteleri. O fakültelerde hangi bilimler açılacak, bunlar da henüz müzakere halinde olan konular. Ancak 6 bölümde fikir birliğine varılmış durumda: Bilgisayar Mühendisliği veya Almanca Informatik lisans eğitimi olarak başlangıç olacak; tabii bunun yüksek lisansı da olacak 4 sene sonra. Yüksek lisans bazında başlangıcı İmalat Mühendisliği (Almanca ismiyle 'Fertigtechnik') ile yapıyoruz. Benim şu an söylediğim bu bölümler önümüzdeki 2 seneyi, 3 seneyi kapsayan bilgiler. Esas kampüsümüz tamamlandıktan sonra elbette bölüm sayımız artacak. Her bölümün lisansı, yüksek lisansı ve doktora programı olacak. Dediğim gibi İmalat Mühendisliği (veya production engineering) yüksek lisans programı, gene yüksek lisansta mikro biyoloji planlıyoruz, hukuk hem lisans hem yüksek lisans bazında var (bunda paralel olarak gidiyoruz, ikisini de aynı zamanda başlatma imkanımız var). Lisans bazında başka bir dalımız Ekonomi ve Politika (büyük ihtimalle bu İngilterece olacak, Economics and Politics ismi altında). Yüksek lisans bazında bir bölümümüz de Kültür ve Ekonomi (Kultur und Wirtschaft). Bu bölümlere 2012'nin güz döneminde başlayabileceğiz. Fiziki ve idari altyapının henüz eksik oluşu, iki tarafın sonuçlara, kararlara her zaman müzakere, tartışma yoluyla ulaşmak zorunda oluşu, ve bunun da müzakerelerin sonuç alma verimini ve hızını düşürmesi sebebiyle herşeye hemen karar veremiyoruz. Biraz uzun bir süreç ortaya çıkıyor. İlk zamanlarda, 2011 senesinde 1 veya 2 bölümle başlayabiliriz diye ümit ediyorduk, ama bunun gerçekçi bir bek-

lenti olmadığını daha sonra öğrenmiş olduk. Yalnız bir ihtimal var ki, onu da söylemeden geçemeyeceğim: İmalat Mühendisliği (Fertigungstechnik) yüksek lisans programına belki 2011 senesinde, yani bu senenin güzünde, Almanya'ki partner üniversitemize 10 tane burslu öğrenci göndererek başlama imkanımız olabilir. 'Olabilir' diyorum bu konudaki çalışmalarımız da halihazırda devam etmekte.

Üniversitemize yüksek talep bekliyoruz. Elbette bunu her üniversite kendisi için söylüyor, biz de söylüyoruz. Üniversitemize talebin yüksek olmasını beklememizi şu şekilde izah edebiliyoruz: Prensip olarak, felsefe olarak kaliteye çok çok önem vermek istiyoruz, bu birinci sebep. Öğretim elemanı alışımda büyük bir titizlikle hareket etmek istiyoruz, bu ikinci sebep. Üçüncü sebep de, Almanya ile yoğun öğrenci, araştırmacı ve bilim insanı mübadelesinin planlanması ve bunun için imkanların iyi olacağını düşünmemiz. Bu çerçevenin öğrencileri bize yönlendireceğini tahmin ediyoruz. İşte bu sebepler dolayısıyla daha baştan itibaren öğrencilerde, öğrenci dünyasında iyi bir taleple karşılaşabileceğimizi hesap ediyoruz.

Çok çok önem verdiğimiz konulardan birisi de -ki bunu sadece lafda değil, hakikaten muhakkak surette gerçekleştirmek istiyoruz- sanayi ile endüstri ile araştırma projelerinde çok yoğun bir işbirliği girmek. Biz bir araştırma üniversitesi olmak hedefinde olduğumuz için, projeler -araştırmayı fildişi kulede kendi kendimize yapacak değiliz- muhakkak bilim ve teknolojiye endüstriye dönük olacaktır. Diğer sosyal kültürel dallarda da o dallara yönelik araştırma projeleri olacaktır. Ve bunun böyle olacağını daha şimdiden çeşitli firmalardan bize gelen sorulardan ve maillerden de hissediyoruz. Daha geçenlerde, Türkiye'de de faaliyet gösteren Almanya'nın en büyük sanayi firmasının Türkiye şubesi genel müdürü ile yaptığımız bir görüşmede üniversitenin kurulmasını büyük bir heyecanla beklediklerini, araştırma için sabırsız olduklarını ifade ettiler. Bunlardan da, sanayi ile işbirliğinin yüksek düzeyde gerçekleşeceğini beklememizin yanlış olmadığını görüyoruz.

Üniversitenin kurulacağı yer İstanbul'un Beykoz ilçesi. Devletin bize tahsis ettiği alan Türkiye ölçeklerinde baktığımız zaman pek fazla büyük sayılmaz: 120.000 m², yani 120 dönüm. Türkiye'de öyle üniversiteler görürüm ki 10.000 dönüm araziye sahipler. Biz bu imkanlardan mahrumuz. Ancak diğer taraftan da unutulmamalı ki, İstanbul fevkalade pahalı olan, arazinin çok yüksek meblağlar tuttuğu bir şehir. Devletin tutumunu da bundan dolayı anlayışla karşılamak durumundayız. Yerimiz çok güzel bir yer. Birazdan ben size bir kaç tane slayt göstereceğim bu konuda. Siz de orada, hakikaten devletin yapmış olduğu fedakarlığı görebileceksiniz. Bu

120 dönümlük araziye yapabileceğimiz binaların toplam toprak üstü kullanım alanı 96.000 m², artı bodrum katları olacak. Her ne kadar Türkiye’de inşaat işleri çok hızlı yürüyor olsa da, devlet üniversitesi olmamız hasebiyle elbette kurallara, mevzuata tabiyiz. Her şey her zaman istenilen hızda gitmeyebiliyor. Bu birkaç sene sürecektir olan bir hadise. ‘Bu kadar uzun süre beklemeyelim, ne yapabiliriz’ diye arkadaşlarımızla tartıştıktan sonra şöyle bir çözümün mantıklı olacağı sonucuna ulaştık. Önce küçük bir alan olmak üzere hafif çelik konstrüksiyon yapalım, burada eğitim-öğretime başlayalım, daha sonra ana kampus bittiğinde bu konstrüksiyonu kaldırırız ve esas yerimize taşınırız fikri olgunlaştı. Şu an çalışmalarımız da bu hafif konstrüksiyon üzerinde yoğunlaşmış durumda.

Üniversiteye giriş konusu tahmin ediyorum bazılarınızı ebeveyn olarak da çok ilgilendiren bir konu. Bir devlet üniversitesi olduğu için burası parasız bir üniversite. Standard öğrenci harçları haricinde herhangi bir okul ücreti yok. Bunun getirdiği küçük bir dezavantaj, öğrencilerin hepsinin ÖSYS sınavlarında aldıkları puanlara göre üniversiteye girecek olması ve tabii ki bu da yüksek oranda rekabeti beraberinde getirecek, öğrenciler açısından baktığımızda.

Türkiye’de Almanca tedrisat yapan liselere yönelik özel kontenjanımız var. Bu anlaşmada belirtilmiş olan bir konu. Ortak bir proje olması sebebiyle bu öğrencilere ayrı kontenjan tanınacak, ancak bu öğrenciler de ÖSYS sınavından aldıkları puan sıralamasına göre o kontenjan içerisinde yarışarak girebilecekler. Yani sınavın tamamından kurtuluş yok. Yurtdışından gelecek olan öğrencilerin -mesela Almanya’da Abitur yapmış olan gerek Alman kökenli gerekse Türk kökenli öğrencilerin- ÖSYS sınavında (dil sorunlarından dolayı) bir varlık gösterebileceklerini düşünmediğimiz için, bunlara bir fırsat yaratmak maksadıyla kendilerine özel bir kontenjan tanıyıp, Almanya’daki uygulamaya paralel bir şekilde onları lise mezuniyet notlarına göre kendi içlerinde yarıştırmak almayı düşünüyoruz. Tabii bunun için YÖK’ün iznini almamız gerekiyor. Bunlar henüz bizim şu anki tasarımlarımız. YÖK müsaade ederse o şekilde yapabiliriz, etmezse yeniden değerlendirme gerekir.

Evet, benim üniversite hakkında vermek istediğim ana bilgiler bu şekilde. Şimdi sizlere birkaç tane de görsel bilgi sunmak istiyorum. Burada İstanbul Boğazını kuzeyden güneye doğru görüyorsunuz. Üniversitenin Beykoz’da kurulacağı yer Boğaz’ın Anadolu yakasında ve daha çok kuzey tarafında. Sakin, tabii çok güzel olan bir yer. Üniversitenin kurulacağı arazi, doğusunda ve kısmen batısında ormanla çevrili, ama üniversitenin kurulacağı yerde orman yok. Burası şimdiye kadar devlet tarafından fi-

danlık olarak kullanılmış ve üniversitenin kurulması için bize tahsis edilmiş olan bir yer. İşte şu gördüğünüz açık alana kurulacak üniversite. Etrafında çevre yolu var. Mevcut tabiat dokusu ve mevcut tarihi ağaçlar muhafaza edilecek, tek bir ağacın kesilmesi dahi sözkonusu değil.

Konuşmama burada son veriyor, teşekkür ediyorum.

Nilgün Yüce

DAAD' nin Türkiye ve Almanya Arasındaki Akademik Alışverişe Katkıları

Sayın Kültür Ataşesi Kochendorfer,
sayın Senkyr,
değerli Hüseyin Bey,
değerli konuklar,

ben burada olmaktan çok mutluyum. Bu organizasyonda emeği geçen herkese çok teşekkür ediyorum. Alman katılımcılardan Türkçe konuştuğum için anlayışlarına sığınıyorum, çünkü katılımcıların çoğu Türk. O yüzden Türkçe konuşmaya karar verdim fakat, sunumum iki dilli, yani Almancasını da okuyabilirsiniz.

Alman Akademik Değişim Servisi Almanya'daki tüm üniversitelerin bir yönetim organizasyonu. Merkezi Bonn'da, ayrıca Berlin ve Brüksel'de de birer bürosu var. Birçok görevi var DAAD' nin. 80 adet dış temsilcilikleri ve bilgi ve danışma merkezleri var. Yaklaşık 500 uzmanları var dünya çapında. 2010' da yaklaşık 58.000 kişiye burs verilmiştir. Dünyadaki dağılımını burada görebilirsiniz. 102 ülkede temsilcilikleri var. 62 bilgi merkezi ve 18 dış şubesi.

Şimdi, yönetime bakarsak Başkanımız Prof. Dr. Sabine Kunst. 23 Şubat' tan beri Brandenburg eyaletinin Bilim ve Araştırma Bakanı oldu. Şu an henüz yeni Başkan seçilmedi, süreç devam ediyor. Genel sekreterimiz Bayan Rüländ ve Başkan Yardımcımız Prof. Dr. Max Huber. DAAD' nin 2010 yılındaki bütçesi 392.000.000 Euro' dur. Çoğu Dışişleri Bakanlığı' ndan geliyor ayrıca Federal Eğitim ve Araştırma Bakanlığı' nın, AB' den vs.

5 tane hizmet verdiğimiz alan var. Uluslararası öğrenci ve öğretim üyelerine, Alman öğrencilerine ve bilim adamlarına, Almanya' daki üniversitelerin uluslararası kimlik kazanmasına yönelik çalışmalarımız var. Yurt dışındaki Almanca, Alman dili ve edebiyatını desteklemeye yönelik çalışmalarımız ve geliştirmekte olan ülkelerle işbirliğimiz var. Türkiye' deki DAAD' yi biraz anlatayım. Çok az kaldı sizi fazla sıkımayacağım. Ankara' da ve İstanbul' da olmak üzere 2 tane bilgi ve danışma merkezi var. Ben Ankara' daki Bilgi ve Danışma Merkezinin müdürüyüm. DAAD 2009 yılında yaklaşık 6.000.000 Euro sırf Türkiye için harcamıştır. Adana, Ankara, Bursa,

Erzurum, İstanbul ve İzmir’ de çeşitli üniversitelerde uzmanlarımız var. 11 tane Almanca dersi vermeye yönelik lektörler, bir hukuk uzmanı, bir siyasal bilimler uzmanı, 7 tane de dil asistanlarımız görev görmekte.

Şimdi, en önemli kısım öğrencilerimiz için: DAAD’ nin bursları. Ben burada özet şeklinde yazdım fakat, ayrıntılı olarak web sayfamızdan ve Alman Büyükelçiliği’ nin web sayfasından da öğrenebilirsiniz. Lisans öğrencilerine yönelik dil kursu var, yoğun dil kursu bursu, yaz okulları bursu ve staj bursları. Daha sonra Türk Eğitim Vakfı’ yla beraber verdiğimiz master bursları var. Doktoraya yönelik hem kısa hem uzun burslarımız var ve bilim adamlarına yönelik araştırma çalışmaları için bursları var. Hem uzun hem kısa. Ayrıca bir de sanatçılar için özel burslar var. Bizim uzun süreli bursiyerleri için genellikle yeniden davet burslarımız da var.

Şu anda Türk-Alman üniversiteler arasındaki işbirliğinin sayısı 370. Bunların 339 tanesi Türk üniversitesidir ve 214’ ü Erasmus anlaşmasından ibarettir. Tüm anlaşmaların 2/3’ si son beş yılda yapılmıştır. Yani çok hızlı bir gelişme var.

Burada Erasmus alanındaki gelişmeyi görüyorsunuz. Geçen yıl 2009’ ta bu 1084 öğrenci Almanya’ ya gitmiş Türkiye’ den Almanya’ dan da 427 öğrenci buraya gelmiş. 2010 yılında bu sayı yükseldi, yani daha da çok ama, kesin rakamı elimizde değil. Almanya’ ya en çok Türk öğrenci gidiyor Erasmus’ la. En büyük Erasmus öğrenci grubu da Almanya’ dan Türkiye’ ye geliyor.

Sonra Almanya’ da okuyan öğrencilerin arasında Türkiye’ den gelenler 5. sırada. Üniversitelerde yaklaşık 6.711 kişi lisans eğitimi görüyor. Lisans için gidenlerin sayısı en yüksek. En çok hangi bölümler tercih ediliyor? Hukuk, ekonomi, sosyal bilimler, mühendislik en başta.

DAAD’ nin teşvikinin gelişmesine bakarsanız 2003’den beri çok büyümüş, çok artmış teşvik. Bu mavi sütunlar Türkler, açık renkli olanlar Almanlara yönelik olan teşviklerdir. 2009 yılında da yine yaklaşık 1.000 kişiye burs verilmiş bir yılda.

Evet, burada da harcamaların gelişmelerini görüyorsunuz. 2003 yılında 4.000.000 küsür Euro, 2009 yılında yaklaşık 6.000.000 Euro’ ya çıkmış. Bizim bireysel teşviklerimiz ve kurumsal teşviklerimiz var. Onları şimdi birazcık size anlatayım. Rakamları gösteriyorum. Türkiye’ den geçen yıl 600 kişi bireysel teşvik almış. Burada çeşitli teşvik programlarımızın listesini görüyorsunuz. Programlara göre de 1.117 kişiyi bilim adamı, sanatçı ve yöneticiler burs almış. Ve burada da kaç kişi başvurmuş, kaç tane burs var, hangi oranda burs alınabilmiş onu görebiliyorsunuz. Kısa araştırma bursuna 14 kişi başvurmuş 13 kişi alabilmiş. Neredeyse bire bir, yani başvuran

neredeyse herkes alabilmiş. Üniversiteler yaz kursu bursuna başvuranların yarısı aşağı yukarı alabilmiş fakat yıllık dil kursu bursumuz az, maalesef sadece 21 kişiye verebildik fakat, çok beğenilen bir burs. Çok kişi başvuruyor, özellikle 2 aylık olduğu için. Bilim adamlarına yönelik de değişik burslarımız var. Oranları aşağıda görüyorsunuz. Aşağı yukarı bire bir veya iki kişiden bir kişi bu bursu alabiliyor.

Evet, Türkiye'ye yönelik burslar burada. Burada burs adedi birazcık daha az, çünkü burslar verince uzun süre bağlanmış oluyorlar. Bir 2009' da master bursları 32 kişiye verilmiş ama, geçen yıl 35 kişiye verildi yani sürekli artış da söz konusu. Biz de burs sayısını artırmak için elimizden geleni yapıyoruz. Evet, bakın master bursu en son 35 kişiye verilmiş. Master bursu alanların 11 tanesi bilgisayar mühendisliğine, matematik-fen okumaya gitmiş Almanya' ya. 10 tanesi de mühendislik okumaya gitmiş. En çok beğenilen bölüm bunlar. Ayrıca Alman öğretim üyelerine yönelik de hibelerimiz var. Almanya' dan buraya gelip kısa süreli doçentlik yapanlar olmuş. 1 kişi uzun süre yani 5 yıla kadar doçentlik yapabilir. 2009' da iki kişi görev yapmış. Biz kongre ve sunumlar için de yardım sağlıyoruz. Ayrıca da inceleme gezilerini teşvik ediyoruz.

Yaz akademileri, çift diplomalı programlarımız var, ve ayrıca eski bursiyerler için programlar da mevcut.

Size şu anda sürmekte olan kurumsal teşviklerin bir listesini sunuyorum. Bielefeld ile Başkent Üniversitesi arasında sağlık bilimleri, Darmstadt ile ODTÜ arasında matematik alanında SSH Berlin ile Yeditepe İstanbul arasında işletme, Frankfurt an der Oder ile İstanbul Bilgi Üniversitesi arasında European Studies, Kiel ile Atatürk Üniversitesi arasında geçen yıl yeni başlayan bir Germanistische Institutspartnerschaft var, Alman Dili ve Edebiyatı alanında, Hamburg ve Akdeniz Üniversitesi arasında 3. yılında Euromaster programı mevcut ve Berlin ile ODTÜ arasında sosyal bilimler alanında GeTMA adında bir master programı var. Çok başarılı devam ediyor. Trier ve Akdeniz Üniversitesi arasında da uluslararası madde dönüşümü yönetimi yani biyolojik çöpten enerji üretimi konulu bir çift diplomalı master programımız var.

Evet, benim özetle söyleyeceklerim bu kadardı. Burada da bir başarılı bursiyerimizi görüyorsunuz. Emine Seçmez şu anda Almanya' da psikoloji alanında doktora yapıyor. Eğer sorularınız olursa biz çok yakınınız her gün saat 9' dan 6' ya kadar da ofisimiz açık. Bütün bu bilgiler web sayfamızda var. Ben biraz kısa geçtim vaktimiz az olduğu için. Ziyaretinizi bekliyorum!

Teşekkür ederim.

Ümmühan Dericioğlu

Türkiye’deki Alman Girişimlerinin Geleceği

Değerli katılımcılar günaydın,

Bugün burada olmaktan dolayı mutluluk duyuyorum. Nedeni benim hem eğitim hem de meslek hayatımda Ankara’nın ve Konrad-Adenauer-Stiftung’un özel bir yerinin olmasıdır. Ankara’da Hacettepe Üniversitesi’ni bitirdim ve daha sonra meslek hayatıma Ankara da Devlet Planlama Teşkilatı’nda başladım ve kısa bir süre de Hazine’de çalıştım. Bu süre zarfında Konrad-Adenauer-Stiftung’un bursuyla Almanya’da rekabet kurumunda staj yapma imkanına sahip oldum. Daha sonra Konrad-Adenauer-Stiftung’un koordinasyonunda küçük ve orta ölçekli işletmelerin teşvik politikalarının gelişmesiyle ilgili olarak düzenlenen yuvarlak masa toplantılarına katıldım. Aslında hem staj hem de yuvarlak masa toplantıları benim için ikinci bir eğitim niteliği taşıdı. Şimdi de, Sayın oturma başkanımızın söylediği gibi İstanbul’da ki Alman-Türk Sanayi Odasında genel sekreter yardımcısı olarak çalışıyorum. Bizim odamız Türkiye ile Almanya arasındaki ikili ekonomik ilişkilerin gelişmesine yönelik çeşitli hizmetler sunan bir kuruluş. İki ülke arasındaki iktisadi ilişkilerin gelişmesi açısından hangi kuruluşların hangi hizmetleri verdiği bilgisi çok önemlidir. Bir bakıma kurumlara verilen önem, kurumların ilgili olduğu alanlara verilen önemle de doğru orantılıdır diye düşünüyorum. Ve bu nedenle izninizle önce temsil ettiğim odayı size takdim etmekle konuşmama devam etmek istiyorum.

Alman-Türk Sanayi Odası 1994 yılında kuruldu ancak Alman özel sektörü 1984 yılından beri Alman ekonomisi resmi delegasyonu olarak temsil ediliyordu. Türkiye’deki mevzuatın da elverişli hale gelmesiyle oda bir bakıma Alman Ekonomisi resmi delegasyonunun hizmetlerini üstlenmiş oldu. Şu anda yirmi çalışmamız var ve üye sayımız da 600’u a ulaşmış bulunuyor. Odanın amacı Almanya ile Türkiye arasındaki iktisadi işbirliğinin teşvik edilmesi. Bu amaca yönelik pek çok kuruluş ve kurumlar var. Ancak ben sınırlı tutmak için konuya oldukça dar, kurumsal ve de Almanya açısından yaklaşacağım ve üçlü kurumsal işbirliği hakkında sizi kısaca bilgilendireceğim.

Alman-Türk ekonomik işbirliği teşvikine yönelik kurumsal işbirliğinin aktörleri bir tarafta Alman Büyükelçiliği, Alman Başkonsoloslukları diğer ta-

rafta kısaltılmışı GTAI olan German Trade and Invest. Alman Dış Ticaret ve Yatırım Ajansı. Bu üç kuruluş koordineli olarak beraber çalışıyor ve ortak projelerde biraraya geliyoruz. Diğer yönden Alman-Türk Ticaret ve Sanayi Odası Türk ve Alman odalar sisteminin bir projesi. Genel hatlarıyla Türkiye ve Almanya' daki odalar sistemi benzerlik gösteriyor. Ancak Almanya' da farklı olan Alman dış ticaret odaları denilen, oda sisteminin bir uzantısı olarak nitelendirebileceğimiz hizmet ağı. Auslandshandelskammer. Almanya neredeyse dış ekonomik ilişkilerinin %95' ini oluşturan ülkelerde bir yapılanmaya gidiyor. Ya bir delege gönderiyor ya bir delegasyon kuruluyor. Yapılanmanın şekli ev sahibi ülkenin mevzuatı ile de yakından ilgilidir. Nitekim ikili odanın hukuksal alt yapısını Türk Odalar Kanunu'nun ikili ve çoklu uluslararası odaların kurulması ile ilgili düzenlemeleri oluşturuyor. Başka bir deyişle odamız her iki ülkenin de odalar birliğinin ortak projesi. Konuşmamın başında da belirttiğim gibi Alman Odalar Birliği 1984 yılında Türkiye' de ekonomik liberalleşmenin başladığı yıllarda Türkiye'ye bir delege gönderiyor. Delegasyon kuruluyor ve daha sonra delegasyon bürosu Alman-Türk Ticaret ve Sanayi Odası haline dönüşüyor. Hem bilgi vermek hem de karışıklığı önlemek amacıyla ayrıca Köln' de de bir Türk-Alman Ticaret ve Sanayi Odası' nın olduğunu söylemek istiyorum. Her iki oda da birbirinden bağımsız iki kuruluş. Ortak amaçları var ve ortak amaçlarına yönelik proje bazında işbirliği içindeyiz.

Odanın hizmetlerine gelince oldukça geniş bir hizmet yelpazesi söz konusu. Ayrıntıya girmeden eğer hizmetleri üç ana başlık altında toplarsak birinci başlık danışmanlık. Hem Alman hem de Türk yatırımcılarına şirket kuruluşundan ithalat rejimine, iş hukukuna varıncaya kadar ilgi duydukları alanlarda ilk bilgileri veriyoruz. İkinci başlığı da araştırma ve eşleştirme olarak söyleyebiliriz. Özel sektör temsilcilerinin her zaman ilgi duydukları alanla ilgili hazır bilgi olmadığı durumlarda da araştırmalar yapıyoruz veya ortak bulma - genelde ticari temsilcilik- konusunda yardımcı oluyoruz. Üçüncü başlığı da organizasyonlar olarak belirleyebiliriz.. Bu organizasyonlar hem Türkiye'de hem Almanya' da gerçekleştiriliyor. İşbirliği borsaları organize ediliyor. İş ortaklarımız hem özel hem de kamu sektörü olabiliyor. Biliyorsunuz Almanya' da eyalet sistemi var her eyaletin kendi bakanlıkları var ve o bakanlıklar dış ilişkileri geliştirme bazında bizlerle çeşitli alanlarda organizasyonlar yapmak, mesela işbirliği borsaları düzenlemek konusunda temas kuruyorlar. Almanya' daki diğer çözüm ortağımız Almanya' daki yerleşik sanayi ve ticaret odaları. Her oda kendi bölgesinde Türkiye görüşme günleri düzenliyor ve bizden bir yetkili oraya gidip yerinde ya ikili görüşme ya da yuvarlak masa toplantıları şeklinde ihtiyaç olan konularda Alman iş adamlarını bilgilendiriyoruz.

Ben ikili ilişkilere girmeden önce çok kısa olarak Türkiye’deki yabancı sermayenin gelişimiyle ilgili bilgi vermek istiyorum. Şu anda daha doğrusu 2010 yılı itibari ile Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketlerin sayısı 25.000’i aşmış durumda. Bu firmaların ülke gruplarına ve ülkelere dağılımına baktığımız zaman 13.500’le Avrupa Birliği’ne dahil firmaların büyük bir grubu oluşturduğunu görüyoruz. Eğer Avrupa Birliği ülkelerine diğer Avrupa ülkelerini de dahil edersek bu firmaların toplam yabancı sermayeli firmalar arasındaki oranı %65’e çıkıyor. Bu büyük bir oran.

Firmaların ülkelere göre dağılımına baktığımız zaman 4.315 sayısı ile büyük bir farkla Almanya’nın birinci sırada yer aldığını görüyoruz. Aslında Alman firmalarının yıllara göre dağılımına baktığımız zaman da genelde bir artış var. Biz son beş yılda kurulan Alman sermayeli firmaların sayısını bir tablo halinde düzenledik ve gördük ki Almanya sermayeli firmaların neredeyse %60’ı son beş yıl içinde kurulmuş.

Türkiye’deki Alman yatırımlarının geleceği konusunu, geçmişteki ve günümüzdeki gelişmelerin ışığı altında irdelemek gerekir görüşündeyiz.

Büyük edebiyatçı Bertolt Brecht: “Bugün yarına dünle beslenerek yol alır.” demiş. Büyük şairin derin anlamlı toplumsal ifadesini konumuzla ilişkilendirerek kendisine haksızlık etmeyiz umarım. Geleceğin geçmişten ve içinde bulunduğu zamandan etkilendiği başka bir deyişle geçmişteki ve içinde bulunan zamandaki gelişmelerin geleceği yönlendirebileceği düşüncesi de sunumumun içeriğini oluşturdu.

Şimdi günümüzden bahsettik ama Türkiye’deki Alman yatırımının geçmişteki durumuna çok kısa değinmek istiyorum. Alman girişimcilerin Türkiye’de faaliyetleri çok eskilere dayanıyor. Gerçekten Türkiye’ye gelen ilk yabancı sermayeli şirketler arasında Alman şirketleri vardı. Ve bunlardan bazıları neredeyse 150 yıldır da Türkiye’de faaliyette bulunuyorlar. Türkiye’ye gelen ilk Alman şirketler arasında inşaat, enerji ve finans sektöründe faaliyette bulunan şirketler vardı. Eğer isim vermek gerekirse- ki bu firmalar daha çok Bağdat demiryolu projesinde yer aldılar -Siemens, Deutsche Bank isimlerini verebiliriz. Türkiye’ye gelen Alman şirketlerinin ikinci dalgası ise 50 yıl kadar önce kimya, otomotiv sektörü kuruluşlarıyla başladı ki burada da yine isim vermek gerekirse Bayer, BASF, Mannesmann, Mercedes, MAN’i söyleyebiliriz. Ve bu büyük şirketlerin bazıları geleneksel tedarikçilerini Türkiye ile birlikte üretim yapmaya da ikna ettiler ve böylece ilk orta ve küçük ölçekli Alman şirketleri de Türkiye’yi gelmeye başladı.

Çok fazla ayrıntıya girmeden Alman sermayeli firmaların sektörel dağılımı bilgilerine değinmek istiyorum. Buna göre firma bazında en fazla faaliyette bulunan alan ticaret. İstatistiklerde sermaye yoğunluğuna göre bir bilgi olmadığı için bilgiyi veremiyoruz.

Dünkü konuşmalarda Türkiye ile Almanya'nın bölgesel ve küresel anlamda işbirliği olanaklarına birkaç kez değinildi. Türkiye bir anlamda Alman işletmeleri için ihracat üssü olma işlevini yüklenmiş durumda. Araba yan sanayiinde Almanya sermayeli firmalar tarafından Türkiye'de üretilen yan sanayi ürünleri sadece Avrupa'ya değil Avrupa dışında Amerika ve Kanada'ya da ihraç ediliyor. Almanya yollarındaki her üç Mercedes otobüsünden birisi Türkiye'de üretiliyor. Türkiye'deki Alman firmalarından bazıları sadece dünya pazarlarına üretimde bulunuyorlar. Örnek olarak Tekstil sektöründe Hugo Boss'u, uçak yan sanayisi alanında da Airbus ve Boeing için parçalar üreten -ki bu her iki firmada İzmir Serbest Bölgesi'nde faaliyette bulunuyor. PFW şirketlerini verebiliriz.

Almanya yatırımlar açısından liderlik konumunu ticaret alanında da sürdürüyor. Türkiye'nin en önemli on ticaret ortağına baktığımız zaman ihracatta Almanya'nın ilk sırada yer aldığını görüyoruz. Birkaç yıl öncesine kadar ithalatta da böyleydi ama Almanya şimdi üçüncü sıraya düşmüş görünüyor. Bunun sebebi Rusya ve Çin'den yapılan ithalat. Rusya'yla olan ithalatın içeriğini biliyoruz. Türkiye enerji bağımlısı bir ülke ve Rusya'dan yapılan ithalatın büyük bir kısmını enerji oluşturuyor. Çin'in durumuyla ilgili de Sayın Şanal Almanya ile ilgili bilgi verirken Çin'in agresif ihracat politikasından bahsetti. İthalat ve ihracat rakamlarını 2002 yılından itibaren incelediğimizde sürekli yükseliş trendini görüyoruz. 2009 yılının ekonomik kriz nedeniyle istisnai bir yıl. 2002 yılını 2010 yılıyla karşılaştırdığımızda artış oranlarının ithalatta %150, ihracatta ise %93 oranında olduğunu görüyoruz ki bu büyük bir oran.

Şimdiye kadar incelediğimiz bu istatistikler Türk-Alman iktisadi işbirliğinin artan bir gelişme içinde olduğunu gösteriyor. Ancak konumuzun esas sorusu bu trendin gelecekte de devam edip etmeyeceği. Bu sorunun cevabı bizce kesin bir evet. Evet cevabının nedenlerinin ayrıntılı bir analizinin çerçevede yapmamız mümkün değil. Özetle bu olumlu eğilimde Türkiye'nin iç ve dış dinamiklerinin etkili olduğunu, dış dinamik olarak küreselleşmeyi ve bu çerçevede Türkiye'nin dünya ekonomisi ile entegrasyonunu düşündüğümüzü belirtmek isterim.

Bu bağlamda Hazine Müsteşarlığı'nın Türkiye'nin ihracat artış hızını çeşitli ekonomilerle karşılaştırılan tablosu çok anlamlı. 2001 ile 2009 yılı içinde Türkiye %11,6 ihracat artışı ile ihracat performansı açısından dünyada ilk sırada yer aldı. Bu bilgide Türkiye çeşitli ülke guruplarıyla karşılaştırılıyor. Türkiye'nin iktisadi olarak gelmiş olduğu nokta çünkü oturumda da çeşitli konuşmacılar tarafından vurgulandı. Türkiye Orta ve Doğu Avrupa'nın en büyük Avrupa'nın 6. ve dünyanın da 16. büyük ekonomisi. Çeşitli

sektörlerde dünyada ve Avrupa' da üretim lideri veya en önemli üreticilerinden biri durumunda.

Biz Alman sermayeli firmaların gelecekle ilgili en iyi bilgiyi mevcut Alman firmalarının gelecekle ilgili planlarının verebileceğini düşündük. Alman sermayeli firmalardan bazılarının son zamanlarda açıkladıkları yatırım projelerinden örnekleri sizlerle paylaşmak isterim. Örneğin; Bosch firması 2013 yılına kadar 500 milyon Avro daha yatırım yapacak. Mercedes-Benz Türk 2-3 yıl içinde 200 milyon Dolar tutarında yatırım planlamakta. Bosch' a ilave edeceğim bir şey var. Son Ekonomist dergisinde okudum. Yeni bir açıklamayla Bosch 2 yılında 1.000 kişi daha Türkiye' de istihdam edeceklerini belirtti. HÄFELE mobilya 10 mağaza açtı ama bu 10 mağazayı 20 mağazayı daha eklemeyi planlıyor. Hugo Boss yaklaşık 3.500 olan istihdamını 4.000' e çıkartmayı hedefliyor. Metro 2011 yılında 4 mağaza daha açarak 300 kişilik istihdam yaratmayı planlamakta. BASF 2010 yılında satışlarını %42 artırdı ve 650 milyon Avroluk rekor bir gelire ulaştı. Bu listeyi uzatmak mümkün. Örneğin Alman firmalarının yenilenebilir enerjisi sektörü ile ilgili araştırmaları da çok dikkat çekici. EnBW' nin Türkiye ortaklığı önümüzdeki 10 yıl içinde 2,5 milyar Avro tutarında yatırım planlıyor.

İstanbul Sanayi Odası her yıl birinci beş yüz ve ikinci beş yüz büyük firmayı yayınlıyor. Uluslararası Yatırımcılar Derneği YASED bu beş yüz, ilk beş yüz büyük firmayı içinde yabancı sermayeli firmaların listesini çıkartmış 153 tanesi bu firmaların yabancı sermayeli. Şimdi size bu toplantıya gelmeden önce 153 yabancı sermayeli firmalar içinde kaç tane Alman sermayeli firma diye var diye baktık. Geçici sonuçlara göre 17 tane firma var.

Şimdi genelde büyük Alman firmaların isimlerini verdim. Lütfen bu bilgiler yanılıcı olmasın. Türkiye' de 4.000 üzerinde Alman sermayeli firma varsa bunların büyük bir kısmı da küçük ve orta ölçekli firmalar ve onların da yatırım planları var.

İkili ekonomik ilişkiler açısından son 2-3 yıl içinde Oda olarak bizim çok sevinerek gözlediğimiz bir gelişmeyi de sizlerle paylaşmak isterim. Son yıllarda artan oranda Türk yatırımcıları da Almanya' da yatırım yapmak ama sadece Almanya değil Almanya pazarından Avrupa' nın diğer ülkelerinde de faaliyette bulunmak üzere bize başvuruyorlar. Zaten bu alanda da bizim konuşmamın başında değindiğim GTAI yani Alman Ticaret Yatırım Ajansı ile bir çerçeve anlaşmamız var. Bu çerçeve anlaşması nedeniyle ilk bilgilendirmeyi biz yapıyoruz ve proje kesinleştikten sonra da söz konusu projeyi Almanya' daki Berlin' deki GTAI gönderiyoruz. GTAI' nin Bonn' da da bir bürosu var. Hizmetlerimize Almanya' daki yatırım koşulları ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgilendirmeyi de aldık. GTAI yeni bir kuruluş sayı-

labilir. Şöyle ki 2009 yılına kadar Almanya’ da dış ticaret bilgileri bürosu ve Invest in Germany olarak iki ayrı kuruluş vardı. Her iki kuruluş 2009 yılında başında birleştirildi ve GTAI kuruldu. 2009 yılının ortalarından itibaren oda olarak bize 197 Türk firması başvurdu ve biz onları Almanya’ da şirket kuruluşu ile ilgili bilgilendirdik. 68 firmanın yatırım projelerini GTAI gönderdik.

Evet, çünkü oturumda Sayın Bal Türk-Alman ekonomik ilişkileri ile ilgili bir alıntı yaptı. Sayın Bal, alıntı yaptığınız kişinin adını alamadım. Alıntıda Türk-Alman ekonomik ilişkileri yüksek potansiyel ve düşük voltaj tabiri ile tanımlanıyordu. Bu ilginç tabirin gerçeği iyi yansıttığı görüşündeyim. Bu tanıma kesin katılıyorum. İşbirliğinin potansiyelinin büyüklüğü de iktisadi alandaki işbirliğinin geleceğinin olumlu olacağını alt yapısını oluşturuyor. Türkiye için genelde hep konuşmalarda, toplantılarda Avrupa ile Asya arasında köprü tanımı yapılır veya Türkiye’nin Avrupa’ nın sınırı olduğunu duyarız. Bizce Türkiye Avrupa’ nın sınırı değil Avrupa’ nın geleceği. Bu düşünce en çok da en önemli iktisadi ortağımız olan Almanya için geçerli. Burada söz konusu olan gelecek Türkiye ile Almanya’ nın ortak geleceği.

Şimdi tekrar çünkü konuşmalardan alıntı yapacağım. Çünkü oturumda Siemens’ in kriz yılında da Türkiye’de yatırım yaptığını belirtildi. Bu durum Türkiye duyulan güvenin bir göstergesi ama bu Türkiye’ ye, gelecekle ilgili duyulan güvenin tek örneği değil. Biz 2000 li yıllarda iki kez Alman sermayeli firmalarla ilgili anket yaptık. Firmalara eğer bugünkü koşullarda tekrar karar verecek olsaydınız Türkiye’de Yatırım yapar mıydınız diye sorduk. Büyük bir çoğunluğu evet diye cevap verdi.

Biz Alman Türk ekonomik ilişkileri ile ilgili kurumlardan biri olarak her iki ülke arasındaki işbirliği potansiyelinin kullanılması ve her iki ülkenin yararına ortak projelerin geliştirilmesi konusunda gayret gösteriyoruz.

Ben konuşmamı bu bilgilerle bitirmek istiyorum. Ancak konuşmamı bitirirken bu bilgileri sizinle paylaşma imkanı sağladığı için hem USAK’ a hem de Konrad-Adenauer-Stiftung’ a ve ilgi gösterdiğiniz için de sizlere çok teşekkür ediyorum. Sorularınız olduğu zaman memnuniyetle daha ayrıntılı bir şekilde cevap vermeye çalışırım. Saygılarımı sunuyorum.

Vural Öger

Almanya'daki Türk Girişimler ve Girişimciler

Sayın Prof. Bal,

Değerli katılımcılar ve misafirler,

Almanya'ya Türkiye'den göçün 50. yılında Konrad-Adenauer-Stiftung'u-nu böyle faydalı ve aktüel bir sempozyumu tertip ettiği için tebrik eder ve bütün katılımcılara hoşgeldiniz derim.

1961 yılında o zamanki Federal Almanya ve Türk hükümetleri arasında yapılan anlaşmalar neticesinde ilk Türk işçileri Almanya'ya gelmeye başladılar. Alman ekonomik mucizesi Almanya'da adeta işsiz bırakmamış, gelişen üretim sanayinin büyük çapta yabancı işçiye ihtiyacı oluşmuştu. Önce İtalya, İspanya, Yunanistan gibi Güney Avrupa ülkelerinden sonradan Yugoslavya ve Türkiye'den 100 binlerce insan Almanya'nın fabrikalarında ve işyerlerinde istihdam edilmek üzere Almanya'ya göç etmeye başladılar.

Gelen insanlara "Gastarbeiter" lakabı konuldu. İsmi üstünde bu insanlar, düşünüldüğüne göre misafir işçi olarak bir müddet Almanya'da kalacaklar ve sonra tekrar kendi ülkelerine döneceklerdi. Fakat zaman içinde görüldü ki gelenlerin çoğu geri dönmedi. Başta kararlaştırılan rotasyon prensibinden Alman ekonomik çevrelerinin baskısı üzerine vazgeçildi. Gelen göçmenlerin kalacağı Alman hükümetleri tarafından öngörülmediği için bu insanlara ne lisan ne de orientasyon kursları sunuldu. "Gastarbeiter" ler 8 saatlik mesailer dışında kendi kaderleriyle başbaşa kaldılar. Filozof yazar Max Frisch'in deyiimiyle "Almanya işçi istemişti ama insanlar gelmişti".

50 sene göç hikayesine 50 senelik dram da denebilir. Bu göç hem Alman toplumunu değiştirdi, hem de Türkiye'de ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan devrim mahiyetinde değişmelere yol açtı. Daha çok kırsal kökenli göçmenler Almanya'da kültürel şoklar yaşadılar. Alman toplumunun değer ölçülerine intibak etmede çok kişisel ve ailevi dramlar yaşandı. Alman toplumu da ayrı bir kültürden gelen bu insanlara alışma ve onları kabul etme sürecinde sorunlarla karşı karşıya geldi.

Alman ekonomisinin 1960'lı yılların sonunda başlayan yapısal değişiklikleri, manüel çalışma gücünün gelişmiş teknolojilerle ikamesi bilhassa kalifiye olmayan, elle çalışan Türk göçmenlerde işsizlik sorunları yarattı. 1974' de işçi göçü durduruldu. Türk göçmenlerin çoğu işlerini kaybettiler.

Türkiye'ye geri dönüş yapanlara prim verildi. Artık Türk göçmenleri için Almanya kapısı kapanmıştı. İşini kaybedip de Türkiye'ye dönmek istemeyen göçmenler başlangıçta etnik nişler özelliğindeki ticari sahalara girmeye başladılar. "Export" adı altında bazı elektronik eşya ve günlük ihtiyaçları karşılayan malları satan, yalnız Türklerin alışveriş ettiği küçük dükkanlar açmaya başladılar. Bazıları taksi şoförlüğüne başladı, terzi atölyeleri, manav dükkanları, kiosk tabir edilen gazete, çikolata vs. satan satış kulübe-leri, dönerciler, bakkallar her geçen gün artmaya başladı. Almanya'ya işçi olarak çalışmaya gelmiş olan insanlar kısmen küçük ticari işlere yönelmeye başladılar.

Zamanla iş konuları gelişti. Manavların bazıları büyük sebze ve meyve toptancısı ve ithalatçısı oldular. Çoğu hizmet sektörüne girdiler. Bu arada mükemmel Almanca bilen, burada yetişmiş 2. kusak ortaya çıktı. Avukatlık büroları, vergi müşavirlik büroları, doktorlar, mühendisler, software uzmanları, otelciler, gastronomlar, security firmaları, büyük çapta "Reinigungs firmaları" bu 2.kuşağın meslekleri ve faaliyet alanları olarak ortaya çıktı. Bazıları fırıncı zincirleri kurdu. Bugün hemen hemen tüm hizmet sektöründe Türk kökenli insanların sayısı nicelikli ve nitelikli olarak artmaktadır.

Türk kökenli işyerlerinin sayısı bugün 80.000'e ulaştı, toplam ciroları 40 milyar Avro'yu geçmekte. Bu firmalarda çalışan personal sayısı 300.000'in üstünde. Böylece bu işyerleri Alman ekonomisine büyük katkıda bulunuyorlar.

Bu arada Türkiye'den de büyük şirketler Almanya'da yatırım yapmaya başladılar. Tanınmış Alman markası "Grundig", Koç grubu tarafından, meşhur porselen firması "Villeroy&Boch" Eczacıbaşı grubu tarafından satın alındı. Türkiye'de büyük bankaların çoğu Almanya'da da banka faaliyetlerine başladılar.

Almanya'da yetisen 2. ve 3. kuşaklar her iki toplumun müspet özelliklerini birleştiren yeni bir işadami tipi yarattılar. Almanların disiplinli iş anlayışı, metodik çalışma özellikleri ile Türklerin yaratıcı, rizikoyu sever özelliklerinin sentezini oluşturan bu kuşaklar başarılı bir grafik çizmektedirler.

Bu arada bu 2. ve 3. kusaktan kendini Türk kökenli Alman olarak tanımlayan insanların sayısı gittikçe artmakta. Alman milli takımında oynayan Mesut Özil bu durumun en tanınmış örneği. Artık televizyonda Türk kökenli spikerleri, oyuncularını, komedyenleri görmekteyiz. Almanya'nın en başarılı rejisörü Fatih Akın bir 2. kuşaktan Türk kökenli Alman. Birçok ciddi gazetelerde haberler, essayler, makaleler yazan Türkler var. Türkiye'deki politikacıların bu gerçekleri göz önüne olarak bu konuya milliyetçi açıdan bakmamaları gerekir diye düşünüyorum.

Türkiye’de bugün başarılı bir performans içinde gelişen ekonomide Almanyali Türklerin de büyük rolü olmuştur. Burada çeşitli branşlarda çalışan bazı Türkler biriktirdikleri paralarla Türkiye’ de orta ölçüde üretim yapan firmalar yaratmışlar, öğrendikleri teknolojiyi Türkiye’ ye getirmişlerdir. Türkiye ‘ye yatırım konusunda bu 2. kuşak Türk kökenliler bir köprü rolündedirler. Almanların Türkiye’deki kurduğu firmaların çoğu bugün Almanya’da iyi yetişmiş olan Türk akademisyenler tarafından yönetilmektedir.

Kanimca bugün Almanya’da bazı popülist politikacılara ve bazı ön yargılı medyaya rağmen sanıldığından daha iyi bir uyum vardır. Türkler gittikçe Alman toplumun vazgeçilmez bir parçası olmuşlardır. Cizdikleri bu başarı grafiği devam etmektedir. Alman- Türk ekonomik ilişkilerinde çok önemli bir faktör oluşturmaktalar.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim

Serap Çelen

Özgürleşme ve Entegrasyon: Almanya'daki Türk Kadın Göçmenler

Saygıdeğer hanımefendiler ve beyefendiler,
beni birçok açıdan sevindiren bu davetinizden dolayı sizlere gönülden teşekkür ederim. Bir taraftan, ebeveynlerimin anavatanında ikinci neslin bir mensubu olarak "Almanya'ya Türk Göçünün 50. Yılı" konusu hakkında tartışabilmek ve bu neslin de görüşlerini dile getirebilmekten dolayı mutluyum. Diğer taraftan ise eski patronumla aynı sahneyi paylaşabilmek benim için ayrı bir sevinç kaynağıdır.

Konuşmamı entegrasyon kavramının tanımı üzerinde odaklamak istiyorum. Ancak başlamadan önce geçmişi şöyle bir gözden geçirmeme müsaade ediniz.

Hürriyet gazetesinin Almanca baskısı Türk-Alman İşgücü Anlaşmasının 50. yıldönümü münasebetiyle "Göç Öyküleri" başlıklı bir yazı dizisi başlattı. Bu yazı dizisinde birinci nesle mensup erkekler ve kadınlar hangi şartlar altında Almanya'ya ulaştıklarını anlatıyorlar. Bu hikâyeler birbirlerinden farklı oldukları kadar birbirleriyle aynı olanlar da.

Her hayat hikâyesi ve verilen her karar son derece bireysel olduğundan dolayı hikâyeler birbirinden farklıdır. Bütün göçmenler birkaç ay, en geç bir iki yıl içerisinde dönmeyi düşündüğünden dolayı da birbirin aynıdır. Bu süre içerisinde hepsi de biraz para kazanmak ve ondan sonra kendi hayallerini gerçekleştirmek istiyorlardı. Anlatılan hikâyelerin birbirinin aynısı olmasının sebebi, göçmenlerden neredeyse hiçbirinin en kısa süre sonrasında Almanya'dan dönmeyi başaramamalarıdır.

Birinci nesle mensup birçok kişi hala Almanya'da, zamanla yeni vatanları olan ülkede yaşıyorlar.

Hürriyet'teki bu hikâyelerden biri özellikle ilginçti: 19 Nisan tarihli basıkıda Aydın Özer Almanya'ya göç hikâyesini anlatmıştı. Aydın Özer burada, Ankara'da yaşayan ve aslında misafir işçi olarak Almanya'ya gitmeyi düşünmeyen biriydi. Çünkü kendisi terziydi. Terzilik, o dönemde çok fazla revaçta olan bir meslek değildi.

Yine de: Bir arkadaşı tarafından ikna edilen Aydın Özer, fabrika işçili-

ğine başvurdu, adını listeye kaydettirdi ve kısa bir süre sonra haber aldı. Almanya'ya gitmesine müsaade edildi. "Üç dört ay sonra dönmek istiyordum" diye yazıyor Hürriyet gazetesinde.

Bugün 77 yaşında olan Aydın Özer, Münih'e indikten sonra gönderildiği şehir olan Hamburg'da 42 yıldır kendi terzihanesini işletiyor.

Hepinizin de Bay Özer'i dolaylı olarak tanıdığınızdan emin olduğumdan dolayı bu hikâye özellikle ilginçtir. Hikâyenin ilginç olmasının bir başka sebebi de, bugün hakkında konuşacağım "Almanya'daki Türk kadın göçmenlerinin emansipasyonu ve entegrasyonu" konusuyla iyi bir köprü kurmasıdır.

Çünkü Aydın Özer'in, konuyla ilgili canlı örnekler arıyorsanız bahsetmek zorunda olduğunuz iki kızı var. Kızlarından biri mimar olup, üniversite eğitimini Braunschweig ve Münih'te tamamlamıştır.

Hukuk okumuş olan küçük kızına ise zamanındaki ilkokul öğretmenini lisesinde okuması için referans vermemiştir. Babasının neden böyle bir karar verdiğine ilişkin sorusuna ise, "Zaten yakında döneceksiniz, anlamı yok ki" diye cevap vermişti.

Ancak Aydın Özer kızını buna rağmen liseye kaydettirdi. Burada söz konusu olan aslında göçmen kadınların emansipasyonu olsa da, Aydın Özer o dönemde öğretmenin tavsiyesine uymayacak kadar, bağımsız ve hür düşünce anlamında akıllı ve özgür hareket ederek, verdiği kararlar muhtemelen kızlarının emansipasyonunun ve entegrasyonunun temelini atmıştır.

Bugün kızı Almanya'nın ilk Türkiye kökenli bakanıdır. Adı Aygül Özkan. Aşağı Saksonya Sosyal İşler, Kadınlar, Sağlık ve Entegrasyon Bakanı. Bu Bakanlık görevleri, örneğin Kuzey Ren Vestfalya'da üç farklı bakanlığa dağıtılmış olan "güçlü görev alanları" bulunan bir bakanlıktır.

Aygül Özkan hiç şüphesiz ki özgür bir kadın ve başarılı entegrasyonun güzide bir örneğidir.

Başarılı entegrasyon örneği olarak verilebilecek birçok başka örnek ve biyografi vardır. Bunları bulmak da çok zor değildir. Ancak entegrasyonun tanımına göre aramaya koyulduğumuz zaman işler zorlaşır.

Konuyu açmama müsaade ediniz: Her iki kavram da, yani entegrasyon ve emansipasyon zor tanımlanan ve daha da zor bir şekilde kavranabilen kavramlardır.

Öncelikle entegrasyon kavramı üzerinde yoğunlaşalım. Konuya ilişkin olarak yürütülen bütün tartışmalardan sonra, en azından yapısal entegrasyonun ne anlama geldiğini bildiğimizi düşünüyoruz: Örneğin aşağıdaki özelliklerin mevcut olması halinde yapısal entegrasyondan söz edilebilir:

- o gelir getiren iş,
- o düzenli gelir, veya
- o diploma.

Kültürel entegrasyonda ise durum daha sıkıntılıdır. Bunun tanımı daha ziyade, çoğunluk toplumuyla ilişkiler, göç edilen ülkeyle özdeşleşme veya kadın – erkek eşitliği gibi “sosyal” faktörlere göre oluşturulmaktadır.

Olabildiğince iyi veya başarılı bir şekilde entegre olmuş olarak sayılmak için göçmen olarak aslında birçok özelliğe sahip olmalısınız: İş, belirli bir gelir, olabildiğince iyi bir okul diploması, çoğunluk toplumuyla düzenli ilişkiler, yaşanılan ülkeyle özdeşleşme, yaşanılan ülkenin vatandaşlığına geçmeye hazır olma ve kadın – erkek eşitliğini kabul etme.

Tanımların, özellikle de entegrasyonun tanımının ne kadar soyut veya karmakarışık olduğunu gösteren iki örnek vermek istiyorum:

Babam. 1963 yılında Almanya’ya geldi. Aslında bir iki yıl kalacaktı. Daha uzun süre kaldı. Hala Almanya’da yaşıyor. Bugün 72 yaşında, birkaç yıldır emekli ve anavatanında yılda sadece birkaç hafta geçiriyor. Aslında onu Almanya’da tutan hiçbir şey yok. Çocuklar evden çıkalı yıllar olmuş, kendisini bağlayan bir iş yok ve kendisiyle ilgili sorumluluğu dışında gereğini yapması gereken hiçbir sorumluluk yok.

Fakat babam kendisini Almanya’da veya kendi ifadesiyle “Almanya’da” iyi hissediyor. Kendisini bu ülkeye bağlı hissediyor ve yaz tatillerinden sonra Almanya’ya döndüğünde mutlu oluyor.

Ülkenin dilini çok kötü konuşuyor. Almanya’da yaşadığı 48 yıla rağmen konuşurken hala ellerini ve kollarını kullanmak zorunda. Onlarca yıldır tanıdığı ve kendisine birçok kez yol gösteren Alman komşusu dışında da, çoğunluk toplumuyla fazla bir ilişkisi yok.

Alman vatandaşlığına da sahip değil. Yani kültürel entegrasyonunun gerçekten başarıyla sonuçlandığı söylenemez. Kendisini Alman olarak görme- se de, Almanya’ya bağlı hissediyor. Bağlı hissetmekle birlikte, o anlamda özdeşleştirme gerçekleşmiyor.

Yapısal entegrasyon bakımından ise çok daha başarılıydı. Emekli olana kadar çalışmadığı gün yoktu. Emekli olduktan sonra uzun yıllar boyunca bahçıvan olarak çalıştı. Her zaman, hafta sonu mesaisi vasıtasıyla yük-seltebildiği belirli bir gelire sahipti. Kendisinin ve ailesinin maddi durumu hiçbir zaman kötü değildi.

Şimdi babam entegre olmuş mudur olmamış mıdır? Tanıma göre cevaplanmanın çok kolay olmadığı bir soru. Bir şekilde olmuş da denilebilir, olmamış da.

İkinci örnek ise benim: Almanya’da doğdum, Almanya’da büyüdüm,

okula gittim, liseyi bitirdim, meslek eğitimimi tamamladım, üniversiteden mezun oldum ve hemen akabinde Kuzey Ren Vestfalya Eyalet Hükümeti için çalışmaya başladım. Ayrıca düzenli bir gelire de sahip olduğumdan dolayı "güçlü faktörler" denilen koşulları yerine getiriyorum.

Almancaya oldukça hakim olduğumun farkında varmışsınızdır. Birçok Alman arkadaşım, dolayısıyla da, kendimi son derece bağlı hissettiğim çoğunluk toplumuyla düzenli ilişkilerim var.

Aslında entegre olan biri olarak değerlendirilmek istiyorum. Son zamanda, tam olarak son bir haftadır da entegre olan biri olarak değerlendirilebilirim. Bir haftadır Alman vatandaşım. Yani entegrasyon tanımına göre bir haftadır iyi bir şekilde entegre olmuş bulunuyorum. Daha bir haftadır!

Ancak korkarım ki, hiçbir zaman gerçekten çok iyi veya olağanüstü bir şekilde entegre olmuş biri olarak değerlendirilmeyeceğim. Babam gibi kendimi Almanya'ya bağlı hissediyorum. Almanya benim evim, yaşamaktan zevk aldığım ve sevdiğim ülke. Evet, Almanya'yı seviyorum ama Alman vatandaşlığına rağmen kendimi %100 Alman olarak hissetmiyorum. Kağıt üzerinde Almanım. Fakat bugünden yarına veya genel olarak Türk kimliğimden vazgeçmemi kim bekleyebilir ki?

Türk pasaportumu istediğim için değil, zorunda olduğum için teslim ettim. Onu elimde tutmak ve kendimi nasıl hissettiğimi böylece kâğıt üzerinde de ifade etmek isterdim: Türk-Alman. İki kültür içerisinde, iki dille, iki ruhla, iki kimlikle büyüyen biri. Ancak Alman Vatandaşlık Hukukuna göre böyle bir durum söz konusu olamaz. En azından herkes için mümkün değil.

Almanya'da ikinci bir pasaporta sahip olmak, ülkeyle yeterince özdeşleşmemek ve sadakatsizlik olarak algılanıyor. Şahsen bunu saçma bulduğumdan dolayı, uzun bir süre boyunca Alman vatandaşlığını almadım. İlgisiz olduğum için veya siyasi düşüncemi seçim sandığına yansıtmak istemediğimden değil, siyasi bir insan olduğumdan ve bu tür düşünce yapılarının eskimiş olduğunu, modern bir demokrasiye uymadığını düşündüğümden dolayı.

Ancak özellikle de geçen yıl KRV'de (Kuzey Ren Vestfalya) düzenlenen Eyalet Meclisi seçimlerinden sonra oy kullanamamanın zoruma gittiğini itiraf etmek zorundayım. Yelkenleri suya indirip Türk pasaportumu teslim etmek zorunda kalışımın bir sebebi de buydu.

Ancak Türk ruhumu teslim etmedim. Alman kimliğimin yanında Türk kimliğimi de yaşatmaya devam ediyorum. Almanya'yı sevmeme rağmen, Almanya'nın anlamlı bulmadığım kararlarını eleştirmeye ve bu kararlarla arama mesafe koymaya devam edeceğim. Bunu yapacak kadar özgür olduğumu düşünüyorum. Ancak bunu yaptığım zaman da entegrasyon ta-

nımına göre, konumumu kesin olarak belirlememekle, üstün bir şekilde entegre olmamakla suçlanacağım.

Çoğunluk toplumu için bunlar geçerli değildir. Fakat göçmenlerden daima – en azından öyle hissediyorum – biraz daha fazlası beklenir. “Mutlak özdeşleşme” şeklinde tarif edilebilir. Sonradan gelenler kendilerini, zaten hep orada olanlardan daha fazla kanıtlamak zorundadırlar.

Bu tanım karmaşası aslında sadece, benim entegrasyonumla babamın entegrasyonu arasında, ikinci neslin bir çocuğu olmama rağmen çok da fazla bir fark olmadığını gösteriyor.

Aslına bakarsak bazen şöyle de denilebilir: Almanya’yla özdeşleşme konusunda babamın işi zaman zaman benimkinden çok daha kolaydı.

Aslında bu durum birinci neslin geneli için geçerlidir: Şöyle bir dönüp bakalım: Genelde montaj ve otomobil sanayinde çalışmış olan birinci nesil, daha ziyade bu insanlara karşı bir savunma refleksini yansıtan siyasi tartışmaların farkına varmadılar.

Madenlerde veya fabrikalardaki üretim bantlarında bu tartışmaların farkına varamadılar.

Ben veya daha doğrusu benim neslim ise bu tartışmaların farkına varmıştır. Tam yapıldığı zamanda değil belki. Ama bu tartışmalar hiç bitmemiştir. Tekrarlanıp durur.

Almanya’nın göç ülkesi olmadığı, Almanya’nın öncü kültüre ihtiyaç duyduğu veya İslam’la ilgili olan, “İslam Alman toplumuna ait değildir” gibi tartışmalar.

Hatta benim neslim bir adım daha ileriye gitmiştir: Benim neslim sadece bu tartışmaların farkına varmakla kalmayıp, bu tartışmaları anlayabilecek durumdadır. İşte tam da bu durumda, kendinizi bu ülkeyle özdeşleştirmeniz o kadar kolay olmuyor.

Fakat kendimi tanıma çok da fazla bağlamak istemiyorum. İletişim bilimcisi olarak, tanımların tartışmalar için ne kadar önemli olduğunu çok iyi biliyorum. Tanımlar, aynı düzlem üzerinde konuşabilmenin amaçlandığı tartışmaların temelini oluşturur.

Özellikle de entegrasyona ilişkin tartışmalar bağlamında bu çok önemlidir. Bu noktada eski patronumun sözlerini zikretmek istiyorum: “Entegrasyonu ölçülebilir hale getirmeliyiz.” Fazlasıyla sık duyduğum ve prensip olarak katıldığım bir cümle.

Entegrasyonun başarılı veya başarısız olarak değerlendirilebilmesi için entegrasyon tanımına belirli indikatörler dahil etmeliyiz.

Fakat bu indikatörler bazen son derece adaletsiz ve kafa karıştırıcı olabilir. Bütün ömrünü gayretle çalışmakla geçiren, yaşadığı ülkenin kanun-

larına ve kurallarına daima riayet etmiş olan, hiçbir zaman hakkettiğinden fazlasını istemeyen bir adam entegrasyon tanımının ölçütlerine göre “entegre olmamış” olarak değerlendiriliyor.

Bütün sosyalleşme sürecini Almanya’da geçiren, aynı şekilde hiçbir şekilde kanunlarla ihtilafa düşmeyen, ülkenin diline ve kültürüne hâkim olan genç bir kadın daha bir haftadır “iyi bir şekilde entegre olmuş” olarak değerlendiriliyor.

Aynı Nuri Şahin adında, Bundesliga Şampiyonu Borussia Dortmund için oynayan ve kendisini, ya her iki vatandaşlığa ya da sadece Türk vatandaşlığına sahip olduğu için, “neredeyse %100 entegre olmuş” – neredeyse – şeklinde tanımlayan genç bir erkek gibi.

Aslında üzücü bir bilanço var karşımızda. Özellikle dünyaya bu ülkede gelenler bakımından üzücü. Kendilerini bu ülkeye bağlı hisseden ama %100 ait olmayanlar için üzücü. Bunun sebebi ya entegrasyon tanımına ilişkin sınavdan geçememeleri ya da kendilerini, her ne sebepten dolayı olursa olsun gerçekten buranın bir parçası olarak görmemeleridir.

Devam ederek emansipasyon konusuna geçelim.

Bu kavrama yönelik olarak da, hangi bağlamda kullanıldığına bağlı olarak sayısız tanım vardır. Bu noktada size yeni bir tanım karmaşası yaşatmadan, bu kavramdan ne anladığımı belirtmek istiyorum: Emansipasyon benim için, insanın kendi hayatını kendisinin belirleyerek yaşayabilmesidir. Şahsınızla ilgili kararları, başkalarının baskılarına maruz kalmadan alabilmektedir. Benim için emansipasyon, bağımsızlık ve eşitlik anlamında, cinsiyet ve kökenle ilgili olarak belirli bir ölçüde özgürlüktür.

Kendi kaderinizi kendinizin tayin edebildiği bağımsız bir hayat toplumuzda ekonomik bir güvence de gerektirmektedir. Konuya ilişkin olarak farklı görüşlere sahip olan kadınlar da olabilir. Ancak bence, benim anladığım şekliyle emansipasyon, maddi güvence olmadan olmaz. Tabi bu noktada bir ev hanımının her türlü emansipasyondan yoksun olduğunu iddia etmiyorum.

Günümüzde, göçmenlerin yaşam tarzlarını mercek altına alan çok sayıda araştırma yapılmıştır. Fakat bu araştırmalar genelde cinsiyet farkı gözletilmeden yapılmıştır. Fark gözeterek ve hedef kitlelere uygun bir şekilde eylemde bulunabilmek için büyük ölçüde sağlam verilere sahip değiliz. Bundan dolayı, Federal İstatistik Dairesinin 2005 yılı resmi kamuoyu yoklamasına (“Mikrozensus”) ilişkin raporunda ilk kez göçmen kökenli insanlara yönelik olarak, cinsiyete göre ayrılan ve değerlendirilen veriler aktarılmış olması memnuniyet verici olmakla birlikte, çoktan atılmış olması gereken bir adımdır.

Federal Aile Bakanlığı tarafından sipariş edilen ve 2009 yılından bu yana kullanıma hazır bulunan "Cinsiyet ve Göç'ün Kesiştiği Alanda Mikrozensus" konulu özel rapor, göçmen kökenli kadınların örneğin yaşlarına, Alman vatandaşlığına geçiş tutumlarına, yaşam ve aile biçimlerine, okul eğitimlerine, meslek eğitimi ve mesleklerine, maddi ve sağlık durumlarına ilişkin yaşam şartlarına dair ilk kez değerli bilgiler sunmaktadır.

Ancak spesifik olarak kadınların emansipasyonuna ilişkin veriler bulunmaz – en azından bildiğim kadarıyla. Ancak okul eğitimi ve gelir getirişiyle ilgili alanlar üzerinden bilgi sahibi olabilirsiniz.

Eğitim genelde entegrasyonun anahtarı olarak adlandırılıyor. Ancak entegrasyon aynı zamanda toplumsal yükselmenin de anahtarıdır. "Almanya'daki Göçmen Kökenli İnsanların Yaşam Dünyaları ve Değerleri" konulu 2008 tarihli "Sinus-Milieu-Studie" araştırmasında, göçmen nüfusun büyük kısmında son derece güçlü çalışma arzusu ve yükselme isteğinin var olduğuna ilişkin belirtiler yer almaktadır.

Türkiye kökenlilerin elde ettikleri okul diplomalarına baktığınızda, aynı çoğunluk toplumunda da olduğu gibi kadınların genelde daha iyi mezuniyetlere sahip olduğunu görürsünüz.

Ancak çoğunluk toplumuyla ve başka göçmen gruplarıyla kıyaslandığında elde edilen mezuniyetlerin daha düşük seviyede olduğu görülüyor: 25 yaşın altındaki Türk kadınlarının % 47'si temel seviye ortaokul diplomasına ("Hauptschulabschluss") ve sadece % 8'i lise diplomasına sahipler.

Kadınlar daha iyi bir mezuniyete sahip olmasına rağmen meslek eğitimi yeri bulmak konusunda işleri daha zor. Bu durum çoğunluk toplumu için de geçerlidir. Mesleki yelpazeleri de, göçmen kökenli olmayan kadınların mesleki yelpazesinden daha dar. Birçoğu kuaförlük, doktor yardımcılığı veya büro elemanı gibi kısıtlı sayıdaki meslek üzerinde yoğunlaşıyor. Bunun sonucunda da kadınlar, daha iyi mezuniyetlere sahip olmalarına rağmen genelde okulda kendilerinden kötü durumda olan sınıf arkadaşlarından daha az gelir elde ediyorlar.

Toplamda Türk kadınlarının yaklaşık olarak % 27'si iş ilişkisi içerisinde bulunuyor.

Bu rakamlar ve mezuniyetlerden yola çıkarak, Almanya'daki Türk kadınlarının emansipasyon ve entegrasyon süreçlerini tamamlayamadığı sonucuna varılabilir.

Ancak bu şüphesiz ki yeterince düşünülmeden ve birçok kişisel hayat şartını dikkate almadan varılmış bir sonuç olur.

Temizlikçi olarak çalışmış olan annem, ev hanımı olduğu dönemde kendisini özgür hissetmedi, sadece çalışarak daha bağımsız ve güçlü hissetti kendisini. Ancak daha önce özgür olmadığı söylenemez.

Çok iyi bir mezuniyete sahip olan ve üniversite okumak yerine aile kurmaya karar veren birçok kadın var. Üniversiteden iyi bir şekilde mezun olan ama hak ettiklerinden daha düşük bir ücret karşılığında çalışmak istemeyen birçok kadın var. Ya da, örneğin deneyime sahip olmadıkları için iş bulamayan ve bu gidişle de bulamayacak olan kadınlar var.

Her şeyi toz pembe resmetmek istemiyorum. Özellikle de Almanya'daki Türk toplumunun, kaydettiği bütün aşamalara rağmen birçok eksikliği gidermesi gerekmektedir.

Genelde destek görmediklerinden dolayı ne yönlerini belirleyebilen ne de bir perspektife sahip olabilen çok fazla genç kadın ve erkeklerimiz var. Destek görmüyor olmaları olayı açıklayabilir fakat mazeret teşkil edemez. Zira bir şeyleri kendi imkân ve güçleriyle başarmış olan çok sayıda örnek var. Ancak herkesin farklı olduğu da, çabuk unutulmuş bir gerçektir.

Çoğu insan mağdur rolüne soyunarak ve kendilerine zaten hiçbir imkân tanınmadığını iddia ederek kolaya kaçıyorlar. Böylece kendi başarısızlıklarını örtterek egolarını ayakta tutuyorlar.

Diğer taraftan ise genç yaşlarda, perspektiflerini hızla körelten gerçek ayrımcılığa uğrayanların sayısı da az değil. Örneğin öğretmenin göçmen kökenli öğrenciyi sadece sosyal ve etnik kökeninden dolayı "Hauptschule"ye layık görmesi gibi.

Aygül Özkan'ı hatırlıyor musunuz?

Bu noktada bir hususu tekrarlamama müsaade ediniz: Hiçbir şeyi toz pembe göstermek istemiyorum. Yapılacak çok şey var. Ancak Alman toplumunun kibirlenmesi için bir sebep yok.

Kadınların teşvik edilmesi Almanya'da önemsenen bir konu değil. Almanya'daki tartışmaları takip edenler ne demek istediğimi bilir.

Hâlihazırda müteveli heyetleri ve yönetim kurullarındaki kadın kotasıyla ilgili bir tartışma sürüyor.

Örneğin "Wirtschaftswoche" dergisinin bu Pazartesi günü yayımlanan son sayısında yer verilen ve TNS kamuoyu yoklamaları kuruluşunun tarafından yapılan bir ankette, Alman vatandaşlarının sadece %11'inin müteveli heyetleri ve yönetim kurullarına kadın kotası getirilmesini desteklediği sonucuna varılmıştır.

Bu noktada kadın kotası hakkında ne düşündüğünüz, teşvik edici bir unsur olarak görüp görmediğiniz önemli değil. Gerçek şu ki: Kadın gözüyle baktığınızda Almanya'daki yönetim kurullarındaki görünüm pek iç açıcı değil.

Örneğin Hans-Böckler-Enstitüsü, kadın-erkek eşitliği kotasına rağmen Almanya'daki yönetim kurullarının % 97'sinin hala erkeklerin elinde olduğunu tespit etmiştir.

Alman ekonomisindeki yönetici pozisyonundaki kadınların oranı, Hindistan'daki oranla aynı seviyede ve böylece uluslar arası sıralamada son sırada.

Bu durum çoğu zaman, kadınların yanlış bölümleri okudukları iddia edilerek açıklanıyor. Bu gerekçe çoğu zaman göçmenler için de kullanılmaktadır.

Kadınlar doğru bölümleri okusalar da, demin de değindiğim gibi, aynı iş için erkeklerle aynı ücreti almıyorlar. Almanya'da kadınlarla erkeklerin aldıkları ücretler arasındaki fark % 23.

Kadın – erkek eşitliği anlamında emansipasyon sürecini tamamlayan bir toplum başka olur.

Bu bağlamda, başka hususların yanında kadın – erkek eşitliğinin tanınmasını da talep eden kültürel entegrasyonun tanımını da hatırlarsınız. Bu noktada alaycı bir şekilde belirtmeliyim ki, Alman ekonomisi şimdiye kadar Alman toplumuna kültürel bakımdan entegre olmayı başaramamıştır.

Sayın...

Son olarak, Almanya'da emansipasyon konusunda kısa bir anekdotu anlatmama müsaade ediniz.

Tartışmaların ne kadar saçma bir şekilde yürütülebileceğine dair bir örnek.

Kısa bir süre önce Almanya'da yaşayan bir Türk kadının, Playboy dergisi için çıplak pozlar verdi. İsmi Sila Şahin.

İlginç olan, Şahin'in bu pozlara ilişkin gerekçesi:

Şöyle dedi: "Bu fotoğraflar benim için çocukluğumun kültürel mecburiyetlerinden bir kurtuluş. Çok uzun bir süre boyunca herkesin beklentilerine uygun hareket etmek için uğraştım. Bu fotoğraflarla genç Türk kadınlarına, olduğunuz gibi yaşamanın okey olduğunu, çıplak pozlar vermenin ucuz bir hareket olmadığını göstermek istiyorum. Birisinin ve bir yerlerin buyruğuna girmek yerine hedeflerini takip etmek gerektiğini göstermek istedim."

Bunu daha fazla yorumlamak istemiyorum. Herkes kendi eylemlerini kendine göre gerekçelendirir. Fakat saçma olan, bu eylemi "başarılı entegrasyon" ve "emansipasyon eylemi" olarak kutlayan gazete ve dergilerin olmasıdır. İlk kez ve nihayet bir Türk kadının Playboy'a çıktığı, Müslüman-muhafazakâr ailesinde gördüğü baskıların artık ortadan kalktığı ifade edildi.

Gördüğünüz gibi Almanya'da, asla başarılı bir şekilde entegre ve özgür olamayacak olan çok sayıda Türk kadını olacaktır. Ben de dâhil olmak üzere. Belki de bu her zaman kötü bir şey değildir.

İlginiz için teşekkür ederim.

Lorenzo Piretto

Türkiye’de Katolikler ve Dinlerarası Ortak Yaşam

Hakkında konuşma yapmam istenen konu: “Katolikler ve Türkiye’deki Dinlerarası Hayat”

Hepinizin de bildiği gibi, Türkiye’de genelde Hıristiyanların ve özelde Katoliklerin sayısı XX. yüzyılda önemli ölçüde erimiştir. Bütün Kilise ve mezhepleri topladığınızda Hıristiyanların sayısı 100.000’i bulmaz. Katoliklerin sayısı yaklaşık olarak 20.000’dir. Türkiye’deki toplam nüfusun 73–74 milyon civarında olduğu tahmin ediliyor (Hıristiyanların toplam nüfus içerisindeki oranını herkes kendisi hesaplayabilir!).

Hıristiyanların büyük çoğunluğu (%75) İstanbul’da yerleşik bulunuyor.

XX. yüzyılın başlarında Hıristiyanlar ülkenin toplam nüfusunun %25’inden fazlasını oluşturuyordu. Hatta bazıları bu oranın %30 veya %33 olduğunu söylüyor.

Hıristiyan nüfusunda yaşanan bu kadar yoğun ve hızlı düşüşün çeşitli sebeplerini araştırmak benim görevim değildir. Ben sadece, o dönemde yaşayan Hıristiyanların hayatlarının korku ve emniyetsizlik tarafından biçimlendirildiği gerçeğini saptayabilirim.

Öncelikle günümüzde Türkiye’de temsil edilen çeşitli Katolik Kiliselerini saymak istiyorum. Bunların %80’inden fazlası İstanbul’da bulunuyor.

Bugün Türkiye’de yaşayan Katolikler aşağıdaki dört akıma veya Kiliseye mensuptur: Ermeniler, Keldaniler, Latiler ve Süryaniler. Ermeni Katolik Kilisesi hukuken dini azınlık olarak tanınmıştır.

Keldaniler ve Süryaniler ise hukuki bir statüye sahip değildir. Yani sadece Türk vatandaşı olarak görülmekte olup, azınlık olarak kendi dillerini, tarihlerini ve benzer hususları öğrenebilecekleri okul ve hastane gibi kendi kuruluşlarını yönetme hakkına sahip değillerdir.

Roma Katolik Kilisesine gelince. Öncelikle bu cemaatin genelde yabancıardan oluştuğu vurgulanmalıdır: İtalyanlar, Fransızlar, Almanlar, Avusturyalılar, İspanyollar, Romanyalılar, Polonyalılar, çeşitli ülkelerden gelen Afrikalılar, Koreliler, vs.

Katolik Kilisesinin kendisi, piskoposlukları ve piskoposlar konferansı Türkiye’de hukuki bir statüye sahip değildir.

Aynısı çeşitli tarikat veya cemaatler için de geçerlidir (Yani açık konuşmak gerekirse, tarikat veya cemaat yoktur!)

Bu durum beraberinde birtakım zorluklar getirmektedir. Örneğin rahip ve keşişlerin ikamet izinleri ve arazi mülkiyetiyle ilgili kritik sorun.

Katolik Kilisesinin hukuki bir mevcudiyeti söz konusu olmadığından, "kendi" malvarlığı veya gayrimenkulleriyle ilgili bir hak da talep edemez.

Aslında bütün mesele, Anayasada belirtilen din özgürlüğüne gerçek anlamını kazandırmaktır. Gerçek din özgürlüğü sadece dini binalarda (örneğin kiliselerde) dini ayinler düzenleyebilmek değildir. Gerçek din özgürlüğü toplantılar düzenleyebilme veya kiliseler, okullar kurabilme ve seminerler oluşturabilme, dini veya sosyal kuruluşlar teşkil ve idare edebilme hakkında sahip olmaktır; gerçek din özgürlüğü Katolik kiliselerinin malvarlığına sahip olabilmeleridir.

Katolik Kilisesinin hukuki statüsüne ilişkin sorun Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana (29 Kasım 1923) devam etmektedir. Bu hususta olumlu bir sonuca varılamadı. Türkiye ile Papalık Makamı arasındaki resmi/diplomatik ilişkiler 1960 yılının Mart ayında başladı. Yani bu ilişkinin 50. yıldönümünü kutluyoruz. Ankara'daki ilk Apostolik Vatikan elçisi olan Francesco Lardone 1960 yılında atanmasından sonra şu satırları kaleme aldı: "Türkiye ile Papalık Makamı arasında diplomatik ilişkilerin başlatılması sonucunda gerek Ankara gerekse İstanbul'da belirli bir iyimserlik havası yayılmaya başladı. "Bizimkiler" özellikle de kilise mallarının korunması hususunda doğal olarak mucizeler bekliyorlar."

O günlerden günümüze kadar Ankara'da çeşitli Vatikan elçileri görev yapmıştır. Hepsi de görevlerine iyi niyetle ve iyimser bir şekilde başlamış olmasına rağmen, Katolik Kilisesinin hukuki statüsü hususunda bugüne kadar olumlu bir sonuca varılamamıştır. Daha geçen yıl, 7 Ocak 2010 tarihinde Papa yeni Türk Büyükelçisini kabul ettiğinde, soruna olumlu bir çözüm bulunması hususundaki dileklerini dile getirmişti. Papa şöyle demişti: "Katolik Kilisesi hukuki olarak tanınmayı beklemektedir. Bu tanınma, din özgürlüğünden gerçek anlamda faydalanılmasına ve toplum yararına çalışılmaya devam edilmesine katkıda bulunurdu."

Katolik Kilisesi hukuki bir statüye sahip değildir, de jure olarak yoktur, ancak de facto olarak, yani gerçekte vardır ve bazı şekillerde varlığını kanıtlamaktadır.

Son yıllarda Katolik Kilisesiyle ilgili bazı olumlu ve maalesef bazı olumsuz olaylar yaşanmıştır.

"Türk dostu" Papa XXIII. Johannes'in aziz ilan edilmesini kutlamak amacıyla devlet tarafından teşvik edilen ve desteklenen törenler düzenlenmişti.

Türk hükümetinin bir heyeti, Papanın aziz ilan edilme törenine katılmak üzere Roma'ya gitmişti. Müstakbel Papa XXIII. Johannes'in 10 yıl boyunca (1935 – 1944) İstanbul'da Apostolik Delege olarak yaşadığı sokağa "Papa Roncalli Sokağı" adı konulmuştu.

Papa XVI. Benedikt'in 2006 yılının Kasım ayının sonunda gerçekleştirdiği Türkiye ziyareti bir başka önemli olaydır. Medyanın çok yüksek ilgi gösterdiği olaylardan biriydi. Laikliğin Anayasanın bir parçası olmasına rağmen İslami özellikler taşıyan bir ülkeye yapılan ilk ziyaret olmasının yanında, Papanın bir süre önce Regensburg'da bir Bizans İmparatorunun sözlerini zikretmesinden dolayı ziyarete duyulan ilgi daha da artmıştı.

Ancak Papa Türkiye'de her düzeyde harika karşılandı. Özellikle de Sultan Ahmet Camiinde sergilediği dingin ve huşu içerisindeki tavrı çok etkileyiciydi ve herkes tarafından takdir edilmişti. O saatleri zevkle hatırlıyor insan.

Ancak maalesef olumsuz, kötü ve hatta trajik olaylar da yaşandı. 2006 yılının Şubat ayında Karadeniz'deki Trabzon kentinde İtalyan Peder Andrea Santoro vurularak öldürüldü. Papalık Anadolu Temsilcisi Piskopos Luigi Padovese 2010 yılının Haziran ayında İskenderun'da bıçaklanarak öldürülmüştü.

Bu cinayetlerin arkasında kimin veya hangi karanlık gücün olduğu şimdiye kadar tespit edilemedi. Dileğimiz ve duamız, bu tür olayların iyi niyetli insanları barışı ve barışçıl bir hayatı mümkün kılacak yöntem ve yolları aramaya ve bulmaya teşvik etmesidir.

Piskopos Padovese, Trabzon'da öldürülen Andrea Santoro'nun anısına düzenlen bir ayın ve anma töreni vesilesiyle 5 Şubat 2010 tarihinde şu sözleri söylemişti:

"Bir ideoloji hatırına bir insanın hayatına son verilmesi hiçbir zaman olumlu bir şey değildir. Başka bir dünya görüşünü temsil eden birisinin yanlış yolda yürüdüğünü ve yaşama hakkına sahip olmadığını düşünmek hiçbir zaman olumlu bir şey değildir. Bu, toplumu yok eden ve birlikte barış içerisinde sürdürülen hayatı yıkan fundamentalizm olurdu. Bu fundamentalizm, hangi din veya siyasi parti tarafından desteklenirse desteklensin, belki bir galibiyet elde edebilir. Ancak tarihte de görüldüğü üzere, savaş mutlaka kaybedecektir."

Ancak günümüzde Katoliklerin Türkiye'de, laik ve demokratik bir ülkede ve büyük bölümü Müslüman olan insanlarla birlikte nasıl yaşadıkları hususuna geçmeden önce, kısa bir süre önce Tahran'da gerçekleşen bir dinler arası toplantıda alınan kararları aktarmak istiyorum.

Tahran (İran) İslam Kültürü ve İlişkileri Örgütünün Dinlerarası Diyalog

Merkezi ile Vatikan'ın Dinlerarası Diyalog Konseyi arasında yürütülen görüşmelerin, 9 – 11 Kasım 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen 7. turunun sonunda taraflar bazı maddeler üzerinde anlaşmaya vardılar.

Bu maddelerin, çeşitli dini grupların barış içerisinde birlikte yaşamasına yönelik asgari bir temel oluşturduğunu düşünüyorum. Özellikle de din ve vicdan özgürlüğü hususunda mutlaka başka adımlar da atılmalıdır. Örneğin, bir dinden başka bir dine geçebilme hakkı tanınmalı ve bu hak sadece kuramsal olarak değil, uygulamada da garanti edilmelidir.

- “1. Dindarlar ve dini topluluklar, Tanrıya iman etmelerinden dolayı toplum içerisinde, diğer yurttaşlarla eşit haklara sahip olarak spesifik bir görev gerçekleştirmek durumundadır;
2. Dinin kendine özgü, doğuştan var olan ve devletin saygıyla karşılması gereken sosyal bir boyutu vardır. Bundan dolayı din – toplumun da çıkarları doğrultusunda – özel hayata defedilemez;
3. Dindarlar, iman ile akıl arasındaki sağlam bir ilişki temelinde toplumsal refah arayışına katkıda bulunmalıdırlar;
4. Hıristiyanlar ve Müslümanlar – bütün inananlar ve iyi niyetli insanlar gibi – güncel sorunların çözümüne katkıda bulunmak ve bu süreçte ahlaki değerli, adaleti ve barışı teşvik etmek, aile, çevre ve doğal kaynakları savunmak zorundadırlar;
5. İman, doğası gereği özgürlük talep eder. Bundan dolayı da bireyler, sosyal hizmet uzmanları ve devlet din özgürlüğüne daima saygı göstermelidir. Bu temel ilkenin uygulanmasında her toplumun kültür tarihine ilişkin arka plan dikkate alınmalı ve bu arka plan insanlık onuruyla çelişmemelidir.
6. Genç neslin eğitimi hakikat arayışını, manevi değerleri ve vicdani değerleri esas almalıdır.”

(Fidesdienst -- 16/11/2010)

Uygulamada sadece dini ayin yapabilme özgürlüğü olarak yorumlansa da din özgürlüğü Türk Anayasasında garanti edilmiştir.

Temel bir insan hakkı olan ve bir dinden başka bir dine geçme hakkını da kapsayan din özgürlüğüne dair özel bir mütalaada bulunmak istemiyorum. Türkiye’de bu hak anayasa tarafından tanınmaktadır. Ancak din değiştirmek, uygulamada çoğu zaman son derece olumsuz sonuçlar doğurur.

Kiliselere dua etmek veya dini ayinler düzenlemek için bütün özgürlüklere sahipsinizdir. Noel ve Paskalya gibi büyük yortular vesilesiyle bazen Müslüman Türkler de kiliselere gelir; çoğu zaman sadece meraktan dolayı gelseler de, bu durum genelde düşünme ve iletişim kurma imkânı sağlar.

Türkiye’de başka bir dine, çoğunlukla da İslamiyet’e iman eden insanlarla birlikte yaşayan Katolikler nasıl bir hayat sürüyor?

Öncelikle günlük hayat vardır tabii ki, yani her günü birlikte yaşamak; komşuları tanımak, alışverişte insanlarla karşılaşmak vs.

Birlikte sürdürülen hayatı beş farklı düzleme ayırabilirsiniz:

- 1 – Resmi ilişkiler;**
- 2 – Kültürel ilişkiler;**
- 3 – Dini ilişkiler;**
- 4 – Günlük ilişkiler ve**
- 5 – Toplumsal-hayırseverlik ilişkileri**

1 – Resmi düzlemde birlikte yaşamak

Son yıllarda sivil kurumlarla ve dini yetkililerle olan resmi ilişkiler çoğalmış ve gelişmiştir. Örneğin büyük yortulardaki karşılıklı bayramlaşmalar, Ramazan ayında verilen iftar davetleri, Papalık Makamının Kültürler ve Dinlerarası Diyalog Konseyinin mesajının Diyanet İşleri Başkanına verilmesi, Büyükşehir Belediye Başkanı veya başka yetkililerin büyük Hıristiyan bayramları vesilesiyle tebrik ve ziyaretlerde bulunması vs.

2 – Kültürel düzlemde birlikte yaşamak

Türkiye’de birçok etkinlik düzenlendi. Pavlus yılının açılışı vesilesiyle 2008 yılında Tarsus’ta kültürlerarası diyalog konulu bir sempozyum gerçekleştirilmişti.

Daha eski ve şimdiden gelenek hale gelen bazı girişimlerden de söz etmeliyim. 25 yıldır Ankara Üniversitesi ile Roma Gregoryan Üniversitesi arasında Profesör mübadelesi yapılmakta ve bu çerçevede İslam veya Hıristiyanlık konulu bir dizi ders verilmektedir. İstanbul – Yeşilköy’deki Kapüsen manastırında birkaç senedir yılda bir kez olmak üzere sempozyum düzenlenmektedir. Bu sempozyum çerçevesinde Hıristiyan ve Müslüman profesörler buluşarak çeşitli konular hakkında konuşuyorlar. Görüşülen konulara örnek olarak “Hıristiyan ve Müslüman kaynaklarında İsa” – “Hıristiyanlık ve İslamiyet’te Selamet” – “Hıristiyanlık ve İslamiyet Modernliğin Fırsat ve Zorluklarıyla Karşı Karşıya” – İman ve Akıl” vs. Konuşmalar akademik düzeyde gerçekleştirildiğinden dolayı katılımcı sayısı çok yüksek olmuyor. Geçen (2010) yılın Ekim ayında düzenlenen sempozyumdaki konular daha somut olduğundan dolayı katılımcı sayısında da yükseliş kaydedilmişti.

Yahudi, Müslüman ve Hıristiyan inananlardan oluşan bir grup ortak etkinlikler planlamak amacıyla birkaç yıldır düzenli aralıklarla İstanbul’da buluşuyor.

P. Andrea Santoro'nun anısına 2007 yılında İskenderun'da, kütüphanesi ve konferans salonu olan bir Kültürler ve Dinlerarası Diyalog Merkezi kurulmuştur.

Dominikanlar İstanbul'da, Kültürler ve Dinlerarası Diyalog Merkezi kurdular. "DoStI" (Dominican Study Institute - İstanbul). (Ben de Dominikan olduğumdan dolayı bu aşamada söz konusu enstitü hakkında bazı ayrıntılar vermeyi uygun buldum). Dominikanlar Küçük Asya'ya geldiklerinden bu yana (yani XIII. yüzyıldan itibaren) bu ülkeyle kültürel bir alışverişe girmeye yönelik gizli bir istek ve irade beslediler. Nihayet 1996 yılında bu eski isteği gerçekleştirmek için yine çalışmaya başladılar. Bu projeyi hayata geçirmenin bir aracı, öncelikli olarak kültürel ve dinlerarası bir kütüphanenin kurulmasıydı. Dokümantasyon merkezi ve kütüphane kurulması isteğini dile getirenler aslında Marmara Üniversite İlahiyat Fakültesinde görevli profesörlerdi. Bu profesörler Hıristiyanlığı kendi kaynaklarından araştırmak istediler. Hâlihazırda, İslam İlahiyatı ve Türkoloji okuyan iki Dominikan bu merkezin sorumluları olarak İstanbul'da bulunmaktadır. Merkezin kütüphanesi, sadece Hıristiyanlıkla ilgili iyi bilgiler edinebileceğiniz bir araç değildir. Aynı zamanda da öğretim üyeleri ve üniversite öğrencileriyle iletişim kurma fırsatı tanımaktadır. Gerçek bir diyalogun ön koşulu, birbirini tanımak ve saymaktır. Bunun için zaman, hatta bazen çok zaman harcamalısınız. Kütüphane herkesin ziyaretine veya kullanımına açıktır.

Eğitim alanındaki çalışmalar da önemli bir katkı teşkil etmektedir. Katolik Kilisesi veya daha doğrusu, Katolik din adamları tarafından yönetilen okullar unutulmamalıdır. Hâlihazırda Türkiye'de bu türden, yedisi İstanbul'da ve ikisi İzmir'de olmak üzere dokuz okul vardır. Bu okullarda sadece normal ders yapılmıyor. Dünya barışı, kültür ve barış, din özgürlüğü gibi çeşitli konuların genel olarak görüşüldüğü toplantı ve sohbet etkinlikleri de düzenleniyor.

Muhtelif kiliselere mensup dindarlardan ve ilahiyatçılardan oluşan bir kurul, bütün kiliseler için geçerli olması öngörülen küçük bir eser hazırlıyor. Bu çalışmaya teşvik eden ise Ankara'daki Eğitim Bakanlığı.

Diyalog konusunda yerel bir girişime de değinmek istiyorum. Antakya'da çeşitli kilise veya dinlere mensup kişilerden oluşan bir koro kuruldu. Yahudiler, çeşitli Kiliselere mensup Hıristiyanlar (Katolik, Ortodoks) ve Müslümanlar (Sünniler ve Aleviler) bu koroda bulundu. Adı "Kültür Korosu" olan bu girişim Pavlus Yılı'nın Tarsus'taki açılışına katkıda bulunmuş ve İstanbul'daki eski Sankt Irene kilisesinde çeşitli Kilise ve kültürlerle ait şarkılar seslendirmiştir.

3 – Manevi/dini düzlemde birlikte yaşamak

İstanbul'daki Santa Maria Kilisesi cemaatine mensup Fransiskanlar cemaatlerinde değişikliğe gitmiş olup, ekümenik diyalog bağlamındaki asil görevlerinin yanında dervişlerle dini diyalog alanında da olumlu deneyimler edinmiştir. Fransiskanlar özellikle de, genelde Mevlana olarak bilinen Rumi'nin ölüm yıldönümü veya "ilahi doğum günü" olan 17 Aralık tarihi için çoğu zaman dervişlerin ibadetine veya "dini danslarına" katılmaya davet ediliyor.

Dervişler de, 27 Ekim 1986 tarihinde Assisi'de yapılan dinlerarası duanın anısına yine 27 Ekim tarihinde birlikte dua etmek için Fransiskanların yanına gidiyor.

4 – Günlük hayat düzleminde birlikte yaşamak

Günlük hayat düzleminde kısa bir süredir Hıristiyanlığa karşı duyulan hissedilebilir düzeydeki ilgiden bahsetmek istiyorum. Bu ilgiyi özellikle de Hıristiyan binalarını ve kiliseleri ziyaret eden Türk gençlerinin sayısından görebilirsiniz. Hıristiyanlıkla ilgili bilgi arayanların sayısında da son zamanlarda artış kaydedilmiştir. Bu ilgilinin, birçok kez İsa veya Meryem'in rüyada görülmesi üzerine uyanması gerçeği ise kayda değer bir husustur. En sık ziyaret edilen birkaç yer söylemek istiyorum: Efes (Meryem Ana Evi), Tarsus, Antakya, Konya, İstanbul (özellikle de "St. Antuan" kilisesi).

5 – Toplumsal-Hayırseverlik düzleminde birlikte yaşamak

Katolik Kilisesinin Türkiye'deki mevcudiyeti sadece lafta kalmayıp, eyleme de dönüşmekte, uygulamada da görülmektedir. İstanbul'da herkese açık olan sadece iki tane hastane ve iki tane yaşlılar yurdundan bahsetmek istiyorum. Bu yurtlarda ikamet edenlerin çoğu Müslüman Türklere oluşuyor. Rahibeler ve diğer çalışanlar ile yardımcıları din veya ırk ayrımı yapmaksızın herkesin iyi ilişkiler içerisinde olması ve dostane bir ortamda işbirliği yapmasını sağlıyorlar.

Papa XVI. Benedikt 7 Ocak 2010 tarihinde Türkiye'nin yeni Büyükelçisi Kenan Gürsoy'u kabul ettiğinde şöyle demişti: "Katolikler, Anayasada garanti edilen kültür özgürlüğünü takdir ediyor ve bilhassa hayır kurumları ve sosyal kurumları vasıtasıyla vatandaşlar yararına çalışabilmekten dolayı mutluluk duyuyor. İstanbul'daki La Paix ve St.Georg Hastaneleri ile fakirlerle edilen yardımlardan haklı olarak gurur duyuyorlar. Bu değerli kuruluşların gelecekte de yeşerebilmeleri ve gerekli bütün desteği alabilmeleri için Hükümetinizin elinden gelen her şeyi yapacağından eminim."

Deprem veya sel gibi önemli afetlerde Caritas Türkiye Birliği her zaman

hazır bulunuyor. 1999 yılında Marmara bölgesini yerle bir eden deprem sonrasında Hıristiyan ve Müslüman gençler bölgenin yeniden inşasında birlikte çalıştılar. Din veya iman hakkında konuşmadılar ama dostluk ve karşılıklı saygı bağları geliştirdiler.

Ancak hukuki statüye sahip olmamasından dolayı bu kuruluş da çalışmalarında engellerle karşılaşiyor.

Özetlemek gerekirse, farklı zihniyet, kültür ve dinlerden kaynaklanan zorluklara ve engellere, hukuki sorunlara ve Hıristiyanların sayısal azlığına rağmen Katolik Kilisesinin mevcudiyetinin, çok sayıdaki ilişki, barış içerisinde ve birlikte sürdürülen hayat, şeffaf ve barışçıl bir çevrenin oluşturulmasına verilen sessiz katkı, karşılıklı saygı ve iyi niyet sayesinde olumlu bir değer teşkil ettiği söylenebilir.

Son olarak birkaç umut verici söz söylemek istiyorum. Katolikler veya genel anlamda Hıristiyanlar olarak iyi niyetli bütün insanlarla birlikte – ki Türkiye’deki insanların çoğu iyi niyetli - yolumuza kardeşçe ve tanrıya güvenerek devam etmek istiyoruz. Günlük vazifemiz, barışı ve birliği tesis eden eser ve araçları teşvik etmek ve oluşturmak, diyalogu ve karşılıklı saygı çerçevesinde yürütülen dostlukları desteklemektir.

Papa XVI. Benedikt 2006 yılının Kasım ayının sonunda, birçok Müslüman’ın da ziyaret ederek dua ettiği Efes’teki Meryemana evinde, aynı yıl içerisinde Trabzon’da öldürülen Peder Andrea Santoro anısına Tanrıya dua ederek, verilen bu kurbanın diyalog ve barışa katkıda bulunmasını diledi.

Bu dilek, benim dualarımın da bir parçasıdır.

Ludger Pries

Avrupa'da Göç Dolayısıyla Ulus Ötesi Sosyal Alanların Oluşumu

Bu etkinliğe davetiniz ve takdimdeki sözleriniz için teşekkür ederim. Etkinlik programına baktığımda, aslında Almanya ile Türkiye arasındaki göçün birçok önemli boyutunun büyük ölçüde ele alındığını gördüm. Uzun süre Meksika'da yaşadım ve Meksika ile ABD arasında gerçekleşen göç hareketleri konusunda çalışmalarda bulundum. Son 10 yıl içerisinde Almanya ile Türkiye arasındaki göç hareketiyle ilgili de çalışmalarda bulundum. Şimdiye kadarki konuşmalarda yapıldığı gibi geniş kapsamlı ve resmi bir açıdan yaklaşmayacağım göç konusuna. Konuşmamın devamında öncelikle, göç ve entegrasyonun dört farklı tip veya modele ayrılmasını savunacağım. İkinci adımda ise, aralarında fark gözetmek zorunda olduğumuz çeşitli göç türlerinin Almanya ile Türkiye arasında gerçekleşen göç bakımından da önemli bir rol oynadığını gösteren bariz bazı deneysel kanıtlar sunacağım.

O zaman birinci maddeyle, dört farklı göç ve entegrasyon modeliyle başlayalım. Almanya ile Türkiye arasında 1961 yılında imzalanan İşgücü Anlaşması, günümüzde sorunlu olarak değerlendirilen bir göç modeli olan misafir işçi göçünün ideal ve tipik bir örneğidir. Misafir işçi modelindeki temel düşünce, A ülkesinden insanların – bizim durumumuzda, nispeten çok işgücüne sahip olan Türkiye – B ülkesine – bizim örneğimizde, işgücü sıkıntısı yaşanan Almanya'ya - geçici bir süre çalışmak üzere "misafir" olarak davet edilmesidir. Göçmenlerin, işgücü sıkıntısı giderildikten sonra mümkün mertebe geri dönmesi öngörülür. Temel düşünce budur. Bu fikir, bugün baktığımızda sadece hayretle karşılayabileceğimiz ve bu fikrin gerçek hayatta işleyebileceğinin nasıl düşünülebildiğini sorabileceğimiz bir fikirdir. Max Frisch'in İsviçre'yle ilgili olarak söylediği gibi, işgücü istedik ama insanlar geldi. Bu sözle söylenmek istenen, göç hareketlerinin su musluğu gibi açılıp kapatılmayacağıdır. Bu hareketler kendi dinamiklerini geliştirir. Çoğu zaman da göçmenler göç süreci esnasında hayata ilişkin planlarını geliştirir hatta köklü değişikliklere gider. İspanyolca bir şarkıda 'se hace camino al andar' denir: Yol yürürken yapılır – bu söz göç süreçleri için geçerli olduğu kadar hayatın diğer alanları için de geçerlidir. Misafir işçi modelinde

uluslararası göç, bir ülkeden başka bir ülkeye ve yine tersine işleyen sınırlı süreli ve geçici bir değişim şeklinde sunulmaktadır. Hakikaten de Türk "misafir işçilerinin" birçoğu Almanya'dan dönmüştür. AFC'deki (Almanya Federal Cumhuriyeti) yaklaşık olarak 8,8 milyon yabancı misafir işçinin takriben 5,2 milyonu geri dönmüştür (Luft 2009:40). Ancak üçte birinden fazlası kalarak, Almanya'da daha uzun süre hatta temelli kalmaya karar vermiştir.

Bu noktadan hareketle göç ve entegrasyonu tasvir eden ikinci modele, göç modeline gelelim. ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkeler tipik birer örnektir. Bu modeldeki temel düşünce şudur: İnsanlar A ülkesinden – örneğin Almanya'dan – başka bir ülke olan B ülkesine göçer ve sonraki nesilleri de kapsayacak şekilde B ülkesinde temelli kalır. Göç sonucunda yerleşilen ülkeler, farklı kültür ve insan gruplarının kaynaştığı bir pota olarak algılanabilir. 19. yüzyılın sonunda sadece Almanya'dan ABD'ye göç eden insanların sayısı 4 – 5 milyon civarındaydı. ABD kendisini o dönemde ve kısmen de olsa günümüzde, göç aldığı çeşitli ülkelere, mezheplere ve etnik gruplara yönelik bir "melting pot (kaynaşma potası)" olarak görüyordu. Ülkelerarası göç bu modelde kesin bir ikamet yeri ve sosyal yaşam alanı değişimi olarak görülmektedir: Belirli bir ülke sadece bedensel-fiziksel anlamda değil, zihinsel anlamda da terk edilip, yaşamın odak noktası temelli olarak başka bir coğrafi ve sosyal bölgeye nakledilir. Valizler toplanıp başka bir ülkeye gidilir, doğal olarak birinci nesilde bazı uyum sorunları yaşanır ancak sonunda göçmenler yeni bir kültürde birleşir. Bu model günümüzde de birçok ülkede tarafından, ülkeyi ve gelen göçmenleri anlamak, entegrasyon ve göç politikaları belirlemek amacıyla başlıca rehber olarak kullanılmaktadır. Almanya kendisini onlarca yıl boyunca gerçeklere aykırı bir şekilde göç ülkesi olarak görmemiştir. Bir ülke kendisini göç ülkesi olarak görmüyorsa, göçmenlerin çoğunun ülkeyi günün birinde tekrar terk edeceklerini varsaydığından veya varsaymak istediğinden uzun vadeli entegrasyon politikası da izlemesine gerek yoktur. Ya kaynaşma ve asimilasyon ya da geri dönüş ve dışlanma. Bu, uzun zaman boyunca egemen bir göç ve entegrasyon modeliydi. Hiç şüphesiz ki bu model göç gerçekliğinin önemli bir kısmını açıklayabilir. Fakat işte sadece bir kısmını.

Üçüncü göç ve entegrasyon modeli olan "Salata Kasesi" modelini incelediğinizde bunu açıkça görürsünüz. Kaynaşma Potası modelinin sadece bazı alanlarda işlediği gerçeği, en geç 1980'li yıllardan sonra başta ABD'de olmak üzere Avrupa'da da anlaşılmıştı. Çünkü farklı ülkelerden gelen, farklı mezheplere ve etnik kökenlere sahip olan insan gruplarının bütünüyle kaynaşması ne ABD'de ne de başka bir yerde gerçekleşmektedir. Belirli bir ten rengine, dine veya kökene sahip olan insanların çoğunlukta olduğu tecrit

edilmiş semtler gerek ABD’de gerekse Avrupa veya Asya’nın büyük şehirlerinde vardır. Yani göç edilerek yerleşilen ülkenin toplumunda da etnik, dini ve bölgesel “pıhtılaşmalar” açıkça görülmesinden dolayı göç gerçekliği salata kâsesiyle (“salad bowl”) kıyaslandı. Bu kasede ortak bir salata sosu (yani mecazi anlamda ortak temel görüşler ve haklar) bulunmakla birlikte, bütünüyle püre haline getirilen tekdüze bir çorba değildir. Yani farklı ülkelerden insanlar belirli bir ülkeye gelerek orada belirli adetler ile hukuki ve sosyal normlara uyum sağlar. Ancak söz konusu göçmen grupları başka alanlarda geleneklerini ve özelliklerini muhafaza ederler. Bu grupların belirli bölgelerde yoğunlaşarak birlikte yaşaması da bu süreci kolaylaştırır. ABD’de Salata Kâsesi modeli, göçmen gruplarının bütünüyle kaynaşmasının aslında hiçbir yerde gerçekleşmemesi olgusuna verilen bir tepkiden ve bu gerçeğin itiraf edilmesinden ibaretti. Almanya’da da, kaynaşmanın sadece sınırlı bir şekilde gerçekleştiğine dair çok sayıda örnek ve bilimsel bulgu vardır. “Salad Bowl” modeli ciddiye alındığı takdirde, göçmenlerin coğrafi yaşam alanlarını bir ülkeden başka bir ülkeye kaydırabildikleri, ancak aynı zamanda sosyal yaşam alanlarını bütünüyle değiştirmek zorunda olmadıkları kabul edilmiş olunur. Kimlik tasavvurlarını, “Kültürel alanları” olarak bir coğrafi bölgeden başka bir coğrafi bölgeye götürebilirler. Salata Kasesi modeli çoğu zaman çok kültürlü entegrasyon konseptiyle de birleştirilmektedir.

Şimdiye kadar anlattığım üç model oldukça bilinen ve bilimsel literatürde kapsamlıca belgelenen modellerdir. Dördüncü modeli ise, günümüz göç gerçekliğini uygun bir şekilde anlamak ve izah edebilmek için gerekli olan bir ilave olarak tavsiye edeceğim. Bu model, Spagetti-Örgüsü-Modeli olarak adlandırılabilir. İnsanlar bir ülkeden başka bir ülkeye göç edip orada az (Salata Kasesi – Modeli) veya çok (Kaynaşma Potası Modeli) uyum sağlamakla kalmıyorlar. Misafir İşçi Modelinde olduğu gibi de geldikleri ülkeye temelli dönmek zorunda da değiller. Çeşitli ülkeler ve bölgeler arasında sıkça göç edebilir ve kendilerini kimlikleri ile sosyal yaşam alanı içerisindeki konumları bakımından birden fazla bölge ve kültüre ait hissedebilirler. Yani Türkiye’den Almanya’ya ve icabında yeniden Türkiye’ye. Mesela Türkiye kökenli kişiler örneğin ticaret alanında kendi işlerini kurarak, Almanya ile Türkiye arasında gidip gelebilir ve kendilerini şu veya bu şekilde her iki ülkeye de ait hissedebilir, iki ülkenin belirli toplumsal alanlarına iştirak edebilirler. Bu insanlar kendilerini Alman veya Türk olarak görmekten ziyade, Alman-Türk veya Türk-Alman, Alevi-Türk-Alman, Türkiye kökenli Avrupalı, Alman-Türk Avrupalı veya sadece Avrupalı olarak hissederler.

Yani bu dördüncü modelde, tek doğrusal olmayan ve birden fazla nesil sonra da, homojen olarak tasarlanan ve ulus devlet şeklinde biçimlendirilen "Konteyner - Toplum" şeklindeki belirgin bir sosyal alan konumlamasıyla sonuçlanmak zorunda olmayan oldukça karmaşık göç hareketleri söz konusudur. Bu durumda ulusaşırı göçten, "dünyalar arasında sürdürülen hayattan" veya birden fazla bölgesel ve kültürel kökleri bulunan ve "pluri-lokal" bir hayat vasıtasıyla ulus-toplumsal sınırlar aşarak birbirine bağlı bulunan ulusaşırı bir dünyada sürdürülen hayattan bahsedilir. Hayatları ve yaşam stratejileri bahsettiğimiz "Spagetti-Örgüsüne" yakın olan insanlar ikamet, kimlik, hayat standartları ve yaşam stratejileri bakımından çoklu bağlara sahiptir. Bu bağlar hiçbir şekilde, bir ulus toplum içerisinde tam entegrasyona veya asimilasyona giden yoldaki kısa vadeli birer geçiş olgusu değildir. Söz konusu çoklu bağlar birden fazla nesil boyunca devam edebilir veya geçici bir hafiflemeden sonra tekrar güçlenebilirler. ABD ile Karibik ve Meksika'daki bölgeler arasındaki göç gerçekliği ile Almanya - Türkiye ilişkileri bağlamında bunu doğrulayan çeşitli deneysel kanıtlar mevcuttur. Bu durumda bulunan dördüncü veya beşinci nesil göçmenlere "Kendinizi Alman olarak mı Türk olarak mı hissediyorsunuz?" sorusunu sorduğunuzda, "Hem Alman hem Türk. Tam olarak bilemiyorum aslında. Bakalım gelecek ne getirecek." cevabını alabilirsiniz.

Bu "Dünyalar arasında" veya "Belirginlikler dünyaları arasında" yaşama türleri bilim dünyasında ve siyasette sistematik olarak ciddiye alınmalı ve daha ayrıntılı bir şekilde araştırılmalıdır. Göçmenlerin birlikte yaşamının belirli temel değerlerini ve asgari normlarını kabul etmesi beklenilebilir. Ancak insanların, "Ya Almansın ya Türksün" parolası uyarınca kesin ve temelli olarak karar vermeleri beklenilemez. Böyle bir politika hem bazı Alman politikacıları hem de bazı Türk siyasetçileri tarafından izlenmektedir. Bir taraf tabiri caizse Hıristiyan-Batılı değerlere uyum sağlanmasını talep ediyor, diğer taraf ise Türkçe'nin unutulmasını ihanet olarak niteliyor. Gerek Türkiye'deki gerekse Almanya'daki taraftarları az olmayan bu "ya... - ya da" anlayışı, 20. yüzyılın ikinci yarısına kadarki ulus devlet zihniyetiyle örtüşmektedir. Ancak dünyanın 21. yüzyıldaki küreselleşme boyutuna artık uygun değildir. Birçok insan, hatta muhtemelen insanların çoğunluğu kendilerini ulus devlet şeklinde yapılan bir ulus topluma ait hissedebilirler. Ancak giderek artan küresel bir zihniyetin ve ulusaşırı konumlanma ve yaşam stratejilerinin de olduğunu kabul etmelidirler.

Söylediklerimiz doğruysa, yani sadece bir tane göç ve entegrasyon gerçekliği değil de, göç ve entegrasyonun kavramsal boyutta nasıl tasavvur edilebileceğine ilişkin dört farklı model varsa, buradan bazı önemli bilim-

sel ve sosyopolitik çıkarımlarda bulunulabilir. Buna göre göç ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal ağların örüldüğü ve insanların hayata yerel, bölgesel ve ulusaşırı düzlemde iştirak ettiği ucu açık bir sosyal süreçtir. Yani toplumsal katılım çok boyutlu ve çok katmanlı bir süreçtir. Hiçbirimiz 18 yaşımıza girdiğimizde, “anne mi baba mı?” sorusuyla karşılaşmadık veya böyle karar vermek durumunda bırakılmadık. Ancak Alman Vatandaşlık Hukukumuz, çocukluk ve gençlik çağlarında hem ebeveynlerinin vatandaşlığına hem de Alman vatandaşlığına sahip olan kişilerden 18 – 23 yaş arasında iki vatandaşlıktan birini fiilen tercih etmelerini talep etmektedir. Bu bağlamda ulusaşırı yaşam gerçekliklerini ve yönelimlerini kabul etmeli ve çifte vatandaşlığa prensip olarak müsaade etmeliyiz.

Bu tür ulusaşırı yaşam gerçeklikleri ve yönelimleri göçmenlerin en azından bir kısmında mevcut olup, bu durumun makul açıklamaları vardır. İlk olarak ulusaşırı göç modeline uyan göçmenlerin bunu her halükarda gönüllü olarak yapmayabilecekleri, yani örneğin göç girişimleri başarısızlıkla sonuçlanan göçmenler ve geri dönen göçmenler olabilecekleri vurgulanmalıdır. Ancak diğer taraftan da sözü edilen göçmen grubu sadece, sanatçı, siyasetçi veya bilim adamı olarak bir ülkeden diğerine seyahat eden ve kendilerini “her yere ve hiçbir yere” ait hissetmeyen başarılı ve yüksek vasıflı “Kozmopolitleri” kapsamamaktadır. Ulusaşırı göçmenler sadece karar veremeyen veya vermek istemeyenler de değildir. Ülkelerarası göç hareketinin sadece küçük bir kısmını teşkil eden ulusaşırı göç, insanların kendi hayatlarını şekillendirmeye ve bu esnada eylem olanaklarını ve aidiyet yönelimlerini sadece tek bir ülke üzerinde değil, birden fazla mekân ve sosyal alan üzerinde yoğunlaştırmaya yönelik belirli bir stratejisi olarak algılanabilir. Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda görüldüğü gibi, bu bağlamda birden fazla sebep rol oynayabilir.

Ulusaşırı göç ve ulusaşırı yaşam, öz algılama ve dış algılama duygusal çelişkisiyle (ambivalens) yaşamının spesifik bir şekli olabilir. İnsanlar kendilerini kendi biyografilerinde, kendi tarihlerinde ve bağlı oldukları grupların tarihlerinde bile duygusal çelişkili veya çelişkili olarak çeşitli şekillerde algılar. Örneğin Türk-Alman İşgücü Anlaşmasının 50. yılı kutlamaları çerçevesinde düzenlenen, Almanya’da sosyalleşip İstanbul’da yaşayan ve Türkiye’de yetişip Berlin’de yaşayan kadınlarla ilgili sergide bu görüldü. Türk kökenli birçok insan ikinci ve üçüncü nesilde dahi kayıtsız şartsız bir şekilde Alman olarak kabul edilmemekte, Türk devleti bu insanlara kendilerini Türk gibi hissetmeye devam etmelerine yönelik çağrıda bulunmakta ve söz konusu insanlar iki toplumda da olumlu ve olumsuz olaylar yaşamış olduklarından dolayı kendilerini iki ülke arasında kalmış hissetmekte. Bir

tarafından Almanya'da ("Melting pot" modeli anlamında) tam olarak kaynaşmamış olmakla birlikte Türkiye'de de tam entegrasyonu sağlayamıyorlar.

Şivesiz Almanca konuşmalar, Almanya'da büyümüş olsalar ve kendilerini Alman toplumunun bir parçası olarak görseler bile Almanya'da kendilerine "Ne kadar iyi Almanca konuşuyorsun – nerede öğrendin ve aslen nerelisin?" sorusu sorulabiliyor. "Muhtemelen senin gibi okulda öğrendim. Essen-Katernberg'liyim, sen nerelisin?" cevabı ise şaşkınlığa ve bir ihtimal özür dilenmesine yol açıyor. Bu insanlar akraba ziyaretinde bulunmak için Türkiye'ye gittiklerinde ise kendilerine "Sen ne şivesiyle konuşuyorsun? Sen doğru dürüst Türkçe konuşmuyorsun ki. Sen aslında gerçek Türk müsün?" sorusu soruluyor. Bu örneklerden de görülebileceği üzere, bu insanlara ulusaşırı bir hayatın duygusunu verebilecek olan şey, kendi deneyimleridir. Çoğu insan arada kalma duygusuna yabancı değildir. Tatilden dönüp, alışık oldukları temizlik ve düzene sevinirken aynı zamanda da Akdeniz hayatının telaşsızlığını özlediklerinde bu duyguyu yaşarlar. Çoğu insanın farklı öncelikleri ve yönelim şemaları vardır. İç gerginliklerini bunların arasında tecrübe eder, duruma veya hayattaki aşamalarına göre aralarında gidip gelirler. Bir tarafta sılıya ve alışık olduklarınıza duyulan hasret, diğer tarafta ise uzaklara ve yola çıkmaya duyulan özlem. Bu tür duygusal ilişkiler göçmenlerde genelde çok belirgindir. Ulusaşırı göçmenler bu duygusal ilişkiler içerisinde ve duygusal ilişkiler ile birlikte yaşamayı öğrenmiştir.

Stratejilerini ulusaşırı bir şekilde belirleyen insanlar, sadece bir ülkeye hatta sadece bir yere yoğunlaşan insanlardan daha fazla kaynak seferber edebilir ve oyuna daha fazla seçenek dâhil edebilirler. Ulusaşırı göçmenlerin birden fazla ülkede aile bağları, arkadaşları ve başka sosyal ilişkileri vardır. Bu sayede muhtelif ülke bağlarının bazı avantajlarını kendileri için kullanabilirler. Bilimsel araştırmalarda bu bağlamda, uluslararası göç vasıtasıyla risk çeşitlendirmesinden söz edilir. Bu, iş imkânları, döviz kurları, malların fiyatları ve kalitesi, iklim şartları veya tatil imkânlarıyla ilgili olabilir. Birden fazla ülkedeki hayat ve çalışma şartları hakkında bilgi sahibi olan insanlar, buradan iş fırsatlarına yönelik avantaj sağlayabilirler. Buna örnek olarak 2008 yılındaki küresel finans krizi esnasındaki göç hareketleri ve para transferleri verilebilir. Mesela o dönemde, dönemsel olarak ABD'de çalışan birçok Meksikalı, Meksika'daki geçim şartlarının "kışı geçirmek" için daha uygun olduğundan dolayı geçici bir süreliğine Meksika'ya dönmüştür. Yani ulusaşırı yaşam tarzları, sınıraşırı "pluri-lokaliteden" ekonomik-maddi ve siyasi anlamda da avantaj sağlayabilirler. Ulusaşırı sosyal alanlarda hareket eden insanlar, bir ülkedeki ikamet şartlarının daha ucuz ve başka bir ülkedeki çalışma şartlarının daha uygun olmasından istifade edebilirler.

Mali yatırım ve kredi imkânları da ülkeden ülkeye büyük farklılıklar gösterebilir. Diğer taraftan ise yaşlı insanlar için iklim şartları ve sağlık hizmetleri merkezi bir rol oynamaktadır.

Bütün bu faktörler, uluslararası göçmenlerin (nispeten küçük de olsa) bir kısmının ulusaşırı göç modeline neden çok yakın olduklarını anlaşılır kılmaktadır. Çeşitli araştırmalar, ulusaşırı göçün birçok unsurunun İşgücü Anlaşmasının imzalanmasında 50 yıl sonra Türkiye ile Almanya arasındaki ilişki için de önemli olduğuna dair işaretler vermektedir. Örneğin kendileri veya ataları Türkiye'den Almanya'ya göç eden ve hala Almanya'da yaşayan insanlara temelli olarak Almanya'da mı kalmak yoksa Türkiye'ye mi dönmek istediklerini sorduğunuzda, yaklaşık olarak üçte birinden kesinlikle Türkiye'ye dönmek istedikleri şeklinde bir cevap alırsınız. İkinci veya üçüncü nesil göçmenler için aslında "geri dönüş" anlamından ziyade "göç etme" anlamı taşıyan bu amacı gerçekleştirenlerin sayısı fazla değildir. Dolayısıyla verilen cevaplar gerçek göç hareketlerinden ziyade, sübjektif yaşam dünyalarını, geleceğe yönelik olarak algılanan fırsatları ve hayata ilişkin olarak henüz gerçekleştirilmeyen planları yansıtmaktadır. Fakat bu şekliyle, ulusaşırı göçmenler için tipik olan "Dünyalar arasındaki yaşamı" tam olarak yansıtıyorlar.

Alman vatandaşlığına geçme oranlarına ve vatandaşlık başvuruları sayılarına baktığınızda, 2000 yılında Vatandaşlık Kanununda gerçekleştirilen ve 2005 yılında yürürlüğe giren Göç Kanunuyla geçerli kılınan reformlardan sonra, gerekli koşulları yerine getirmelerine rağmen Alman vatandaşlığına geçmek için başvuruda bulunan yabancıların sayısının nispeten düşük olması insanı şaşırtıyor. Uluslararası karşılaştırma yapıldığında, Alman vatandaşlığına geçiş oranının çoğu Avrupa ülkesindeki orandan düşük olduğu görülür. İnsanların yönelimlerdeki ve kimlik konumlamalarındaki belirli bir duygusal çelişki bu olguya da yansımış bulunmaktadır. Bu durum özellikle de Türkiye'den göç eden insanlar için geçerlidir. Türkiye Araştırmaları ve Entegrasyon Merkezi tarafından gerçekleştirilen araştırmalar, anketeye katılanların yarısından fazlasının, vatandaşlık başvurusunda bulunmak istemediklerini veya başvuruda bulunamadıklarını göstermekte olup, biçimsel koşulları yerine getiremediklerinden dolayı başvuramayanların grubu, Almanya'daki uzun süreli ikametlerden dolayı nispeten küçük olsa gerek.

Uluslararası göç gerçekliklerinin görülebildiği son bir bakış açısı ise, yaşlılar göçüdür. Çalışma hayatından ayrıldıktan sonra geldikleri ülkeye dönenler veya farklı yerler ve ülkeler arasında gidip gelenler sadece göçmen kökenli insanlar değildir. Bu durum, göçmen kökenli olmayan ama emekli olduktan sonra bir süreliğine veya sürekli olarak başka ülkelere (Örneğin

güney İspanya'daki bazı bölgeler ve Türkiye'de bulunan, Alanya çevresindeki bölge) göçen ve sayıları giderek artan Almanlar için de geçerlidir. İklimle ve sağlık hizmetleriyle ilgili şartların yanında, ekonomik ve kültürel şartlar da rol oynamaktadır. Yaşlı göçmenlerin birçoğu, ailelerinin büyük bölümü ve arkadaş çevrelerinin bir kısmı başka bir yerde yaşadığından dolayı ulusaşırı alanda mekik dokumaya başlarlar. Göçmen kökenli olan ve olmayan insanlara yurtdışına yapılan ve giderek artan emekli maaşı ödemeleri ile güneydeki ülkelerde (sadece turistlere yönelik değil) yaşlılara yönelik olarak da tasarlanmaya başlanan ikamet ve eğlence hizmetleri bu eğilimi yansıtmaktadır.

Önümüzdeki yirmi yıl içerisinde altmış yaşın üstündeki insanların ve bu grup içerisindeki göçmen kökenlilerin oranı orantısız bir şekilde artacaktır. Yaşlılar göçü hayatı, sağlık hizmetlerini, sosyal angajmanı ve ailevi ilişkileri hesaplı ulaşım ve iletişim imkânları nedeniyle daha fazla ulusaşırı hale getirecektir. Ulusaşırı göç ve ulusaşırı sosyal alanlar hiç şüphesiz ki göç ilişkilerinin çoğunluğunu temsil etmemekle birlikte, göç dinamiklerini, toplumda kabul görme dinamiklerini ve birlikte yaşamın bölgesel biçimlerini güçlü bir şekilde etkilerler. Ulusaşırı göç ve ulusaşırı sosyal alanlar insanlara birçok fırsat sunmakla birlikte, ilgili insanlar ile ilgili bölge ve ülkelerdeki devlet ve siyaset kurumlarının karşısına çözülmesi gereken yeni organizasyon görevleri çıkarmaktadır.

Geriyeye G6c zerine Bir Alan Araştırması

Benim konum geriyeye g6c üzerine bir alan araştırması. Ocak ayından itibaren bir alan araştırması yaptım. Daha tam sonuçlanmadığı için sizlere kesin sonuçları veremeyeceğim ancak şu ana kadar elde ettiğim sonuçları sizlerle paylaşacağım.

Bu sene Almanya'ya Türk İşçi g6cnn 50. Yılını kutluyoruz ve son birkaç yıldır bu iş gücü ile ilgili yeni bir kavram ortaya atılmaya başlandı. Geri d6cnenlerden daha çok s6cz edilmeye başlandı. Birinci nesil gittiği d6cnemlerde bu kavram çok s6cz konusu değildi ama artık ikinci ve cnc nesil Türkler geri d6cnmeye başladı. Tabi şu soruyu sormak lazım. Neden bu Türkler geri geliyor? Zamanında Almanya' ya gelecek aramak için giden birinci neslin çocukları, torunları bugün Türkiye' de bir gelecek aramak için geri geliyorlar. Yani tam tersi bir durum oluştu. Hatta ben şunu diyorum g6c geriyeye mi d6cnyor? Tabi şunu da sorgulamak gerekir. Türkler çok iyi tanımadıkları bir ülkeye geri geliyorlar. Almanya' da 20-30 yıldır yaşıyorlar, eğitim alıyorlar, çalışıyorlar ama 6cyle bir karar veriyorlar ki çok iyi tanımadıkları hatta dilini de çok iyi bilmedikleri bir ülkeye geri d6cnyorlar. Bunun nedenleri ne olabilir diye sorgulamak gerekir. Almanya' da iyi bir eğitim sürecinden geçen bu kişiler tabiki Türkiye' de birçok çalışma alanında faydalı oluyor ancak neden d6cnyorlar sorusunu da bir şekilde cevaplandırmamız gerekir.

Çok kısa bir şekilde bakarsak Almanya'ya g6c 1961 yılında başlamadı. Osmanlı d6cneminde başladı. Osmanlıdan günümüze kadar devam ediyor. İlk olarak Almanya' ya g6c edenler 1907 yılında giden 8.000' e yakın kişidir. 31 Ekim 1961'de Türkiye'den Almanya'ya giden misafir işçiler ki ben artık ev sahibi diyorum onlara, Almanya'da bir süre kalıp geri d6cnmeye niyetinde olan kişilerdi. Bugün baktığımızda Almanya' da 2,7 milyon Türk yaşıyor ve bunların aşağı yukarı 1 milyonu da Alman vatandaşıdır. 1990' lardan belki 2005-2006 yılına kadar şunu g6cryoruz ki daha çok Türkiye' den Almanya' ya insanlar gidiyor. Normalde 40-50 bin kişi Almanya'ya giderken, geri d6cnenlerin sayısı genelde daha düşük oluyor. 2009 yılı itibariyle ilk defa gidenlerin sayısı 30.000' e düşüyor ve geri d6cnenlerin sayısı 40.000' e çıkıyor. Yani ilk defa 2009 yılında geri d6cnenlerin sayısı çoğunlukta.

Bu kişileri ifade ederken Almancadan Türkçeye yapılan çevirilerde bir kavram kargaşası yaşıyoruz. Almanlar geri dönen bu kişilere "Transmigranten" diyorlar. Türkçe olarak bu kavramı ben, çift yönlü göçmen şeklinde tanımlıyorum. Yani iki ülke arasında gidip gelen kişiler. Çift yönlü göçmenlerin şöyle bir özelliği var; bu kişiler Türkiye'de yaşama konusunda tam anlamıyla karar vermiş değiller. Ömür boyu Türkiye'de kalma gibi bir dertleri yok. Bu kişiler geliyor, Türkiye'de bir süre yaşıyorlar sonra belki 3-5 yıl sonra bir fırsat buldukları zaman yine Almanya'ya geri dönebiliyorlar.

Aynı konu ile ilgili olarak üçüncü bir boyut da Almanya, Türkiye ve üçüncü bir ülke arasında yaşanan göç olayıdır. Almanlar bu durum için de yine "Transmigranten" kavramını kullanıyorlar ancak ben bu durum için çok yönlü göçmen kavramının kullanılmasından yanayım. Sizden de ricam Transmigranten kelimesinin Türkçe olarak bu şekilde kullanılmasıdır.

Şimdi gelelim yapmış olduğum alan çalışmasına. Dediğim gibi bu alan çalışmasını Ocak ayında başlattım ve sonbaharda büyük bir ihtimalle Eylül ayında bir kitap olarak tamamlamış olacağım.

Cinsiyet açısından Almanya'dan geri dönenlere baktığımızda daha çok erkeklerin geri döndüğünü görüyoruz. Bayanlar bu konuda biraz daha düşünceliler. Türkiye'ye gidince rahat eder miyim etmez miyim şeklinde düşünceleri olduğundan bayanlar, erkekler kadar geri dönmeyi düşünmüyor. Medeni durumlara göre baktığımızda daha çok evlilerin geri döndüğünü görüyoruz. Yani sonuçta insanlar bir düzen kurmuşlar ancak bu düzeni artık Almanya'ya sürdürmeyi düşünmüyorlar ve yaşamlarına Türkiye'de devam etmek istedikleri için geri dönüyorlar.

Diğer bir boyut da çocuk sahibi olma durumuna göre geri dönüş oranları. Yapmış olduğum araştırma gösteriyor ki birçok aile çocuklarının Türkiye'de büyümesini arzu ediyor. 1960'larda özellikle birinci nesil Türkler çocuklarını Almanya'ya götürüp orada iyi bir eğitim almalarını sağlamak için çaba gösterirken bugün çift yönlü göç dolayısıyla tam tersi bir durum yaşanıyor. Bugün artık Almanya'dan dönen ikinci ve üçüncü nesil Türkler çocuklarını Türkiye'de okutma kararını gönül rahatlığıyla alabiliyorlar.

Cinsiyete göre Türkiye'ye dönüş nedenlerine baktığımızda en önemli nedenlerden biri iş fırsatlarıdır. Malum Almanya'daki işsizlik oranı yüksek ve maalesef Türkler arasındaki işsizlik oranı daha da yüksek. O yüzden Almanya'daki ikinci ve üçüncü nesil Türkler, Türkiye'de iyi bir iş fırsatı buldukları takdirde geri dönmeyi düşünebiliyorlar.

Geri dönüş nedenlerinden ikincisinin memleket özlemi olduğunu görmekteyiz. Size kendimden örnek gösterebilirim. Ben Türkiye'ye 17 yıl önce döndüm. Almanya'da 24 yıl yaşadım. Bana sorarsanız niye döndün diye açıkçası ben o memleket özleminden dolayı döndüm.

Diğer bir geri dönüş nedeni de eğitim almak için belli bir süre Almanya' da bulunmuş olmaktır. Bu kategorideki kişiler Türkiye' den Almanya' ya eğitim almak için gidenlerdir. Eğitim süreçleri tamamladıktan sonra bu kişilerin geri döndüklerini görmekteyiz. Tabi bu zorunlu bir durum ancak bir geri dönüş sebebidir. Diğer sebepler, ailelerin geri dönüş kararı almaları ve Türkiye' de yaşayan eşlerle evlilik yapılmasıdır. Almanya'daki Türk anneler Türkiye'ye dönmeye karar verdiği zaman çocuklar bu duruma çok fazla karşı çıkamıyor. Evlilik dolayısıyla dönüşler, normalde Almanya' da yaşayan ancak Türkiye' de evlilik yapan kişilerin Türkiye'ye gelmesi şeklinde oluyor. Malum yasalar değişti ve eşlerin Almanya'ya gitmesi için bir dil sınavından geçmeleri gerekiyor. Bunu geçemedikleri takdirde Almanya'ya gidemiyorlar. O nedenle Almanya'daki taraf Türkiye'ye geri dönmek durumunda kalıyor.

Geri dönüş nedenlerinden sonuncusu da Almanya' da yaşanan olumsuz tecrübelerdir. Yabancı düşmanlığı, Almanya' da toplum tarafından kabul edilmeme, iş bulmakta zorlanma gibi durumlar geri dönüşü tetikleyen faktörlerdir.

Geri dönen kişilerin beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığına baktığımızda iş fırsatı nedeniyle Türkiye'ye geri dönenlerin beklentilerinin genelde karşılandığını görmekteyiz. Memleket özlemiyle geri dönenler de genelde beklentilerinin karşılandığını söylüyorlar. Ailelerinin geri dönüş kararlarıyla Türkiye' ye geri dönenlerin yine büyük bir kısmı beklentilerin karşılandığını ifade etmekte. Son olarak Almanya' da yaşanan olumsuz tecrübelerden dolayı Türkiye' ye geri dönenlerde de beklentilerin karşılandığını görüyoruz. Sonuç itibarıyla beklentilerinin karşılandığını söyleyen kişiler, beklentilerinin karşılanmadığını söyleyen kişilere göre oldukça fazlalar.

Geri dönen kişilerin çalışma alanlarına göre dağılımlarına baktığımızda bu kişilerin Türkiye'de en çok finans, yönetim ve pazarlama alanlarında çalıştığını görüyoruz. İkinci olarak öğretim üyesi olarak üniversitelerde çalışanları görüyoruz. Daha sonra sırasıyla tıp, mühendislik, elçilik, dış ticaret, insan kaynakları gibi alanlarda geri dönen Türklerin yoğun olarak çalıştığını görüyoruz. Bu kişiler genelde Almanca dilini iyi kullandıkları için bu mesleklerde başarılı oluyorlar. Yine çağrı merkezleri geri dönenler için Türkiye' de çalışılan önemli bir sektör olarak karşımıza çıkıyor.

Almanya' da son dönemde Türkler kendilerini toplumda tam olarak kabul edilmemiş hissediyorlar. Almanya' daki göç tartışmaları, Sarrazin' in Almanya kendini yok ediyor görüşü, Almanya' da çok kültürlülüğün öldüğünü ifade eden tartışmalar Türkleri rahatsız ediyor. Peki son dönemde nitelikli eleman ve uzman açığı çeken Almanya neden orada yaşayan Türkleri kay-

betme riskine giriyor? Almanya'da yapılan bir araştırmaya göre Almanya'da eğitim almış akademisyenlerin ve öğrencilerin %38' i Türkiye'ye dönmeyi düşünüyor. Bunlar oldukça yüksek rakamlardır.

Almanya'nın şu günlerde nitelikli eleman aradığını biliyoruz. Hatta Almanya alışma Bakanı göçmenleri ülkesine çekebilmek için bir hoşgeldin parası verilmesini teklif etti. Almanya'nın artık Türklere ihtiyaı olduğunu fark etmesi gerekir. Almanya'nın kendi ülkesinde 20-30 yıl kalıp iyi bir eğitim alan gençleri kaybetmek istememesi gerekir diye düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

Levent Soysal

50 Yıl Sonra Göç Üzerine Aykırı Düşünceler: Ulusötesiliğın Ötesini Düşünmek

Öncelikle Konrad Adenauer Stiftung'a davetleri için teşekkür ederim. Bu davet yapılırken bizden, sanırım akademisyen olduğumuz, göçle birlikte ortaya çıkan yeni oluşumlar ve özellikle de ulusötesi oluşumlar üzerine konuşmamız istendi. Ben de ulusötesinin ötesini düşünmek diye bir başlık seçtim kendime.

Başlık rastgele bir çarpıcı olama isteğini değil uzun yıllar göç üzerine yaptığım, yapılmış çalışmaların irdelenmesi sonucunda ulaşılan noktanın özetlenmesi olarak algılanmalı. Konuşmamı çerçevelemek adına kısa bir biyografik özetle başlamak istiyorum: Bir devlet memuru çocuğu olarak ilköğretim beşinci sınıfa kadar Türkiye'nin çeşitli il ve köylerinde buldum. Ortaokulda İstanbul'daydım. Lise ve üniversite yıllarımda ben İstanbul'da kaldım, ailem Türkiye'nin başka illerine gitti, emekliliklerine kadar. Ben onların buldukları yerlere yazları ve tatillerde gittim. 1983 yılında yurt dışına çıktım. Yirmi sene kadar Amerika'da kaldım. Bunun yaklaşık altı yılını da Almanya'da, daha doğrusu Berlin'de geçirdim. 2003 yılında Kadir Has Üniversitesi'nde çalışmak üzere İstanbul'a geldim. Altını çizerek söylemek istiyorum, döndüm demiyorum, geldim.

Böyle hareket, seyahat, yer değıştirme üzerine kurulu, neredeyse yerleşik olmayan, bir hayat sürdürürken, tesadüflerin beni Berlin' ulaştırması üzerine göç, göçmenlik, göçmen gençlik kültürü konularında çalışmaya başladım. Berlin maceram 1990 Mart'ında, duvarın yıkıldığı günlerin hemen ertesinden bugüne dek sürdü, sürüyor. Kısaca özetlersem Almanya'yla ve Türkiye'yle kurmuş olduğum bağlar hiç kopmadı. Dolaşma üzerine kurulu sürecin hiçbir anında yeni bir yer eskiyle bağların kopmasına yol açmadı, hatta güçlendirdi.

Gelmek istediğim nokta göç meselesine baktığım pencere kişisel deneyimlerimden bağımsız değil. Bunu vurgulamak istiyorum. Buna bağılı olarak vurgulamak istediğim bir başka nokta benim deneyiminin tekil olmadığı. Bugün göçmenlik genel ve yoğun bir hareketliliğın bir yansıması. Sadece

“misafir işçilik” (gastarbeiter’lık) değil ulusötelik (transnasyonalizm) bile bu hareketliliği anlamlı biçimde algılamamıza yetecek bir çerçeve oluşturmuyor. Göç, memleketlerini bırakan insanların gittikleri ülkelere yerleşmelerinin hikayesi olmadığı gibi ulusötelilik kavramının öngördüğü türden arkada bırakılan ve yerleşilen ülkeler arasında gidip gelmenin bir hikayesi de değil.

Şöyle bir durum düşünün—ki bu gerçek bir durum: İngiltere’de yaşayan bir Türk düşünün. Sloven kökenli anne babanın çocuğu bir Amerikan vatan-daşı ile evleniyor ve bir çocukları oluyor. Bu çocuk doğduğu anda beş ayrı pasaport alma hakkına sahip oluyor. Anneden ötürü Türk, babadan ötürü Amerikan, babanın ailesinden ötürü Sloven, İngiltere’de doğduğu için İngiliz, İngiliz ve Sloven pasaportu olduğu için Avrupa Birliği pasaportu alabiliyor. Doğuştan beş vatandaşlık hakkı elde ediyor. Bu beş vatandaşlığa hak kazanmak için öyle uzun, meşakkatli süreçlerden geçmesi de gerek-miyor. Birini aldınız mı diğeri neredeyse arkasından geliyor. Bu çocuğun hayatını ve geleceğini sadece ulus devlet sınırları içinde değil, ulus devleti aştığını düşündüğümüz ulusötesilik çerçevesinde dahi hayal etmemiz, an-lamamız, anlatmamız mümkün değil.

Başka bir örnek Almanya’da hala tartışmalı olan çifte vatandaşlık. Çifte vatandaşlık Almanya ister tanısın ister tanımasın bir gerçeklik. Türkiye’de geçerli yasal çerçeve içinde Türk vatandaşlığından çıkmamız ya da başka bir ülke vatandaşlığını almanız vatandaş olarak sahip olduğunuz haklar açısından bir kayba yol açmıyor. Ve öyle karmaşık bir süreçten de geçmi-yorsunuz. Yetkili makamlara bildirimde bulunmanız yeterli; vatandaşlıktan çıktım, çıkıyorum diye bildirimde bulunmanız yeterli. Kısaca Alman, Ameri-kan, İsveç, Nijerya, Çin vatandaşlığına geçen bir Türk vatandaşı vatandaş-lıktan çıktığı, çıkarıldığı için hak kaybına uğramıyor. Bu kadar basit. Türkiye bu tür bir uygulama yolunu seçen tek ülke değil. Meksika ve Hindistan’da da benzer uygulamalar var. Sonuç olarak söylersek dünya çapında büyük bir nüfusu kapsayan de fakto bir çifte, çoklu vatandaşlık durumu var.

Bu iki örnekten kalkarak şu soruyu sorabiliriz: Çifte ve çoklu vatandaş-lıkların mümkün olduğu, ayrıık değil olağan hale geldiği bir dünyada göçü ve göçmenliği nasıl anlayacağız? Benim bu soruya yanıtım, göçü ve göç-menliği bildik göç kavramları, kuramları, temsilleri içinde anlamamız ve anlatmamızın mümkün olmadığı. Artık dünyada göç almayan, göç ülkesi olamayan ülke kalmamış durumda. Bugüne kadar göç veren bir ülke ola-rak tanımladığımız Türkiye artık göç alan bir ülke. Dilimiz zorlanmadan Türkiye’yi göç alan bir ülke olarak tanımlıyoruz. Buraya yerleşmiş emekli Almanlar için “entegrasyon” programları bile hazırlıyoruz. Yasalar yeni du-

ruma uyum sağlamak için değişiyor. Yine de gc alan ülke tanımında yeter-siz. Bu tanım yeni bir duruma işaret ediyor ama yeninin çok katmanlılığını anlatmakta yetersiz kalıyor.

Yine bir örnekle devam edeyim: Türkiye’ de Afrikalılar var. Bu konuda çalışan antropolog Mahir şaul’un konuşmasından hatırladığım kadarıyla aktarıyorum. İstanbul’da yerleşmiş bir Afrikalı bir birey düşünün. Bir Afrika ülkesinden kalkmış Türkiye’ye gelmiş dersiniz. Evet yle olmuş ama arada Tunus’a gitmiş, bir Tunus takımında top koşturmak için. Tunus’tan Fransa’ya geçmiş, orada bir takımda oynamış. Fransa’dan Bulgaristan’a geçmiş, rahat edememiş, tekrar Tunus’a geçmek istemiş. Bulgaristan’da Tunus elçiliği yok. Vize almak için Türkiye’ye geliyor. Vize talebi reddedilince de Türkiye’de kalıyor. Hikaye benim anlattığımdan daha karmaşık ama her adımı yasal. Bu hareketlilik hikayesi iki değil dört beş ülke üzerinden gelişiyor ve için içinde tesadüfler var.

Bu hikayelere bir de Avrupa Birliği’ni ekleyelim. AB’nin varlığı gc olgusunu kesinlikle yeniden düşünmemizi gerektiren bir gerçeklik. Bir akademik toplantıdayız. İşpanya’ya gitmiş, yerleşmiş elli bin Romanyalı zerine bir konuşma. Konuşmacı sürekli olarak gcmenlerden söz ediyor. Ama bu insanlar Romanyalı ve Romanya AB yesi olduğundan hepsi AB vatandaşı. AB vatandaşlığının getirdiği serbest dolaşım hakkı, özgürlüğü (ya da bunun kısıtlanması) söz konusu. Gcmen değiller kesinlikle. İşpanya’ya gitmişler, orada çalışıyorlar, orada yaşamak istiyorlar, geri dönebilirler, başka yere gidebilirler—ki bir kısmı İtalya’ya gitmiş. Ama söz konusu hareketlilik bildiğimiz gc değil, hatta gc değil. Biz yine eski alişkanlıklarımızdan kalkarak onları gcmen kategorisi içine hapsediyoruz. AB’yi de, olmadığı halde büyük bir ulus devletmiş gibi tahayyül etmekte direniyoruz.

Bizler, akademisyenler, medya mensupları, politika üreten kişiler olarak gc ve gcmen kategorisini sürekli tekrarlayarak insanların karmaşık, ve giderek daha da karmaşıklaşan, ucu açık hayat hikayelerini iki ülke arasına sıkıştırarak anlatmaya çalışıyoruz. Bu çok zor bir iş. Doğal olarak da olmuyor. Çünkü tanımlar çok önemli. Bir Şeyi gc diye tanımlarsanız gücün sınırları içinde kalırsınız. Tartışmamız, yeni kavramsallaştırmalar düşünmemiz gerek; anlamaya, anlatmaya çalıştığımız bu hareketliliğin bildiğimiz gc olmadığını bilerek.

Konuşmamı bitirmeden önce Almanya özelinde önem taşıyan bir noktaya değinmek istiyorum: Entegrasyon. Ben entegrasyonun içi boş bir terim olduğunu düşünüyorum. Entegrasyon ölçülebilir miş gibi gözükmesine rağmen ölçülebilir bir Şey değil. Türklerin Almanya’ya entegre olmasını bekliyoruz. Ne zaman gerçekleşecek bu? Nasıl olacak? Neyi lceceğiz de

anlayacağız entegrasyonun gerçekleştiğini? Kolaycılık yapıp Almanca konuşabiliyorlar mı diye soruyoruz. Yanıt: Konuşamıyorlar. O zaman entegre değiller. İşsizlik oranı nedir diye soruyoruz. İşsizlik yabancı, özellikle de Türk gençler arasında çok yüksek, biliyoruz, tekrarlamaya bile gerek yok. İşsizler. O zaman entegre değiller. Eğitim, öğretim düzeyleri düşük. Liseden ayrılma oranları yüksek. Yanıtımız: Entegre değiller. Yaptığımız bir durum saptaması değil aslında. Bilinen gerçekliklerden kalkarak aslında devletin, kurumların meselesi olması gereken sorunları göz ardı etmek, baştan savmak.

Elimizin altında bir de "kültür" diye, yine kanımca içi boş, bir sözcük var. Sorunun kaynağını kültür diye adlandırınca da hem sorundan kurtulmuş oluyoruz hem de açıkladığımızı sanıyoruz. Eğitimi alalım. Sorun kültürse "Türkler eğitime önem vermiyor" deyip geçebiliriz. Ama o zaman "eğitim altın bileziktir", "ilim Çin'de olsa gidip alacaksın", "hayatta en hakiki mürşit ilimdir" türü kültürel göstergeleri nasıl anlayacağız? Sorun doğallı olarak "Türk kültürünün" bir eksikliği ya da fazlalığı değil aslında. Sorun bizim toplumsal sorunları kültüre indirgememiz ve sorunları kültürleştirerek içinden çıkılmaz hale getirmemiz. Entegrasyon ölçülebilir olmadığından kimin ne zaman ve nasıl entegre olduğunu bilemiyorsunuz. Sıkışılan köşeden kültürle çıkamayınca "modernite eksikliği" tartışmasına kapılıp gidiyorsunuz. Önerme şu: Türkler esas olarak kültürlerinden dolayı modernite çizelgesinde geri bir noktadalar. Tabii geldiğimiz noktada Türkler deyince Türklerden de bahsetmiyoruz. Müslümanlar modernite ile uyuşmamaktalar demektediriz. Aslına bakarsanız bu tür bir önermenin hiç bir zemini yok. Müslümanlık adına söylenenleri, yapılanları benimsemiyor olabilirsiniz ama Müslümanlığa modernite eksikliği atfetmenin ne güncel ne de tarihsel bir zemini var. Türklük ya da Müslümanlık dünyadaki gelişmelerden, değişimlerden bağımsız, kendi mecralarında akan olgular değil. Dünyayla birlikte evrilen, dünya çapındaki dalgalanmalar, çalkantılar, değişimler ve dönüşümlerle eş zamanlı olgular.

Söylediklerimi bir sonuca bağlamak gerekirse, misafir işçi söyleminden, çok kültürlülüğe, oradan ulusöteliliğe, göçü, göçmeni anlamak, anlatmak yolunda epey mesafe almış durumdayız. Geldiğimiz noktada dünya çapında artan bir hareketliliğin bir ürünü olan bir insan gücü dolaşımını basit entegrasyon, kültürel uyum söylemlerinin dışına taşımamız gerekli. İndirgemeci kültür ve entegrasyon tartışmalarının tehlikeli sonuçlara gebe olduğunu unutmamak gerekiyor. Göçmen dediğimiz bireyin günlük deneyimini, kurumsal ilişkilerini, yatay ve düşey ilişkilerini, ülkesi, ülkeleri ve dünyayla kurduğu ilişkileri, kısaca göçün ve göçmenliğin yeni topoğrafyasını anla-

mak için entelktüel ve siyasal hayal dünyamızın sınırlarını ulusötesiliğın ötesine çekmemiz gerekli. Ulus ötesiliğın ötesini konuşabilmemiz, hayal etmemiz gerekli.

Teşekkür ederim.

